

36

അ

พระอภิธรรมปิฎก

เล่ม ๓

ชาตุ-ปุคคลบัญญัติปกรณ์

ขออนบ้น้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

มัตถิกา

๑. นยมาตถิกา ๑๔ นัย

- [๑] ๑. สงฺคโห อสงฺคโห การสงฺเคราะห์ได้ การสงฺเคราะห์ไม่ได้
๒. สงฺคหิตฺเตน อสงฺคหิตฺตํ ธรรมที่สงฺเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมที่สงฺเคราะห์ได้
๓. อสงฺคหิตฺเตน สงฺคหิตฺตํ ธรรมที่สงฺเคราะห์ได้ด้วยธรรมที่สงฺเคราะห์ไม่ได้
๔. สงฺคหิตฺเตน สงฺคหิตฺตํ ธรรมที่สงฺเคราะห์ได้ด้วยธรรมที่สงฺเคราะห์ได้
๕. อสงฺคหิตฺเตน อสงฺคหิตฺตํ ธรรมที่สงฺเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมที่สงฺเคราะห์ไม่ได้
๖. สมฺปโยโค วิปฺปโยโค การประกอบได้ การประกอบไม่ได้
๗. สมฺปยุตฺเตน วิปฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมที่ประกอบได้
๘. วิปฺปยุตฺเตน สมฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบได้ด้วยธรรมที่ประกอบไม่ได้
๙. สมฺปยุตฺเตน สมฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบได้ด้วยธรรมที่ประกอบได้
๑๐. วิปฺปยุตฺเตน วิปฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมที่ประกอบไม่ได้
๑๑. สงฺคหิตฺเตน สมฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบได้ ธรรมที่ประกอบวิปฺปยุตฺตํ ไม่ได้ ด้วยธรรมที่สงฺเคราะห์ได้
๑๒. สมฺปยุตฺเตน สงฺคหิตฺตํ ธรรมที่สงฺเคราะห์ได้ ธรรมที่สงฺเคราะห์อสงฺคหิตฺตํ ไม่ได้ ด้วยธรรมที่ประกอบได้
๑๓. อสงฺคหิตฺเตน สมฺปยุตฺตํ ธรรมที่ประกอบได้ ธรรมที่ประกอบวิปฺปยุตฺตํ ประกอบไม่ได้ ด้วยธรรมที่สงฺเคราะห์ไม่ได้
๑๔. วิปฺปยุตฺเตน สงฺคหิตฺตํ ธรรมที่สงฺเคราะห์ได้ ธรรมที่สงฺเคราะห์

อสงฺคหิตํ ไม้ได้ ด้วยธรรมที่ประกอบไม้ได้

๒. อัพภันตรมาติกา ๑๒๕ บท

๑. ปปฺ จกฺขนุชา จันท์ ๕
๒. ทฺวาทสยตนาณิ อายตนะ ๑๒
๓. อญฺเฐารส ธาตุโย ธาตุ ๑๘
๔. จตฺตาริ สจฺจานิ สัจจะ ๔
๕. พาวิสฺตินทฺุริยานิ อินทริย์ ๒๒
๖. ปฏฺิจจสมุปฺปาโท ปฏฺิจจสมุปฺบาท
๗. จตฺตาริ สติปญฺเฑานา สติปญฺเฐาน ๔
๘. จตฺตาริ สมุปฺปชานา สัมมปฺปชาน ๔
๙. จตฺตาริ อิทฺธิปาทา อิทฺธิปาท ๔
๑๐. จตฺตาริ ฌานานิ ฌาน ๔
๑๑. จตฺตาริ อปฺปมปฺปํ ํ โย อปฺปมฺมัญญา ๔
๑๒. ปปฺ จินฺทฺุริยานิ อินทริย์ ๕
๑๓. ปปฺ จ พฺลานิ พละ ๕
๑๔. สจฺจต โภขณฺงฺคา โภขณฺงฺค ๗
๑๕. อริโย อญฺเฐกฺโข มคฺโข อริยมรรคมีองฺค ๘
๑๖. ผสฺโส ผัสสะ
๑๗. เวทนา เวทนา
๑๘. สปฺ ํ สัญญา
๑๙. เจตนา เจตนา
๒๐. จิตฺตํ จิต
๒๑. อธิโมกฺโข อธิโมกข์
๒๒. มนสิกาโร มนสิการ

๓. นยฺมุขมาติกา ๔ นัย

๑. ตีหิ สจฺจโกหิ การสงฺเคราะห์ได้ด้วยธรรม ๓
๒. ตีหิ อสจฺจโกหิ การสงฺเคราะห์ไม้ได้ด้วยธรรม ๓
๓. จตฺตฺหิ สมฺปิโยโค การประกอบได้ด้วยธรรม ๔
๔. จตฺตฺหิ วิปฺปิโยโค การประกอบไม้ได้ด้วยธรรม ๔

๔. ลักขณมาติกา ๒ ลักษณะ

๑. สภาโก ธรรมที่มีส่วนเสมอกัน
๒. วิสภาโก ธรรมที่มีส่วนไมเสมอกัน

๕. พาหิรมาติกา

ธรรมสังคณีปกรณ์ แม้ทั้งหมด เป็นมัตถิกาแห่งชาตูกถาปกรณ์ แล

มัตถิกา จบ

๑. สังคหสังคหปทนิทเทศ

[๒] รูปจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติเท่าไร? รูปจันทร์
สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ ๑ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย จันทร์
อายตนะ ชาติเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย จันทร์ ๔ อายตนะ ๑
ชาติ ๗

[๓] เวทนาจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติ เท่าไร?
เวทนาจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยจันทร์ ๔ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๔] สัตถุยาจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติ เท่าไร?
สัตถุยาจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วย จันทร์ ๔ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๕] สังขารจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติ เท่าไร?
สังขารจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจันทร์ ๔ อายตนะ ๑๑
ชาติ ๑๗

[๖] วิญญาณจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติ เท่าไร?
วิญญาณจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจันทร์ ๔ อายตนะ ๑๑
ชาติ ๑๑

[๗] รูปจันทร์และเวทนาจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติ
เท่าไร? รูปจันทร์และเวทนาจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วย จันทร์ ๒ อายตนะ ๑๑
ชาติ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยจันทร์ ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๗

[๘] รูปจันทร์และสัตถุยาจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ ๒ อายตนะ ๑๑
ชาติ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยจันทร์ ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๗

[๙] รูปจันทร์และสังขารจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ ๒ อายตนะ ๑๑
ชาติ ๑๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยจันทร์ ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๗

[๑๐] รูปจันทร์และวิญญาณจันทร์ สงเคราะห์ได้ด้วยจันทร์ ๒
อายตนะ ๑๒ ชาติ ๑๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจันทร์ อายตนะ ชาติ เท่าไร?

ธาตุ ๑๗

[๑๕] โสตายณะ มานายณะ ชิวหายณะ กายายณะ รูปา-
*ยณะ สัททหายณะ คันธายณะ รสายณะ โผฏฐัพพายณะ สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้น ๑ อายุ ๑ ธาตุ ๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชั้น อายุ ๑
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๐] มนายณะ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายุ ๑ ธาตุ ๗.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุ ๑ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น ๔ อายุ ๑๑ ธาตุ ๑๑

[๒๑] รัมมายณะ ยกเว้นอสังขตะ [คือนิพพาน] ออกจากชั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุ ๑ ธาตุ ๑ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุ ๑
ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๒] จักขวยณะและโสตายณะ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑
อายุ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุ ๑ ธาตุ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๒๓] จักขวยณะและมนายณะ จักขวยณะและชิวหา-
*ยณะ จักขวยณะและกายายณะ จักขวยณะและรูปายณะ จักขวา-
*ยณะและสัททหายณะ จักขวยณะและคันธายณะ จักขวยณะและ
รสายณะ จักขวยณะและโผฏฐัพพายณะ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑
อายุ ๒ ธาตุ ๒ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุ ๑ ธาตุ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๒๔] จักขวยณะและมนายณะ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๒
อายุ ๒ ธาตุ ๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุ ๑ ธาตุ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายุ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๒๕] จักขวยณะและรัมมายณะ ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุ ๑
ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๒๖] อายุ ๑๒ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายุ ๑ ธาตุ เท่าไร?
อายุ ๑๒ ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุ ๑๒
ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุ ๑ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุ ๑
ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๒๗] จักขุธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายุ ๑ ธาตุ เท่าไร?
จักขุธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายุ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น อายุ ๑ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๘] โสตธาตุ ฆานธาตุ ชิวหาธาตุ กายธาตุ รูปธาตุ สัทธาธาตุ
คันธธาตุ รสธาตุ โภกฐัพพธาตุ จักขุวิญญาณธาตุ โสตวิญญานธาตุ
ฆานวิญญานธาตุ ชิวหาวิญญานธาตุ กายวิญญานธาตุ มโนธาตุ มโน-
*วิญญานธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้นที่ ๑ อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้นที่ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ ๔ อายุตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๒๙] รัम्मธาตุ ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้นที่ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้นที่ ๔
อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ ๑ อายุตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๓๐] จักขุธาตุและโสตธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้นที่ ๑ อายุตนะ ๒
ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้นที่ ๔ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๓๑] จักขุธาตุและฆานธาตุ จักขุธาตุและชิวหาธาตุ จักขุธาตุ
และกายธาตุ จักขุธาตุและรูปธาตุ จักขุธาตุและสัทธาธาตุ จักขุธาตุและ
คันธธาตุ จักขุธาตุและรสธาตุ จักขุธาตุและโภกฐัพพธาตุ สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้นที่ ๑ อายุตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ อายุตนะ ธาตุ
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ ๔ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๓๒] จักขุธาตุและจักขุวิญญาณธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้นที่ ๒
อายุตนะ ๒ ธาตุ ๒ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ ๓ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๓๓] จักขุธาตุและโสตวิญญานธาตุ จักขุธาตุและฆานวิญญาน
ธาตุ จักขุธาตุและชิวหาวิญญานธาตุ จักขุธาตุและกายวิญญานธาตุ
จักขุธาตุและมโนธาตุ จักขุธาตุและมโนวิญญานธาตุ สงเคราะห์ได้ด้วย
ชั้นที่ ๒ อายุตนะ ๒ ธาตุ ๒ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ อายุตนะ ธาตุ
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ ๓ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๓๔] จักขุธาตุและรัम्मธาตุ ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้นที่
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้นที่ ๔ อายุตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่
อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ ๑ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๓๕] ธาตุ ๑๘ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้นที่ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร?
ธาตุ ๑๘ ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้นที่ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้นที่ ๕ อายุตนะ ๑๒
ธาตุ ๑๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้นที่ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้นที่ อายุตนะ
ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๓๖] ทุกขสัจ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้นที่ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร?
ทุกขสัจ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้นที่ ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้

จักขุนทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชั้น ๔ อายุคณะ ๑๑
ชาติ ๑๗

[๔๗] โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ อิตถินทรีย์
ปฐินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชั้น ๔ อายุคณะ ๑๑
ชาติ ๑๗

[๔๘] มนินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑ ชาติ ๗.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชั้น ๔
อายุคณะ ๑๑ ชาติ ๑๑

[๔๙] ชีวิตินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๒ อายุคณะ ๑ ชาติ ๑.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๓
อายุคณะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๕๐] สุกชินทรีย์ ทุกชินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์
อุปกชินทรีย์ สัทชินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปญญินทรีย์
อนัญญัตถัญญัสสามิตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวิณทรีย์ สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๕๑] จักขุนทรีย์และโสตินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๒
ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๕๒] จักขุนทรีย์และฆานินทรีย์ จักขุนทรีย์และชิวหินทรีย์
จักขุนทรีย์และกายินทรีย์ จักขุนทรีย์และอิตถินทรีย์ จักขุนทรีย์และ
ปฐินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๕๓] จักขุนทรีย์และมนินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วย ชั้น ๒ อายุคณะ ๒
ชาติ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น ๓ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๐

[๕๔] จักขุนทรีย์และชีวิตินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๒ อายุคณะ ๒
ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๓ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๕๕] จักขุนทรีย์และสุกชินทรีย์ จักขุนทรีย์และทุกชินทรีย์
จักขุนทรีย์และโสมนัสสินทรีย์ จักขุนทรีย์และโทมนัสสินทรีย์ จักขุนทรีย์

และอุปกจินทรีย์ จักขุนทรีย์และสัทธินทรีย์ จักขุนทรีย์และวิริยินทรีย์
จักขุนทรีย์และสตินทรีย์ จักขุนทรีย์และสมาธิินทรีย์ จักขุนทรีย์และ
ปัญญินทรีย์ จักขุนทรีย์และอนัญญัตถัญญสตามิิตินทรีย์ จักขุนทรีย์และ
อัญญินทรีย์ จักขุนทรีย์และอัญญาตาวิินทรีย์ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๒
อายตนะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๕๖] อินทรีย์ ๒๒ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร?

อินทรีย์ ๒๒ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๗ ชาติ ๑๓. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วย ชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๕
ชาติ ๕

[๕๗] อวิชา สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๑
ชาติ ๑๗

[๕๘] สังขาร เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑
อายตนะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๕๙] วิญญาณ เพราะสังขารเป็นปัจจัย สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑
อายตนะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๑

[๖๐] นามรูป เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔
อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๖๑] สพายตนะ เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๒
อายตนะ ๖ ชาติ ๑๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชั้น ๓ อายตนะ ๖ ชาติ ๖

[๖๒] ผัสสะ เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย เวทนา เพราะผัสสะเป็น
ปัจจัย ตัณหา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทาน เพราะตัณหาเป็นปัจจัย
กัมมภพ เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑.
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔
อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๖๓] อุปปัตติภพ กามภพ สัตถุภพ ปัญจโวการภพ สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ
ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้นอะไร ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย

อายตนะ ๑ ชาตุ ๑

[๖๔] รูปภพ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๕ ชาตุ ๘. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้นอะไรที่สงเคราะห์ไม่ได้
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย อายตนะ ๖ ชาตุ ๑๐

[๖๕] อรูปภพ เนวสัญญานาสัญญภพ จตุโวการภพ สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาตุ ๑๖

[๖๖] อสัญญภพ เอกโวการภพ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑
อายตนะ ๒ ชาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๐ ชาตุ ๑๖

[๖๗] ขาคิ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๒ ขรา สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๒
มรรณะ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๒ อายตนะ ๑ ชาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๑๑
ชาตุ ๑๗

[๖๘] โสกะ ปรีทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส สติปัญญา
สัมมปปธาน สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาตุ ๑. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๑
ชาตุ ๑๗

[๖๙] อิทธิบาท สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๒ อายตนะ ๒ ชาตุ ๒.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๓
อายตนะ ๑๐ ชาตุ ๑๖

[๗๐] ฌาน สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๒ อายตนะ ๑ ชาตุ ๑.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น ๓ อายตนะ ๑๑ ชาตุ ๑๗

[๗๑] อัปปมัญญา ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗
อริยมรรคมีองค์ ๘ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา อธิโมกข์ มนสิการ
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๑ ชาตุ ๑๗

[๗๒] จิต สงเคราะห์ได้ด้วย ชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาตุ ๑. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๑
ชาตุ ๑๑

[๗๓] กุศลธรรม อกุศลธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายตนะ
ชาตุเท่าไร? กุศลธรรม อกุศลธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒

ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๗๔] อัปยาคตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์ได้
ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ
ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขั้น อายุคนะ ธาตุอะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๗๕] สุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม
สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๓ อายุคนะ ๒ ธาตุ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น
อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๒ อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕

[๗๖] อทุกขมสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๓
อายุคนะ ๒ ธาตุ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ธาตุ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๒ อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑

[๗๗] วิปากธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคนะ ๒ ธาตุ ๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑
อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๗๘] วิปากขัมมธรรม สังกิลิภูฐสังกิลิทธิธรรม สงเคราะห์ได้
ด้วยขั้น ๔ อายุคนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ธาตุ
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๗๙] เนววิปากเนววิปากขัมมธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๑๒ ธาตุ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น
อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขั้น อายุคนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๘๐] อุปาทินุปาทานิยธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๑๑
ธาตุ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขั้น อะไรๆ
ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ธาตุ ๑

[๘๑] อนุปาทินุปาทานิยธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕
อายุคนะ ๓ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขั้น
อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๕ ธาตุ ๑๐

[๘๒] อนุปาทินานุปาทานิยธรรม อสังกิลิภูฐสังกิลิทธิธรรม
ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคนะ ๒ ธาตุ ๒
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑
อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๘๓] อสังกิลิภูฐสังกิลิทธิธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕
อายุคนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ธาตุ เท่าไร?

ไม่มีชั้น อายตนะ ชาติ อะไรๆ ที่สังเคราะห์ไม่ได้

[๘๔] สวิตักกวิจาร์ธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒

ชาติ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๕

[๘๕] อวิตักกวิจาร์มัตตธรรม ปีติสหคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วย

ชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๘๖] อวิตักกวิจาร์ธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์

ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๑๒ ชาติ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ
ชาติ อะไรๆ? ไม่มีชั้น อายตนะ อะไรๆ ที่สังเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชาติ ๑

[๘๗] สุขสหคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๒ ชาติ ๓.

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒
อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๕

[๘๘] อุปกขาสหคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๒

ชาติ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๒ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๑

[๘๙] ทัสสนปหัตตัพพธรรม ภาวนापหัตตัพพธรรม ทัสสน-

*ปหัตตัพพเหตุกธรรม ภาวนापหัตตัพพเหตุกธรรม อายคามิธรรม อปจย-

*คามิธรรม เสกขธรรม อเสกขธรรม มหัคคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วย

ชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๙๐] เนวทัสสนภาวนापหัตตัพพธรรม เนวทัสสนภาวนา-

*ปหัตตัพพเหตุกธรรม เนวอายคามินาปจยคามิธรรม เนวเสกขานาเสกข-

*ธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๑๒

ชาติ ๑๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายตนะ
ชาติ อะไรๆ ที่สังเคราะห์ไม่ได้

[๙๑] ปริตตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๑๒ ชาติ ๑๘

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายตนะ ชาติ
อะไรๆ ที่สังเคราะห์ไม่ได้

[๙๒] อัปปมาณธรรม ปณีตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น

สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น

อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๙๓] ปริตตารัมมณธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒

ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๕๔] มหัคคารัมมณธรรม อปฺปมาหารัมมณธรรม หินธรรม
มิถฉัตตนิยตธรรม สัมมัตตนิยตธรรม มัคคารัมมณธรรม มัคคเหตุกธรรม
มัคคาธิปัตติธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ๑๐
ธาตุ ๑๖

[๕๕] มัชฌิมธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ
อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๕๖] อนิยตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์ได้ด้วย
ขั้น ๕ อายุคนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ
เท่าไร? ไม่มีขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๕๗] อุปปันนธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๑๒
ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขั้น
อายุคนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๕๘] อนุปปันนธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๗ ธาตุ ๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขั้น ๑ อายุคนะ
อะไรๆ ที่สงเคราะห์
ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๕ ธาตุ ๑๐

[๕๙] อุปปาทิธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๑๑ ธาตุ ๑๗.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขั้น ๑ อายุคนะ
อะไรๆ ที่
สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ธาตุ ๑

[๑๐๐] อติตธรรม อนาคตธรรม ปัจจุปปันนธรรม อัชฉัตตธรรม
อัชฉัตตพิททชาธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ
อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๐๑] พิททชาธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์ได้ด้วย
ขั้น ๕ อายุคนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ
เท่าไร? ไม่มีขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๐๒] อตีตารัมมณธรรม อนาคตารัมมณธรรม สงเคราะห์ได้ด้วย
ขั้น ๔ อายุคนะ ๒ ธาตุ ๒ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๑๐๓] ปัจจุปปันนารัมมณธรรม อัชฉัตตารัมมณธรรม พิททชา-

*รัมมณธรรม อัถตตพหิทธารัมมณธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔
อายตนะ ๒ ชาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาตุ ๑๐

[๑๐๔] สนิทสนนัลป์ภูมิธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑
ชาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๑ ชาตุ ๑๑

[๑๐๕] อนิทสนนัลป์ภูมิธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๕
ชาตุ ๕. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๓ ชาตุ ๕

[๑๐๖] อนิทสนาปภูมิธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๒ ชาตุ ๘ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายตนะ ชาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น ใดๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยอายตนะ ๑๐ ชาตุ ๑๐

[๑๐๗] เหตุธรรม เหตุสเหตุกรรม เหตุเหตุสัมปยุตตกรรม
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๑ ชาตุ ๑๑

[๑๐๘] นเหตุกรรม อเหตุกรรม เหตุวิปยุตตกรรม นเหตุอเหตุ
กรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๑๒
ชาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายตนะ
ชาตุ ใดๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๐๙] สเหตุกรรม เหตุสัมปยุตตกรรม สเหตุกนเหตุกรรม
เหตุสัมปยุตตเหตุกรรม นเหตุสเหตุกรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔
อายตนะ ๒ ชาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาตุ ๑๐

[๑๐๐] ลัลป์จยธรรม สังขตกรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕
อายตนะ ๑๒ ชาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร?
ไม่มีชั้น อายตนะ ชาตุ ใดๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๐๑] อัปัลป์จยธรรม อสังขตกรรม ไม่มีชั้น ใดๆ ที่สงเคราะห์
ได้ สงเคราะห์ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ
ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๑๑ ชาตุ ๑๑

[๑๐๒] สนิทสนนธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาตุ ๑.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔
อายตนะ ๑๑ ชาตุ ๑๑

สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๒๓] ศาสวกรรม ศาสวโนอาสวกรรม อาสววิปยุตตศาสว-
*กรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ชาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
อายุคณะ ชาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๒๔] อนาสวกรรม อาสววิปยุตตอนาสวกรรม ยกเว้นอสังขตะ
ออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น อายุคณะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐
ชาตุ ๑๖

[๑๒๕] อาสวสัมปยุตตกรรม อาสวสัมปยุตตโนอาสวกรรม
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายุคณะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาตุ ๑๖

[๑๒๖] สัญญุชนกรรม คันถกรรม โอมกรรม โยคกรรม นีวรณ-
*กรรม ปรามาสกรรม ปรามาสปรัมภัญญกรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑
อายุคณะ ๑ ชาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๑๑ ชาตุ ๑๗

[๑๒๗] โนปรามาสกรรม ปรามาสวิปยุตตกรรม ยกเว้นอสังขตะ
ออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ชาตุ ๑๘. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาตุ อะไรๆ ที่
สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๒๘] ปรามัญญกรรม ปรามัญญโนปรามาสกรรม ปรามาสวิป-
*ยุตตปรามัญญกรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ชาตุ ๑๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาตุ
อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๒๙] อปรามัญญกรรม ปรามาสวิปยุตตอปรามัญญกรรม ยกเว้น
อสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาตุ ๒.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑
3อายุคณะ ๑๐ ชาตุ ๑๖

[๑๓๐] ปรามาสสัมปยุตตกรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒
ชาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาตุ ๑๖

[๑๓๑] สารัมมณกรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาตุ ๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุคณะ ๑๐ ชาตุ ๑๐

ด้วยขั้น ๒ อายุคนะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๑๔๒] โนจิตตสังกัฏฐสมุฏฐานธรรม โนจิตตสังกัฏฐสมุฏฐาน-

*สหุกรรม โนจิตตสังกัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติกรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๒ อายุคนะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๓ ไม่มีอายุคนะ ชาติ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๔๓] อัจฉัตติกรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๒ อายุคนะ ๖ ชาติ ๑๒.

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๓ อายุคนะ ๖ ชาติ ๖

[๑๔๔] พาหิรกรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์ได้ด้วย

ขั้น ๔ อายุคนะ ๖ ชาติ ๖. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ๖ ชาติ ๑๒

[๑๔๕] อุปาทากรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๐.

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคนะ ๒ ชาติ ๘

[๑๔๖] โนอุปาทากรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์

ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๓ ชาติ ๕. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีขั้น อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย อายุคนะ ๕ ชาติ ๕

[๑๔๗] อุปาทินกรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๑๑ ชาติ ๑๗.

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีขั้น อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๔๘] อนุปาทินกรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์

ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๗ ชาติ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีขั้น อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๕ ชาติ ๑๐

[๑๔๙] อุปาทานกรรม กิเลสกรรม กิเลสสังกิลิสิกกรรม กิเลส-

*สังกิลิฏฐกรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตกรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๑

อายุคนะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคนะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๑๕๐] โนกิเลสกรรม อสังกิลิฏฐกรรม กิเลสวิปยุตตกรรม

ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคนะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีขั้น อายุคนะ ชาติ

อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๕๑] สังกิเลสิกขธรรม สังกิเลสิกโนกิเลศธรรม กิเลสวิปปยุตต-

*สังกิเลสิกขธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตนะ ชาติ อะไรๆ
ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๕๒] อสังกิเลสิกขธรรม กิเลสวิปปยุตตอสังกิเลสิกขธรรม ยกเว้น

อสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตนะ ๒ ชาติ ๒.

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๑๕๓] สังกิเลสิกขธรรม กิเลสสัมปยุตตธรรม สังกิเลสิกโนกิเลศ

ธรรม กิเลสสัมปยุตตโนกิเลศธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตนะ ๒

ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้

ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๑๕๔] ทสสนปหัตตัพพธรรม ภาวนापหัตตัพพธรรม ทสสน-

*ปหัตตัพพเหตุกขธรรม ภาวนापหัตตัพพเหตุกขธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔

อายุตนะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร?

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๑๕๕] นทสสนปหัตตัพพธรรม นภาวนापหัตตัพพธรรม นทสสน-

*ปหัตตัพพเหตุกขธรรม นภาวนापหัตตัพพเหตุกขธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจาก

ชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้

ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตนะ ชาติ อะไรๆ ที่

สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๕๖] สวิตักกขธรรม สวิจารขธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔

อายุตนะ ๒ ชาติ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร?

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ชาติ ๑๕

[๑๕๗] อวิตักกขธรรม อวิจารขธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น

สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น

อายุตนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชาติ ๑

[๑๕๘] สปปิตกขธรรม ปิติสหคตขธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔

อายุตนะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร?

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๑๕๙] อปปิตกขธรรม นปิติสหคตขธรรม นสุขสหคตขธรรม ยกเว้น

อสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ชาติ ๑๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีขั้น อายุคณะ ชาติ
อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๖๐] สุขสหคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๓ อายุคณะ ๒ ชาติ ๓.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ขั้น ๒ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๕

[๑๖๑] อุปกขาสหคตธรรม สงเคราะห์ได้ด้วย ขั้น ๓ อายุคณะ ๒
ชาติ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยขั้น ๒ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๑

[๑๖๒] นอุปกขาสหคตธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ชาติ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น
อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีขั้น อายุคณะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชาติ ๕

[๑๖๓] กามาวจรธรรม ปริยาป็นนธรรม สุตตธรรม สงเคราะห์
ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคณะ
ชาติ เท่าไร? ไม่มีขั้น อายุคณะ ชาติ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๑๖๔] นกามาวจรธรรม อปริยาป็นนธรรม อนุตตธรรม ยกเว้น
อสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาติ ๒.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑
อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๑๖๕] รูปาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม นียานิกธรรม นียตธรรม
สรณธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยขั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคณะ ๑๐
ชาติ ๑๖

[๑๖๖] นรูปาวจรธรรม นอรูปาวจรธรรม อนียานิกธรรม
อนียตธรรม อรณธรรม สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร?
อรณธรรม ยกเว้นอสังขตะออกจากขั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๕ อายุคณะ ๑๒
ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีขั้น อายุคณะ
ชาติ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

สังคหสังคหปทนิทเทส จบ

๒. สังคหิเตนอสังคหิตปทนิทเทส

[๑๖๗] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยจักขายคณะ ๑๓๑ โสภฐัพพา-
*ยคณะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วยจักขุชาติ ๑๓๑ โสภฐัพพชาติ

โดยชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๘

[๑๖๘] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ได้ด้วยจักขุวิญญาณธาตุ โสต-
*วิญญาณธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายวิญญาณธาตุ
มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ โดยชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดย
อายตตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔
อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๒

[๑๖๙] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ได้ด้วยจักขุนทรีย์ โสตินทรีย์
ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ โดย
ชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๘

[๑๗๐] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ได้ด้วยอสังขารภาพ เอกโวการภาพ
โดยชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๓ ชาติ ๙

[๑๗๑] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ได้ด้วยปริเทวะ และ สนิทสน-
*สัปปฏิมธรรม โดยชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตตสังคหะ
ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๘

[๑๗๒] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ได้ด้วยอนิสสนสัปปฏิมธรรม
โดยชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๑๗๓] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ได้ด้วยสนิสสนธรรม โดย
ชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๘

[๑๗๔] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ได้ด้วยสัปปฏิมธรรม อุปาทาธรรม
โดยชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ไม่ได้ โดยอายตตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๓

อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๓ อินทรีย์ ๗ อสังขารภาพ ๑ เอกโวการภาพ ๑
ปริเทวะ ๑ สนิทสนธรรม ๑ สัปปฏิมธรรม ๑ อนิสสนสัปปฏิมธรรม ๑
อุปาทาธรรม ๑ ด้วยประการฉะนี้

สังคหิตนอสังคหิตปทนิทเทส จบ

๓. อสังคหิตนสังคหิตปทนิทเทส

[๑๗๕] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยเวทนาขันธ สัญญาขันธ
สังขารขันธ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสมุทยสังค มัคคสังค โดย
ขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ อายตนะ ชาติ เทาไร? ธรรมเหล่านั้น ยกเว้น
อสังขตะออกจากขันธ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๗๖] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยนิโรธสังค โดยขันธสังคหะ
แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์
ได้ด้วยขันธ ๔ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๗๗] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชีวิตินทรีย์ โดยขันธสังคหะ
แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะ
ออกจากขันธ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ ๒ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๗๘] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์
สุจินทรีย์ ทุกจินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ อุเปกจินทรีย์
สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อัญญู-
*ตัณญูสามีดินทรีย์ อัญญูอินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชา สังขารเพราะ
อวิชาเป็นปัจจัย ผัสสะเพราะสพายตนะเป็นปัจจัย เวทนาเพราะ
ผัสสะเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหา
เป็นปัจจัย กัมมภพเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์
ได้ โดยอายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ
สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๗๙] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชาติ ชรา มรณะ ฌาน
โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
ยกเว้นอสังขตะออกจากขันธ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ ๒ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๘๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยโสกะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส
สติปัญญา สัมมปปธาน อปัมมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗
อริยมรรคมีองค์ ๘ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา อธิโมกข์ มนสิการ
เหตุกรรม เหตุสเหตุกรรม เหตุเหตุสัมปยุตตกรรม โดยขันธสังคหะ
แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะ
ออกจากขันธ สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๘๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอัปปัจจยธรรม อสังขต-
*กรรม โดยขันธสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ
ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยขันธ ๔ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๘๒] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอสาवธรรม อสาवासว-

*กรรม อาสวอาสวสัมปยุตตกรรม โดยชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดย
อายตนสังคหะ ชาติสังคหะ กรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๘๓] กรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสัญโญชนกรรม คันถกรรม
โอมกรรม โยคกรรม นีวณกรรม ปราสาทกรรม ปราสาทปรัมภัญญกรรม
โดยชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้ โดยอายตนสังคหะ ชาติสังคหะ กรรมเหล่านั้น
ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๘๔] กรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยเจตสิกกรรม จิตตัม-
*ปยุตตกรรม จิตตสังสังคหกรรม จิตตสังสังคหสมุฏฐานกรรม จิตตสังสังคห-
*สมุฏฐานสทกกรรม จิตตสังสังคหสมุฏฐานานุปริวัตติกรรม โดยชั้นสังคหะ
แต่สงเคราะห์ได้โดยอายตนสังคหะ ชาติสังคหะ กรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะ
ออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๘๕] กรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจิตตสทกกรรม จิตตานุ-
*ปริวัตติกรรม โดยชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้โดยอายตนสังคหะ ชาติสังคหะ
กรรมเหล่านั้น ไม่มีชั้นอะไรที่สงเคราะห์ได้ สงเคราะห์ได้ด้วยอายตนะ ๑
ชาติ ๑

[๑๘๖] กรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย อุปาทานกรรม กิเลสกรรม
กิเลสสังกิเลสกรรม กิเลสสังกิเลสกรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตกรรม
โดยชั้นสังคหะ แต่สงเคราะห์ได้โดยอายตนสังคหะ ชาติสังคหะ กรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? กรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะ
ออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

อสังคหิตนสังคหิตปทนิทเทส จบ

๔. สังคหิตนสังคหิตปทนิทเทส

[๑๘๗] กรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ได้ด้วย สมุทยสัง มัคคสัง โดย
ชั้นสังคหะ อายตนสังคหะ ชาติสังคหะ กรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ได้ด้วย
กรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายตนสังคหะ ชาติสังคหะ กรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? กรรมเหล่านั้น สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๘๘] กรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ได้ด้วย อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์
สุจินทรีย์ ทุกจินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ อุเปกจินทรีย์
สัททินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อัญญ-
*ตัณญีสสามิตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวิณทรีย์ อวิชา สังขารเพราะ
อวิชาเป็นปัจจัย ผัสสะเพราะสพายตนะเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะเวทนา

เป็นปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพเพราะอุปาทาน
เป็นปัจจัย โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส สติปัญญา
สัมมปธาน อปัมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรค
มีองค์ ๘ ผัสสะ เจตนา อธิโมกษ์ มนสิการ เหตุกรรม เหตุสเหตุกรรม
เหตุเหตุสัมปยุตตกรรม อาสวกรรม สัมมัญชธรรม คันถกรรม โอมกรรม
โยคกรรม นีวรณกรรม ปรามาสกรรม อุปาทานกรรม กิเลสกรรม
กิเลสสังกิลิสิกกรรม กิเลสสังกิลิฐฐกรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตกรรม
โดยชั้นสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ได้ด้วย
กรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วย
ชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑

สังคหิตนสังคหิตปทนิทเทส จบ

๕. อสังคหิตนอสังคหิตปทนิทเทส

[๑๘๘] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยรูปชั้น โดยชั้นสังคหะ
อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น
โดยชั้นสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วย ชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุตนะ ๑ ชาติ ๑

[๑๘๙] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยเวทนาชั้น สัมมัญชชั้น
สังขารชั้น โดยชั้นสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ
กรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายุตนะ ๑๑ ชาติ ๑๑

[๑๙๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยวิญญานชั้น มนยตนะ
จักขุวิญญานธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ มโนวิญญานธาตุ มนินทรีย์ โดย
ชั้นสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ด้วยกรรม
เหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตนะ ๑๑ ชาติ ๑๑

[๑๙๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจักขายตนะ ฯลฯ
โณฐัพพายตนะ จักขุธาตุ ฯลฯ โณฐัพพธาตุ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตนะ ๒ ชาติ ๘

[๑๙๒] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธัมมายตนะ ธัมมธาตุ
อิตถินทรีย์ ปริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ โดยชั้นสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติ

สังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ
อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑
ชาติ ๗

[๑๕๔] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสมุทยสังคหะ มรรคสังคหะ
นิโรธสังคหะ โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ
ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๑๕๕] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจักขุทริย ๗ กายินทริย
โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๘

[๑๕๖] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสุขินทริย ทุกขินทริย
โสมนัสสินทริย โทมนัสสินทริย อุเปกขินทริย สัทธินทริย วิริยินทริย
สตินทริย สมานินทริย ปัญญินทริย อนัญญัตถัญญัสสามิตินทริย อัญญินทริย
อัญญาตาวินทริย อวิชา สังขารเพราะอวิชาเป็นปัจจัย โดยชั้นสังคหะ
อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น
โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๒ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๑๕๗] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยวิญญาณะเพราะสังขาร
เป็นปัจจัย โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ
ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๑

[๑๕๘] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยนามรูปเพราะวิญญาณะ
เป็นปัจจัย โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ
ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๗

[๑๕๙] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสพายนะเพราะนามรูป
เป็นปัจจัย โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ
ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๒๐๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยผัสสะเพราะสพายนะ
เป็นปัจจัย เวทนาเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย
อุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพ โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ

ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ
อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒
อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๒๐๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอรูปภพ เนวสัญญานา-
*สัญญูปภพ จตุโวการภพ อิทธิบาท โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ
ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ
อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐

[๒๐๒] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอสังขารภพ เอกโวการภพ
ชาติ ชรา มรณะ โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ
ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๗

[๒๐๓] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยปริเทวะ โดยชั้นสังคหะ
อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น
โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๘

[๒๐๔] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยโสกะ ทุกข์ โทมนัส
อุปายาส สติปัญญา สัมมปปชาน ฌาน อปัมฺพญา อินทริย ๕ พละ ๕
โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ศัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา อริโมกข์
มนสิการ โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๒๐๕] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจิต โดยชั้นสังคหะ
อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น
โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๑

[๒๐๖] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยกุศลธรรม อกุศลธรรม
สุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม อทุกขมสุขเวทนา-
*สัมปยุตตธรรม วิปากธรรม วิปากฉัมมธรรม อนุปาทินานุปาทานิย-
*ธรรม สังกิสิณฺฐูสังกิเลสิกธรรม อสังกิสิณฺฐูสังกิเลสิกธรรม สวิตกกถา-
*ธรรม อวิตกกถาวิจรรมัตตธรรม ปิติสหคตธรรม สุขสหคตธรรม อุปกขา-
*สหคตธรรม ทัสสนปหัตตัพพธรรม ภวานาปหัตตัพพธรรม ทัสสน-
*ปหัตตัพพเหตุกธรรม ภวานาปหัตตัพพเหตุกธรรม อายคามิธรรม อปจย-

*คามิธรรม เสกขธรรม อเสกขธรรม มหัคคตธรรม อัปปมาณธรรม ปริตตา-
*รัมมณธรรม มหัคคตารัมมณธรรม อัปปมาณารัมมณธรรม หินธรรม
ป्लीตธรรม มิจฉัตตนิยตธรรม สัมมัตตนิยตธรรม มัคคารัมมณธรรม
มัคคเหตุกธรรม มัคคาธิบตีธรรม อตีตารัมมณธรรม อนาคตารัมมณธรรม
ปัจจุปันนารัมมณธรรม อัชฉัตตารัมมณธรรม พหิทธารัมมณธรรม
อัชฉัตตพหิทธารัมมณธรรม โดยขันธสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ
ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายุต
สังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ๑๐
ชาติ ๑๐

[๒๐๗] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสนิทัสสนสัปปฏิมขธรรม
อนิทัสสนสัปปฏิมขธรรม โดยขันธสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายุตสังคหะ
ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ ๔ อายุตนะ ๒ ชาติ ๘

[๒๐๘] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยเหตุธรรม เหตุสเหตุก-
*ธรรม เหตุเหตุสสัมปยุตตธรรม โดยขันธสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ
ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายุต
สังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ ๒ อายุตนะ ๑๑
ชาติ ๑๗

[๒๐๙] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสเหตุกธรรม เหตุ-
*สัมปยุตตธรรม สเหตุกนเหตุกธรรม เหตุสัมปยุตตนเหตุกธรรม นเหตุสเหตุก
ธรรม โดยขันธสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐

[๒๑๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอัปปัจจยธรรม อสังขต-
*ธรรม โดยขันธสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ ๒ อายุตนะ ๑๑ ชาติ ๑๗

[๒๑๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสนิทัสสนธรรม สัปปฏิม-
*ธรรม โดยขันธสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยขันธสังคหะ อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ ๔ อายุตนะ ๒ ชาติ ๘

[๒๑๒] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยรูปิธรรม โดยขันธสังคหะ
อายุตสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น

โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๑ อายุคน ๑ ชาติ ๗

[๒๑๓] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยรูปธรรม โลกุตตรธรรม
โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคน ๑๐ ชาติ ๑๐

[๒๑๔] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอาสวธรรม อาสวาสว-
*ธรรม อาสวาสวสัมปยุตตธรรม โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติ
สังคหะ ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ
อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒
อายุคน ๑๑ ชาติ ๑๗

[๒๑๕] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอนาสวธรรม อาสวสัม-
*ปยุตตธรรม อาสวสัมปยุตตโนอาสวธรรม อาสววิปยุตตอนาสวธรรม
โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคน ๑๐ ชาติ ๑๐

[๒๑๖] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยสัญญาธรรม คันถ-
*ธรรม โอมธรรม โยคธรรม นีวรณธรรม ปรามาสธรรม ปรามาส-
*ปรัมัญฐธรรม โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านี้
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ
ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายุคน ๑๑ ชาติ ๑๗

[๒๑๗] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอปรัมัญฐธรรม ปรามาส-
*สัมปยุตตธรรม ปรามาสวิปยุตตอปรัมัญฐธรรม สारัมมณธรรม
โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคน ๑๐ ชาติ ๑๐

[๒๑๘] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอนารัมมณธรรม โนจิตต-
*ธรรม จิตตวิปยุตตธรรม จิตตวิสังัญฐธรรม จิตตสมุฏฐานธรรม
จิตตสทกธรรม จิตตานุปริวัตติธรรม พาหิรธรรม อุปาทาธรรม โดย
ชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคน ๑ ชาติ ๗

[๒๑๙] ธรรมเหล่านี้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยจิตตธรรม โดย

ชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคนะ ๑๑ ชาติ ๑๑

[๒๒๐] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยเจตสิกธรรม จิตตัม-
*ปยุตตธรรม จิตตสังสังคหธรรม จิตตสังสังคหสมุฏฐานธรรม จิตต-
*สังสังคหสมุฏฐานสหกฐธรรม จิตตสังสังคหสมุฏฐานานุปริวัติธรรม โดย
ชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายุคนะ ๑๑ ชาติ ๑๑

[๒๒๑] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอัมมัตติกรรม โดย
ชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายุคนะ ๑ ชาติ ๑

[๒๒๒] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอุปาทานธรรม กิเลส-
*กรรม กิเลสสังกิลิสิกกรรม กิเลสสังกิลิฏฐกรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตต-
*กรรม โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายุคนะ ๑๑ ชาติ ๑๑

[๒๒๓] ธรรมเหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอสังกิลิสิกกรรม
สังกิลิฏฐกรรม กิเลสสัมปยุตตกรรม สังกิลิฏฐโนกิเลสกรรม กิเลส-
*สัมปยุตตโนกิเลสกรรม กิเลสวิปยุตตอสังกิลิสิกกรรม ทัสสนปหัตตัพพ-
*กรรม ภาวนापหัตตัพพกรรม ทัสสนปหัตตัพพเหตุกรรม ภาวนา-
*ปหัตตัพพเหตุกรรม สวิตักกกรรม สวิจาร์กรรม สัปปีติกกรรม ปีติสหคต-
*กรรม สุขสหคตกรรม อุปกขาสหคตกรรม นกามาวจรกรรม รูปาวจรกรรม
อรูปาวจรกรรม อปริยาป็นนกรรม นียยานิกกรรม นียตกรรม อนุตตร-
*กรรม สรณกรรม โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรม
เหล่าใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น โดยชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ
ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร?
ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๐

ข้อธรรมในอสังคหิตนอสังคหิตบพ

รูป ฌมมายตนะ ฌมมชาติ อิตตินทริย ปริสินทริย ชีวิตินทริย
นามรูป ภพ ๒ ชาติ ชรา มรณะ รูป อนารัมมณธรรม โนจิตตะ
จิตตวิปยุตตะ วิสังสังคหะ สมุฏฐานะ สหกฐ อานุปริวัติ พาหิระ

อุปาทา

รวม ๒๒ นัย นี้เป็นนัยที่ให้อรรถไฉน

อสังคหิตนอสังคหิตปทนิทเทส จบ

๖. สัมปโยควิปโยคปทนิทเทส

[๒๒๔] รูปชั้น ๔ ประกอบได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๓ ชาติ เท่าไร?

ไม่มีชั้น ๓ อายุตนะ ๓ ชาติที่ประกอบได้ ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๓ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตนะ ๓ ชาติ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๓ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง ๑-

[๒๒๕] เวทนาจัน ๓ สัตถุจัน ๓ สังขารจัน ๓ ประกอบได้ด้วย

จัน ๓ อายุตนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบได้ด้วยอายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๓ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๒๖] วิญญาณจัน ๓ ประกอบได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑

ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๓ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๒๗] จักขวยตนะ ๑๑ โภจณัฐพยตนะ ประกอบได้ด้วย

จัน ๓ อายุตนะ ๓ ชาติ หรือ? ไม่มีชั้น ๓ อายุตนะ ๓ ชาติ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๓ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๒๘] มนายนะ ประกอบได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑

ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๓ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

@๑. ธรรมบางอย่าง หมายความว่า ธรรมที่นับเนื่องอยู่ในสัมมายนะ และสัมมชาต

@เฉพาะแต่บางอย่าง คือไม่ใช่ทั้งหมด

[๒๒๙] จักขุชาติ ๑๑ โภจณัฐพชาติ ประกอบได้ด้วยชั้น

อายุตนะ ๓ ชาติ หรือ? ไม่มีชั้น ๓ อายุตนะ ๓ ชาติ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๓ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๐] จักขุวิญญาณชาติ ๑๑ มโนชาติ มโนวิญญาณชาติ

ประกอบได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้

เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วย
อายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๘] ผัสสะเพราะสพายคนะเป็นปัจจัย ประกอบได้ด้วยชั้น ๓
อายุคนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง.
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๓๙] เวทนาเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ประกอบได้ด้วยชั้น ๓
อายุคนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง.
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๐] ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหา-
*เป็นปัจจัย กัมมภพเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ประกอบได้ด้วยชั้น ๓
อายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง.
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๑] รูปภพ ประกอบได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ หรือ? ไม่มีชั้น
อายุคนะ ชาติ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร?
ไม่มีชั้น อายุคนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยชาติ ๓

[๒๔๒] อรูปภพ เนวสัญญานาสัญญายถ จตุโวการภพ ประกอบ
ได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ หรือ? ไม่มีชั้น อายุคนะ ชาติ ที่ประกอบได้.
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๓] อสัญญายถ เอกโวการภพ ปรีเทวะ ประกอบได้ด้วย
ชั้น อายุคนะ ชาติ หรือ? ไม่มีชั้น อายุคนะ ชาติ ที่ประกอบได้.
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๔
อายุคนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๔] โสกะ ทุกข์ โทมนัส ประกอบได้ด้วยชั้น ๓ อายุคนะ ๑
ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้
ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐
ชาติ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๔๕] อุปายาส สติปัญญา สัมมปปธาน ประกอบได้ด้วยชั้น ๓
อายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง.
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑

[๒๖๒] อวิตกกาวิจารณ์ธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ชาติ หรือ? ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ ชาติ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วยชาติ ๑

[๒๖๓] สุขสทกธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ ประกอบได้ด้วย อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วย อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๔] อุปกขาสทกธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๕] ทัสสนปหัตถ์พหุธรรม ภวานาปหัตถ์พหุธรรม ทัสสน-
*ปหัตถ์พหุธรรม ภวานาปหัตถ์พหุธรรม อายคามิธรรม
อปยคามิธรรม เสกขธรรม อเสกขธรรม มหัคคตธรรม ประกอบได้ด้วย
ชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ หรือ? ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ที่ประกอบได้.
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๖] อัปมาณธรรม ปลีตธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ หรือ? ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วย ชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วยชาติ ๑

[๒๖๗] ปริตตารัมมณธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ หรือ? ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๘] มหัคคตารัมมณธรรม อัปมาณารัมมณธรรม หีนธรรม
มิฉัตตนิยตธรรม สัมมัตตนิยตธรรม มัคคารัมมณธรรม มัคคเหตุกธรรม
มัคคาธิปติธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ หรือ? ไม่มีชั้น ๑
อายุตนะ ๑ ชาติ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ เท่าไร?
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑
ชาติ ๑ ๖ ธรรมบางอย่าง

[๒๖๙] อนุปป็นนธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ หรือ?

ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๗๗] โลกุตตรธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ อายุตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ อายุตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ ด้วยธาตุ ๖

[๒๗๘] อาสวธรรม อาสวาสวธรรม อาสวาสวสัมปยุตตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ ๓ อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๗๙] อนาสวธรรม อาสววิปยุตตอนาสวธรรม ประกอบได้ด้วย ขันธ ๑ อายุตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ อายุตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบ ไม่ได้ด้วยขันธ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ อายุตนะ อะไรๆ ที่ ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วย ธาตุ ๖

[๒๘๐] อาสวสัมปยุตตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ อายุตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๑] อาสวสัมปยุตตโนาสวธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๒] สัตถุญชนธรรม คันถธรรม โอมมธรรม โยคธรรม นีวรณธรรม ปรามาสธรรมปรามาสปรัมภัญจธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ ๓ อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรม บางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๓] อปรัมภัญจธรรม ปรามาสวิปยุตตอปรัมภัญจธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีขันธ อายุตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีขันธ อายุตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๒๘๔] ปรามาสสัมปยุตตธรรม ประกอบได้ด้วยขันธ ๑ อายุตนะ ๑

ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร?
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑
ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๕] สारัมมธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ หรือ?
ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ
ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบ
ไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๖] อนารัมมธรรม จิตวิปยุตตธรรม จิตวิสังกัฏฐธรรม
อุปาทาธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ
ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบ
ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ธาตุ ๗
ธรรมบางอย่าง

[๒๘๗] จิตตธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑
ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้
ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรม
บางอย่าง

[๒๘๘] เจตสิกธรรม จิตตัมปิยุตตธรรม จิตตสังกัฏฐธรรม
จิตตสังกัฏฐสมุฏฐานธรรม จิตตสังกัฏฐสมุฏฐานสทกธรรม จิตต-
*สังกัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ธาตุ ๗.
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๘๙] อนุปาทินนธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ หรือ?
ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ
ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้
ด้วยธาตุ ๕

[๒๙๐] อุปาทานธรรม กิเลสธรรม กิเลสสังกัฏฐธรรม กิเลส-
*สังกัฏฐธรรม กิเลสกิเลสตัปปยุตตธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๓ อายุตนะ ๑
ธาตุ ๑ ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบ
ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐
ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๙๑] อสังกิเลสสิกธรรม กิเลสวิปยุตต ๑- อสังกิเลสสิกธรรม
ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ ที่ประกอบ
ได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น ๑ อายุตนะ อะไรๆ

ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๒๕๒] สังกติกฎธรรม กิเลสสัมปยุตตธรรม ประกอบไม่ได้ด้วย
ชั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีชั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบ
ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐
ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

@๑. บาลี เป็น กิเลสวิปยุตตะ ธมฺมา คำว่า ธมฺมา เกินไป จึงไม่แปลตาม

@ เพราะผิดทุกมามีกาฯ

[๒๕๓] สังกติกฎโนกิเลสธรรม กิเลสสัมปยุตตโนกิเลสธรรม
ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้
ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖
ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๔] ทัสสนปหัตถัพพธรรม ภวานาปหัตถัพพธรรม ทัสสน-
*ปหัตถัพพเหตุกธรรม ภวานาปหัตถัพพเหตุกธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น
อายุคนะ ธาตุ หรือ? ไม่มีชั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบ
ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐
ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๕] สวิตักกธรรม สวิจาร์ธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑
ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร?
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑
ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๖] อวิตักกธรรม อวิจาร์ธรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ
ธาตุ หรือ? ไม่มีชั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น
อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น ๑ อายุคนะ ๑ อายุคนะ ๑๐ อายุคนะ ๑๐ อายุคนะ ๑๐
ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๒๕๗] สัมปีติกกรรม ปิติสหคตกรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑
อายุคนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ
เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย
อายุคนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๒๕๘] สุขสหคตกรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑ ธาตุ ๑
ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ธาตุ เท่าไร? ประกอบไม่ได้
ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วย อายุคนะ ๑ ธาตุ ๑
ธรรมบางอย่าง

[๒๕๙] อุปกขาสหคตกรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑ ธาตุ ๑

กรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑
กรรมบางอย่าง

[๓๐๐] นกามาวจรกรรม อปริยาป็นนกรรม อนุตตรกรรม ประกอบ
ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ หรือ? ไม่มีชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ ที่ประกอบได้.
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ
ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยชาติ ๖

[๓๐๑] รูปาวจรกรรม อรูปาวจรกรรม นียยานิกกรรม นียตกรรม
สทธกรรม ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น ๑ อายุคนะ
๑๐ ชาติ ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ เท่าไร? ประกอบ
ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑
กรรมบางอย่าง

สัมปโยควิปโยคปทนิทเทส จบ

๗. สัมปยุตเตนวิปยุตตปทนิทเทส

[๓๐๒] กรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย เวทนาคันธี สัตถุญญานันธี
สังขารันธี วิญญูญานันธี มนยตนะ กรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย
กรรมเหล่านั้น กรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ เท่าไร?
กรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบไม่ได้
ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ กรรมบางอย่าง

[๓๐๓] กรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย จักขุวิญญูญานชาติ ฯลฯ
มโนชาติ มโนวิญญูญานชาติ กรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น
กรรมเหล่านั้นไม่มีชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วย
ชาติ ๑

[๓๐๔] กรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย มนินทริย กรรมเหล่าใด
ประกอบไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น กรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๔
อายุคนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ กรรมบางอย่าง

[๓๐๕] กรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อุเปกขินทริย กรรมเหล่าใด
ประกอบไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น กรรมเหล่านั้น ไม่มีชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ
เท่าไร? ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยชาติ ๕

[๓๐๖] กรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย วิญญูญานเพราะสังขารเป็น
ปัจฉิม ผัสสะเพราะสพายตนะเป็นปัจฉิม เวทนาเพราะผัสสะเป็นปัจฉิม
กรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย ผัสสะ เวทนา สัตถุญญา เจตนา จิต มนสิการ
กรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น กรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้

ด้วยขั้น ๔ อายุคณะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรม
บางอย่าง

[๓๐๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อธิโมกข์ ธรรมเหล่าใด
ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขั้น อายุคณะ อะไรๆ
ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยชาติ ๑

[๓๐๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อทุกขมสุขเวทนาสัมปยุต-
*ธรรม อุปเพกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น
ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขั้น อายุคณะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วย
ชาติ ๕

[๓๐๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สวิตักกสวิจารธรรม ธรรม
เหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขั้น อายุคณะ
อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยชาติ ๑

[๓๑๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย จิตตธรรม เจตสิกธรรม
จิตตสัมปยุตตธรรม จิตตสังสังขธรรม จิตตสังสังขสมุฏฐานธรรม จิตต-
*สังสังขสมุฏฐานสหคตธรรม จิตตสังสังขสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม ธรรม
เหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วย
ขั้น ๔ อายุคณะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๑๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สวิตักกธรรม สวิจารธรรม
ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขั้น อายุคณะ
อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยชาติ ๑

[๓๑๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อุปเพกขาสหคตธรรม ธรรม
เหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วย
ขั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขั้น อายุคณะ อะไรๆ ที่
ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยชาติ ๕

สรุปข้อธรรม

ขั้น ๔ อายุคณะ ๑ ชาติ ๗ อินทรีย์ ๒ ปฏิจจสมุปบาท ๓
ธรรมมีผัสสะเป็นที่ ๕ อธิโมกขเจตสิก มนสิการเจตสิก ธรรม ๓ บท
ในติกะ ธรรม ๗ บทในมหันตรทุกะ ธรรมที่สัมปยุตด้วยมนายคณะ
อีก ๒ คือที่สัมปยุตด้วยวิตก วิจาร และที่สัมปยุตด้วยอุเบกขา

สัมปยุตเตน วิปยุตตปทานิทเทส จ

๘. วิปยุตเตน สัมปยุตตปทานิทเทส

[๓๑๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย รูปขั้น ธรรมเหล่านั้น
ประกอบได้ด้วยขั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีขั้น อายุคณะ ชาติ ที่

ประกอบได้

[๓๑๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย เวทนาขันธ สัญญาขันธ
สังขารขันธ วิญญาณขันธ ฯลฯ ธรรมธรรม อรรถธรรม ธรรมเหล่านั้น
ประกอบได้ด้วยขันธ อายตนะ ชาติ เทาไร? ไม่มีขันธ อายตนะ ชาติ ที่ประกอบได้

วิปยุตเตนสัมปยุตตปทนิทเทส จบ

๕. สัมปยุตเตนสัมปยุตตปทนิทเทส

[๓๑๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยเวทนาขันธ สัญญาขันธ
สังขารขันธ ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น
ประกอบได้ด้วยขันธ อายตนะ ชาติ เทาไร? ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ ๓
อายตนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๑๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยวิญญาณขันธ มนายตนะ
จักขุวิญญาณชาติ ฯลฯ มโนชาติ มโนวิญญาณชาติ ธรรมเหล่าใดประกอบ
ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑
ธรรมบางอย่าง

[๓๑๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสมุททยสัง มรรคสัง ธรรม
เหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ ๓
อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๑๘] ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยมโนทริย ธรรมเหล่าใดประกอบ
ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ ๓ อายตนะ ๑
ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๑๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสุจินทริย ทุกจินทริย
โสมนัสสินทริย โทมนัสสินทริย ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น
ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขันธ ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วย
อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๐] ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยอุปกจินทริย ธรรมเหล่าใด
ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ ๓ อายตนะ ๑
ชาติ ๖ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสัททินทริย วิริยทริย
สตินทริย สมานทริย ปญญินทริย อนัญญัตถัญญัสสามิตินทริย
อัญญินทริย อัญญาตาวินทริย อวิชา สังขารเพราะอวิชาเป็นปัจจัย
ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขันธ ๓
อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยขันธ ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย วิญญาณเพราะสังขารเป็น

ปัจจัย ธรรมเหล่านี้ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วย
ขั้น ๓ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๓] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วย ผัสสะเพราะสภาพตนะ-
*เป็นปัจจัย ธรรมเหล่านี้ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบ
ได้ด้วยขั้น ๓ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑
ธรรมบางอย่าง

[๓๒๔] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วย เวทนาเพราะผัสสะเป็นปัจจัย
ธรรมเหล่านี้ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขั้น ๓
อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยอายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๕] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วย ตัณหาเพราะเวทนาเป็น-
*ปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพ ธรรมเหล่านี้ประกอบ
ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขั้น ๓ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑
ประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๖] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วย โสกะ ทุกกะ โทมนัส
ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขั้น ๓
อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยอายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๗] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วย อุปายาส สติปัญญา
สัมมัมปชาน ธรรมเหล่านี้ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น
ประกอบได้ด้วยขั้น ๓ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายุตนะ ๑
ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๘] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วย อิทธิบาท ธรรมเหล่านี้
ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขั้น ๒ ประกอบ
ได้ด้วยขั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๒๙] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วย ฌาน ธรรมเหล่านี้ ประกอบ
ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขั้น ๒ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑
ประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๐] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วย อัปมัชฌญา อินทรีย์ ๕
พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ธรรมเหล่านี้ประกอบได้ด้วย
ธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขั้น ๓ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑
ประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๓๑] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วย ผัสสะ เจตนา มนสิการ
ธรรมเหล่านี้ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขั้น ๓
อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายุตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วย
ขั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สัญโญชนธรรม คันถธรรม
โอมธรรม โยคธรรม นีวณธรรม ปราสาทธรรม ปราสาทปรัมภธรรม
ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขั้น ๓
อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย ปราสาทสัมปยุตตธรรม ธรรม
เหล่าใด ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขั้น ๑
อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย จิตตธรรม ธรรมเหล่าใด
ประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขั้น ๓ ประกอบ
ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย เจตสิกธรรม จิตตสัมปยุต-
*ธรรม จิตตสังสังขธรรม จิตตสังสังขสมุฏฐานธรรม จิตตสังสังขสมุฏฐาน-
*สทกธรรม จิตตสังสังขสมุฏฐานานุปริวัตติกรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบ
ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๓๔๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย อุปาทานธรรม กิเลสธรรม
กิเลสสังกิเลสกรรม กิเลสสังกิเลสกรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตกรรม
ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วย
ขั้น ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑
ธรรมบางอย่าง

[๓๔๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สังกิเลสโนกิเลสกรรม
กิเลสสัมปยุตตโนกิเลสกรรม สวิตกกกรรม สวิจารณ์กรรม สัปติกรรม
ปีติสทกกรรม ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น
ประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๔๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วย สุขสทกกรรม อุปกษา-
*สทกกรรม ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น
ประกอบได้ด้วยขั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วย
ขั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

สัมปยุตเตนสัมปยุตตปทานิเทศ จบ

๑๐. วิปยุตเตนวิปยุตตปทานิเทศ

[๓๔๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย รูปขั้น ธรรมเหล่าใด
ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น อายตนะ

ธาตุเท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคณะ ๑ ธาตุ ๗
ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๐] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วย เวทนาขั้น สัญญาขั้น
สังขารขั้น วิญญาณขั้น มนายนะ ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วย
ธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๐
ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๑] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วย จักขวยณะ ๗๑
โณภูฏัพพายณะ จักขุธาตุ ๗๑ โณภูฏัพพธาตุ ธรรมเหล่านี้ ประกอบ
ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคณะ ๑
ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๒] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วย จักขุวิญญาณธาตุ ๗๑
มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ สมุทยสัง มรรคสัง ธรรมเหล่านี้ ประกอบ
ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคณะ ๑๐
ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๓] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วย นิโรธสัง จักขุนทรีย์ ๗๑
กยอินทรีย์ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยธรรม
เหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคณะ ๑ ธาตุ ๗
ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๔] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วย มนินทรีย์ ธรรมเหล่านี้
ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑
อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๕] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วย สุกชินทรีย์ ทุกชินทรีย์
โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยธรรม
เหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๖
ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๖] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วย อุปกชินทรีย์ ธรรมเหล่านี้
ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑
อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๗] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วย สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์
สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อัญญัตถุญญัสตามิตินทรีย์ อัญญิน-
*ทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชา สังขารเพราะอวิชาเป็นปัจจัย ธรรม
เหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วย
ขั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรม

บางอย่าง

[๓๕๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย วิญญานเพราะสังขาร-

*เป็นปัจจัย ผัสสะเพราะสพายนะเป็นปัจจัย เวทนาเพราะผัสสะเป็น-

*ปัจจัย ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบ

ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑

ธรรมบางอย่าง

[๓๕๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย ตัณหาเพราะเวทนาเป็น-

*ปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพ ธรรมเหล่าใด ประกอบ

ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑๐

ชาติ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย รูปภพ ธรรมเหล่าใด

ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขั้น อายตนะ อะไรๆ

ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยชาติ ๓

[๓๖๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย อสังขารภพ เอกโวการภพ

ปริทเวชะ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น

ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๔ อายตนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑

ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย อรูปภพ เนวสัญญานา-

*สังขารภพ จตุโวการภพ โสกะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส สติปฏิฐาน

สัมมัมปธาน อิทธิบาท ฌาน อัมปมัญญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗

อริยมรรคมีองค์ ๘ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรม

เหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย

อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย ผัสสะ เวทนา สัญญา

เจตนา จิต มนสิการ ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น

ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบ

ไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย อธิโมกษ์ ธรรมเหล่าใด

ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑

อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๖๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วย กุศลธรรม อกุศลธรรม

ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้

ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑

อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๓๗๕] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยสุขสทกธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายุตะนะ ๑๐ ธาตุ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตะนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๗๖] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอุปกาสทกธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายุตะนะ ๑๐ ธาตุ ๑๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตะนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๗๗] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยทัสสนปหัตถ์พหุธรรม ภาวนापหัตถ์พหุธรรม ทัสสนปหัตถ์พหุเหตุกธรรม ภาวนापหัตถ์พหุ*เหตุกธรรม อายจคามิธรรม อปจยคามิธรรม เสกขธรรม อเสกขธรรม มหัคคตธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายุตะนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตะนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๗๘] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอัปปมาณธรรม ปณิต*ธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ อายุตะนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๓๗๙] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยปริตตารัมมณธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายุตะนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตะนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๐] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยมหัคคตารัมมณธรรม อัปปมาณารัมมณธรรม ทินธรรม มิจฉัตตนิยตธรรม สัมมัตตนิยตธรรม มัคคารัมมณธรรม มัคคเหตุกธรรม มัคคาธิบตีธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายุตะนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุตะนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๑] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอนุปปันนธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขันธ อายุตะนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๓๘๒] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอติตารัมมณธรรม อนาค*ตารัมมณธรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายุตะนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย

อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๓] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยปัจจุบันนารัมมณธรรม
อัมมัตตารัมมณธรรม พหิทถารัมมณธรรม อัมมัตตพหิทถารัมมณธรรม
ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วย
ขั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรม
บางอย่าง

[๓๘๔] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยสนิทัสนสัปปฏิมธรรม
อนิทัสนสัปปฏิมธรรม ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรม
เหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๔ อายตนะ ๑ ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วย
อายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๕] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยเหตุธรรม สเหตุกรรม
เหตุสัมปยุตตกรรม เหตุสเหตุกรรม สเหตุกนเหตุกรรม เหตุเหตุสัมป-
*ยุตตกรรม เหตุสัมปยุตตกนเหตุกรรม นเหตุสเหตุกรรม ธรรมเหล่านี้
ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑
อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๖] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอัปปัจจยธรรม อสังขต-
*ธรรม สนิทัสนธรรม สัปปฏิมธรรม รูปิกรรม ธรรมเหล่านี้ ประกอบ
ไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๔ อายตนะ ๑
ธาตุ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๗] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยโลกุตตรธรรม ธรรม
เหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ไม่มีขั้น อายตนะ
อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๓๘๘] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอาสวกรรม อาสวสัมป-
*ยุตตกรรม อาสวอาสวกรรม อาสวอาสวสัมปยุตตกรรม อาสวสัมปยุตต-
*โนอาสวกรรม ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านี้
ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖. ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑
ธาตุ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๙] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอนาสวกรรม อาสววิปป-
*ยุตตอนาสวกรรม ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านี้
ไม่มีขั้น อายตนะ อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยธาตุ ๖

[๓๙๐] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยสัญญาชนกรรม คันถกรรม
โอมกรรม โยคกรรม นีวณกรรม ปรามาสกรรม ปรามาสสัมปยุตต-
*กรรม ปรามาสปรมัญญกรรม ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านี้

นั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๖ ประกอบ
ไม่ได้ด้วย อายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๑] ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยอปรามัญจธรรม ปรามาส-
*วิปยุตตอปรามัญจธรรม ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรม
เหล่านั้นไม่มีขั้น อายุคณะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วย ชาติ ๖

[๓๕๒] ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยสารัมมณธรรม จิตตธรรม
เจตสิกธรรม จิตตสัมปยุตตธรรม จิตตสังสังัญจธรรม จิตตสังสังัญจสมุฏ-
*ฐานธรรม จิตตสังสังัญจสมุฏฐานสหุจธรรม จิตตสังสังัญจสมุฏฐานานุปริ-
*วัตติธรรม ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประ-
*กอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วย อายุคณะ ๑
ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๓] ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยอนารัมมณธรรม จิตตวิป-
*ยุตตธรรม จิตตวิสังสังัญจธรรม อุปาทากรรม ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่
ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคณะ ๑
ชาติ ๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๔] ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยอนุปาทินนกรรม ธรรม
เหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขั้น อายุคณะ
อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๕

[๓๕๕] ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยอุปาทานกรรม กิเลสกรรม
สังกิลัญจกรรม กิเลสสัมปยุตตกรรม กิเลสสังกิลสิกกรรม กิเลสสัง-
*กิลัญจกรรม สังกิลัญจโนกิเลสกรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตกรรม กิเลสสัมป-
*ยุตตโนกิเลสกรรม ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่า
นั้นประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย
อายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๕๖] ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยอสังกิลสิกกรรม กิเลส-
*วิปยุตตกรรม อสังกิลสิกกรรม ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยธรรม
เหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีขั้น อายุคณะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบ
ไม่ได้ด้วยชาติ ๖

[๓๕๗] ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยทัสสนปหัตถ์พหุกรรม
ภวานาปหัตถ์พหุกรรม ทัสสนปหัตถ์พหุเหตุกรรม ภวานาปหัตถ์พหุ-
เหตุกรรม ธรรมเหล่านี้ประกอบไม่ได้ด้วยธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น
ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ
๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๓๘๘] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยสวัตักกรรม สวิจารณ์ธรรม
ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วย
ชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรม
บางอย่าง

[๓๘๙] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอวัตักกรรม อวิจารณ์ธรรม
ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นไม่มีชั้น อายุคนะ
อะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วยชาติ ๑

[๔๐๐] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยสัปปีติกกรรม ปีติสหคตกรรม
ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วย
ชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑
ธรรมบางอย่าง

[๔๐๑] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยสุขสหคตกรรม ธรรมเหล่า
ใดประกอบไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบาง
อย่าง

[๔๐๒] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยอุปกขาสหคตกรรม ธรรม
เหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยชั้น
๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบาง
อย่าง

[๔๐๓] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยนกามาวจรกรรม อปริยา-
*ป็นนธรรม อนุตตรกรรม ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น
กรรมเหล่านั้นไม่มีชั้น อายุคนะอะไรๆ ที่ประกอบไม่ได้ ประกอบไม่ได้ด้วย
ชาติ ๖

[๔๐๔] ธรรมเหล่าใดประกอบไม่ได้ด้วยรูปาวจรกรรม อรูปาวจร-
*ธรรม นียานิกกรรม นียตกรรม สรณกรรม ธรรมเหล่าใดประกอบไม่
ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ
เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาติ ๑๖
ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

วิปยุตเตนวิปยุตตปทานิเทศ จบ

๑๑ สังคหิตนสัมปยุตตวิปยุตตปทานิเทศ

[๔๐๕] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยสมุทยสัง มรรคสัง โดย
ชั้นสังคหะ อายุคนสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยชั้น อายุคนะ ชาติ
เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยชั้น ๓ อายุคนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบ

ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น
อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๐
ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๐๖] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยอิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์
โดยชั้นสังคหะ อายุคณะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วย
ชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาติ ที่ประกอบได้
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๔
อายุคณะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๐๗] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยสุชินทรีย์ ทุกชินทรีย์
โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ โดยชั้นสังคหะ อายุคณะสังคหะ ชาติสังคหะ
ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยชั้น ๓ อายุคณะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบได้ด้วย
อายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ
เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วย
อายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๐๘] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยอุปกชินทรีย์ โดยชั้นสัง-
คหะ อายุคณะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยชั้น ๓
อายุคณะ ๑ ชาติ ๒ ประกอบได้ด้วยอายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๕ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๐๙] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยสิทธิินทรีย์ วิริยินทรีย์
สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อัญญัตถุญญัสสามิตินทรีย์
อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชา สังขารเพราะอวิชาเป็นปัจจัย
ผัสสะเพราะสพายคณะเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย
อุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพ โดยชั้นสังคหะ อายุคณะสังคหะ
ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยชั้น ๓ อายุคณะ ๑ ชาติ ๗
ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้ด้วย
ชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐
ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๑๐] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยปริเทวะ โดยชั้นสังคหะ
อายุคณะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยชั้น อายุคณะ
ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาติ ที่ประกอบได้ ประกอบไม่ได้ด้วย
ชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๑
ชาติ ๗ ประกอบไม่ได้ด้วยอายุคณะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๑๑] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยโสกะ ทุกข์ โทมนัส โดย
ชั้นดังกล่าว อายุตนดังกล่าว ชาติดังกล่าว ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยชั้น ๓
อายตนะ ๑ ชาติ ๗ ประกอบได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง
ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๑๒] ธรรมเหล่าใดสงเคราะห์ได้ด้วยอุปายาส สติปัญญา สัมมัปป-
*ธาน อัปปมัญญา อินทริย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรค
มีองค์ ๘ ฬัสสะ เจตนา อธิโมกข์ มนสิการ เหตุธรรม เหตุสเหตุก-
*กรรม เหตุเหตุสัมปยุตตกรรม อาสวกรรม อาสวสาสวกรรม อาสว-
*อาสวสัมปยุตตกรรม สัญโญชนกรรม คันถกรรม โอมกรรม โยคกรรม
นิวรณ์กรรม ปรามาสกรรม อุปาทานกรรม กิเลสกรรม กิเลสสัง-
*กิเลสกรรม กิเลสสังกิลิฐฐกรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตกรรม โดย
ชั้นดังกล่าว อายุตนดังกล่าว ชาติดังกล่าว ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยชั้น
อายตนะ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นประกอบด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๗
ประกอบได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง ประกอบไม่ได้
ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐
ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

สังคหิตนสัมปยุตตวิปยุตตปทนิทเทส จบ

๑๒. สัมปยุตเตนสังคหิตาสังคหิตปทนิทเทส

[๔๑๓] ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยเวทนาชั้น สัญญาชั้น
สังขารชั้น ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร?
ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๒ ชาติ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายตนะ ๑๐
ชาติ ๑๐

[๔๑๔] ธรรมเหล่าใดประกอบได้ด้วยวิญญาณชั้น มนายตนะ
จักขุวิญญาณชาติ ฯลฯ มโนชาติ มโนวิญญาณชาติ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ
ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๑

[๔๑๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสมุทยสัง มัคคสัง ธรรม
เหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๔๑๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยมโนทริย ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ

ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายุคณะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๑๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสุจินทรีย์ ทุกจินทรีย์

โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓

อายุคณะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์

ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๑๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอุปกจินทรีย์ ธรรมเหล่านั้น

สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายุคณะ ๒ ธาตุ ๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น

อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๑

[๔๑๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยสัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์

สตินทรีย์ สมารินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญัตถัญญัสสามิตินทรีย์

อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชา สังขารเพราะอวิชาเป็นปัจจัย

ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย

ชั้น อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๒๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยวิญญูณเพราะสังขารเป็น

ปัจจัย ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายุคณะ ๑ ธาตุ ๑. สงเคราะห์

ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒

อายุคณะ ๑๑ ธาตุ ๑๗

[๔๒๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยผัสสะเพราะสพายคณะ

เป็นปัจจัย ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ธาตุ ๘.

สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย

ชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๒๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยเวทนาเพราะผัสสะเป็น

ปัจจัย ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายุคณะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์

ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒

อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๒๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยตัณหาเพราะเวทนาเป็น

ปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์

ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ธาตุ

เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๒๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยโสกะ ทุกข์ โทมนัส ธรรม

เหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายุคณะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย

ชั้น อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๒ อายุคณะ ๑๐

ธาตุ ๑๖

[๔๒๕] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วยอุบายาส สติปัญญา
สัมมัตตธาน ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคนะ ๒ ชาตุ ๒.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑
อายุคนะ ๑๐ ชาตุ ๑๖

[๔๒๖] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วยอิทธิบาท ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๓ อายุคนะ ๑ ชาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ
ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๒ อายุคนะ ๑๑ ชาตุ ๑๗

[๔๒๗] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วยฌาน ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์
ได้ด้วยขั้น ๓ อายุคนะ ๒ ชาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาตุ
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๒ อายุคนะ ๑๐ ชาตุ ๑๖

[๔๒๘] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วยอัปปมัญญา อินทรีย์ ๕
พละ ๕ โพขณงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วย
ขั้น ๔ อายุคนะ ๒ ชาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาตุ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาตุ ๑๖

[๔๒๙] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วยผัสสะ เจตนา มนสิการ
ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคนะ ๒ ชาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยขั้น อายุคนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ๑๐
ชาตุ ๑๐

[๔๓๐] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วยเวทนา สัญญา ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๓ อายุคนะ ๒ ชาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น
อายุคนะ ชาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๒ อายุคนะ ๑๐ ชาตุ ๑๐

[๔๓๑] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วยจิต ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์
ได้ด้วยขั้น ๓ อายุคนะ ๑ ชาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาตุ
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๒ อายุคนะ ๑๑ ชาตุ ๑๗

[๔๓๒] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วยอริโมกข์ ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๔ อายุคนะ ๒ ชาตุ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ
ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ๑๐ ชาตุ ๑๕

[๔๓๓] ธรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วยสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม
ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม อทุกขมสุขเวทนาสัมปยุตตธรรม สวิตกกส-
*วิจารณ์ธรรม อวิตกกวิจารณ์ตตธรรม ปิติสหคตธรรม สุขสหคตธรรม
อุปกาสทคตธรรม ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๑ อายุคนะ ๑
ชาตุ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น อายุคนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ขั้น ๔ อายุคนะ ๑๑ ชาตุ ๑๗

กิเลสสังกิลิสิกขธรรม กิเลสสังกิลิฏฐธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรม
ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๒ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑๐
ชาติ ๑๖

[๔๔๓] ธรรมเหล่านี้ใด ประกอบได้ด้วยสังกิลิฏฐโนกิเลสธรรม
กิเลสสัมปยุตตโนกิเลสธรรม สวิตักขธรรม สวิจารณ์ธรรม สัมปติกขธรรม
ปีติสหคตธรรม สุขสหคตธรรม อุปกขาสหคตธรรม ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๒ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นสงเคราะห์ได้ด้วย
ขั้น ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๒ ชาติ
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขั้น ๔ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๖

สัมปยุตเตนสังกิลิฏฐโนกิเลสธรรม จบ

๑๓. อสังกิลิเตนสัมปยุตตวิปปยุตตปทนิเทศ

[๔๔๔] ธรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยรูปขั้น โดยขั้นสังกิลิ
อายตนะสังกิลิ ชาติสังกิลิ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ
๒ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขั้น ๓ อายตนะ ๑ ชาติ ๑
ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๒ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้
ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วย ๑ อายตนะ ๑ ชาติ ๑
ธรรมบางอย่าง

[๔๔๕] ธรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอิมมายตนะ ธรรมชาติ
อิตถินทรีย์ บุริสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ นามรูปเพราะวิญญาณเป็นปัจจัย
อสังกิลิเอกโวการภพ ชาติ ชรา มรณะ โดยขั้นสังกิลิ
อายตนะสังกิลิ ชาติสังกิลิ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขั้น ๓ อายตนะ ๑
ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๒ ชาติ เท่าไร?
ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑
ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๔๖] ธรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอรูปภพ เนวสังกิลิ
*สังกิลิเอกโวการภพ อิทธิบาท โดยขั้นสังกิลิ อายตนะสังกิลิ
ชาติสังกิลิ ธรรมเหล่านั้นประกอบได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๒ ชาติ เท่าไร? ไม่มี
ขั้น ๑ อายตนะ ๒ ชาติที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๑ อายตนะ ๒ ชาติ เท่าไร?
ประกอบไม่ได้ด้วยขั้น ๔ อายตนะ ๑ ชาติ ๑๖ ประกอบไม่ได้ด้วย ๑ อายตนะ ๑
ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๔๗] ธรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยกุศลธรรม อกุศลธรรม
สุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม อทุกขมสุขเวทนา-

*สัมปยุตตธรรม วิปากธรรม วิปากัมมธรรม อนุปาทินานุปาทานियธรรม
 สังกิณฺฐุสํกิเลสิกฺขมม อสํกิณฺฐุสํกิเลสิกฺขมม สวิตักกวิจยธรรม
 อวิตักกวิจยธรรม ปิติสหคตธรรม สุขสหคตธรรม อุปกขาสหคตธรรม
 ทัสสนปหาตัพพธรรม ภาวนาปหาตัพพธรรม ทัสสนปหาตัพพเหตุกฺขมม
 ภาวนาปหาตัพพเหตุกฺขมม อายคามีธรรม อปยคามีธรรม เสกขธรรม
 อเสกขธรรม มหคคตธรรม อปฺปมาณธรรม ปรีตตารัมมณธรรม มหคคตา-
 *รัมมณธรรม อปฺปมาณารัมมณธรรม หีนธรรม ปณีตธรรม มิจฉิตต-
 *นียตธรรม สัมมัตตนิยตธรรม มัคคารัมมณธรรม มัคคเหตุกฺขมม
 มัคคาธิปัตติธรรม อตีตารัมมณธรรม อนาคตารัมมณธรรม ปัจจุปปันนา-
 *รัมมณธรรม อัชฉัตตารัมมณธรรม พหิทธารัมมณธรรม อัชฉัตตพหิท-
 *ธารัมมณธรรม สเหตุกฺขมม เหตุสัมปยุตตธรรม สเหตุกนเหตุกฺขมม
 เหตุสัมปยุตตนเหตุกฺขมม นเหตุสเหตุกฺขมม โดยขันธสังคหะ อายตนะ
 *สังคหะ ชาตฺตสังคหะ ธรรมเหล่านั้ประกอบได้ด้วยขันธ อายตนะ ชาตฺต เท้าไร?
 ไม่มีขันธ อายตนะ ชาตฺต ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ อายตนะ ชาตฺต
 เท้าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๔ อายตนะ ๑ ชาตฺต ๗ ประกอบไม่ได้ด้วย
 อายตนะ ๑ ชาตฺต ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๔๘] ธรรมเหล่านั้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยรูปีธรรม โดยขันธสังคหะ
 อายตนะสังคหะ ชาตฺตสังคหะ ธรรมเหล่านั้ประกอบได้ด้วยขันธ ๓ ประกอบ
 ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาตฺต ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ อายตนะ
 ชาตฺต เท้าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๑ อายตนะ ๑๐ ชาตฺต ๑๐ ประกอบไม่
 ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาตฺต ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๔๙] ธรรมเหล่านั้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอรูปีธรรม โลกุตตรธรรม
 อนุสาขธรรม อาสวสัมปยุตตธรรม อาสวสัมปยุตตโนอนุสาขธรรม อาสว-
 *วิปยุตตอนุสาขธรรม อสัณฺญโยชนियธรรม อคันถนियธรรม อโนมนियธรรม
 อโยคนियธรรม อนีวรณियธรรม อปรามัญญธรรม ปรามาสสัมปยุตตธรรม
 ปรามาสวิปยุตตอปรามัญญธรรม สारัมมณธรรม โดยขันธสังคหะ
 อายตนะสังคหะ ชาตฺตสังคหะ ธรรมเหล่านั้ ประกอบได้ด้วยขันธ อายตนะ
 ชาตฺต เท้าไร? ไม่มีขันธ อายตนะ ชาตฺต ที่ประกอบได้. ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ
 อายตนะ ชาตฺต เท้าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยขันธ ๔ อายตนะ ๑ ชาตฺต ๗ ประกอบ
 ไม่ได้ด้วย อายตนะ ๑ ชาตฺต ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๕๐] ธรรมเหล่านั้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอนารัมมณธรรม โนจิตต-
 *ธรรม จิตตวิปยุตตธรรม จิตตวิสัณฺฐุธรรม จิตตสมุฏฐานธรรม
 จิตตสทฺถุธรรม จิตตานุปริวัตติธรรม พาหิรธรรม อุปาทาธรรม โดย

ชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยชั้น
อายตนะ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วยชั้น ๓ ประกอบได้
ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง. ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ
เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐ ประกอบไม่ได้
ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

[๔๕๑] ธรรมเหล่านี้ใด สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยอนุปาทานิยธรรม

อุปาทานสัมปยุตตธรรม อุปาทานสัมปยุตตโนอุปาทานธรรม อุปาทาน-
*วิปยุตตอนุปาทานิยธรรม อสังกิลิสิกธรรม อสังกิลิฐฐธรรม กิเลส-
*สัมปยุตตธรรม สังกิลิฐฐโนกิเลสธรรม กิเลสสัมปยุตตโนกิเลสธรรม
กิเลสวิปยุตตอสังกิลิสิกธรรม ทัสสนปหัตตัพพธรรม ภาวนापหัตตัพพ-
*ธรรม ทัสสนปหัตตัพพเหตุกธรรม ภาวนापหัตตัพพเหตุกธรรม สวิตักก-
*ธรรม สวิจารณ์ธรรม สัปปีติกธรรม ปิติสหคตธรรม สุขสหคตธรรม
อุปกฆาตหคตธรรม นกามาวจรธรรม รูปาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม
อปริยาปนนธรรม นียยานิกธรรม นียตธรรม อนุตตรธรรม สรณธรรม
โดยชั้นสังคหะ อายตนะสังคหะ ชาติสังคหะ ธรรมเหล่านั้น ประกอบได้ด้วย
ชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายตนะ ชาติ ที่ประกอบได้. ประกอบ
ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? ประกอบไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๑
ชาติ ๑ ประกอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ๑ ชาติ ๑ ธรรมบางอย่าง

อสังคหิตนสัมปยุตตวิปยุตตปทนิทเทส จบ

๑๔. วิปยุตตตนสังคหิตตาสังคหิตตปทนิทเทส

[๔๕๒] ธรรมเหล่านี้ใด ประกอบไม่ได้ด้วยรูปชั้น ธรรมเหล่านั้น

สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วย
ชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐

[๔๕๓] ธรรมเหล่านี้ใด ประกอบไม่ได้ด้วยเวทนาชั้น สัญญาชั้น

สังขารชั้น วิญญาณชั้น มนายตนะ มนินทรีย์ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้น
อสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๑ ชาติ ๑๑.
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔
อายตนะ ๑ ชาติ ๑

[๔๕๔] ธรรมเหล่านี้ใด ประกอบไม่ได้ด้วยจักขวายตนะ ฯลฯ

โผฏฐัพพายตนะ จักขุชาติ ฯลฯ โผฏฐัพพชาติ ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาติ
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐

[๔๕๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยจักษุวิญญาณธาตุ โสต-
*วิญญาณธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายวิญญาณธาตุ
มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๔๕๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยทุกขสัง ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตนะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๖

[๔๕๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสมุทยสัง มัคคสัง ธรรม
เหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒
ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตนะ
ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๕๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยนิโรธสัง จักขุนทรีย์
โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ อิตตินทรีย์ ปุริสินทรีย์
ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตนะ ๒ ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐
ธาตุ ๑๐

[๔๕๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยมโนมินทรีย์ ธรรมเหล่านั้น
ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔
อายุตนะ ๑ ธาตุ ๗

[๔๖๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์
โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตนะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๖๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบได้ด้วยอุปกินทรีย์ ธรรมเหล่านั้น
ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๓.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตนะ อะไรๆ
ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๔๖๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยสัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์
สตินทรีย์ สมามินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญัตถุญสตามิตินทรีย์
อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ อวิชา สังขารเพราะอวิชาเป็นปัจจัย

กรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น ๕ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒
ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น
อายุคณะ ชาติ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๖๓] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยวิญญูณเพราะสังขาร-
*เป็นปัจจัย ผัสสะเพราะสพายคณะเป็นปัจจัย เวทนาเพราะผัสสะเป็น-
*ปัจจัย กรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น ๕ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๑
อายุคณะ ๑๑ ชาติ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๑ ชาติ ๑

[๔๖๔] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยตัณหาเพราะเวทนาเป็น-
*ปัจจัย อุปาทานเพราะตัณหาเป็นปัจจัย กรรมภพ กรรมเหล่านั้น ยกเว้น
อสังขตะออกจากชั้น ๕ สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ชาติ ๑๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาติ
อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๖๕] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอุปปัตติภพ สัญญาภพ
ปัญญาภพ กรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒
ชาติ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๕

[๔๖๖] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยกามภพ กรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาติ ๕. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๓

[๔๖๗] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยรูปภพ อสัญญาภพ
เอกโวการภพ ปริเทวะ กรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒
ชาติ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๐

[๔๖๘] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอรุภพ เนวสัญญา-
*นาสัญญาภพ จตุโวการภพ โสกะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส สติปัญญา
สัมมัมปธาน อิทธิบาท ฌาน อัปมัณญา อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗
อริยมรรคมีองค์ ๘ กรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น ๕ สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ
ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาติ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๖๙] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยผัสสะ เวทนา สัญญา
เจตนา จิต มนสิการ กรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น ๕ สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๑ ชาติ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ

ธาตุเท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๑ ธาตุ ๗

[๔๗๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอิโมกข์ ธรรมเหล่านั้น
ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ธาตุ ๑๗.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ อะไรๆ
ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๑

[๔๗๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยกุศลธรรม อกุศลธรรม
สุขเวทนาสัมปยุตตธรรม ทุกขเวทนาสัมปยุตตธรรม ธรรมเหล่านั้น
ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ธาตุ ๑๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ธาตุ
อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๗๒] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอัพยาตธรรม ธรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ธาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐
ธาตุ ๑๖

[๔๗๓] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอทุกขมสุขเวทนาสัม-
*ปยุตตธรรม วิปากธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ธาตุ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยธาตุ ๕

[๔๗๔] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยวิปากัมมกรรม สังกิลิฐฐ-
*สังกิลิฐฐกรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ธาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ
ธาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ธาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๗๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยเนววิปากนวิปากัมม-
*กรรม อนุปาทินุปาทานิยธรรม อนุปาทินนุปาทานิยธรรม อสัง-
*กิลิฐฐาสังกิลิฐฐกรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒
ธาตุ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ธาตุ ๑๐

[๔๗๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอุปาทินุปาทานิยธรรม
ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ธาตุ ๓. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ธาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐
ธาตุ ๑๕

[๔๗๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอสังกิลิฐฐสังกิลิฐ-

*กรรม กรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตะ ๑๐
ชาติ ๑๖

[๔๗๘] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยสวิตกสวิจกรรม
กรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕
อายุตะ ๑๒ ชาติ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ เท่าไร?
ไม่มีชั้น อายุตะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชาติ ๑

[๔๗๙] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอวิตกวิจกรรม
ปีติสทกกรรม สุขสทกกรรม กรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายุตะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตะ ชาติ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๘๐] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอวิตกวิจกรรม กรรม
เหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตะ ๒ ชาติ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตะ ๑๐
ชาติ ๑๕

[๔๘๑] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอุปกาสทกกรรม กรรม
เหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตะ ๑๒
ชาติ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตะ
อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชาติ ๕

[๔๘๒] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยทสสนปหัตถกรรม
ภวานาปหัตถกรรม ทสสนปหัตถเหตุกรรม ภวานาปหัตถเหตุ-
*กรรม อัจฉคามิกรรม อปจยคามิกรรม เสกขกรรม อเสกขกรรม
มหัคคตกรรม กรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วย
ชั้น ๕ อายุตะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ
เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตะ ชาติ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๘๓] กรรมเหล่านี้ ประกอบได้ด้วยเนวทสสนภวานาปหัตถ-
*กรรม เนวทสสนภวานาปหัตถเหตุกรรม เนวัจฉคามินา-
*ปจยคามิกรรม เนวเสกขานาเสกขกรรม ปริตตกรรม กรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายุตะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๔๘๔] กรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอัปมาณกรรม ปณิ-
*กรรม กรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตะ ๒ ชาติ ๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑

อายตนะ ๑๐ ชาตุ ๑๐

[๔๘๕] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยปริตตารัมมณธรรม ธรรม
เหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๑๒
ชาตุ ๑๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายตนะ
อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชาตุ ๖

[๔๘๖] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยมหัคคตารัมมณธรรม
อัปปรามารัมมณธรรม หีนธรรม มิจฉัตตนิยตธรรม สัมมัตตนิยตธรรม
มัคคารัมมณธรรม มัคคเหตุกธรรม มัคคาธิปัตติธรรม ธรรมเหล่านั้น
ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๑๒ ชาตุ ๑๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายตนะ ชาตุ
อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๘๗] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยมัชฌิมธรรม อนิยตธรรม
ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาตุ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐
ชาตุ ๑๖

[๔๘๘] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอุปปีนนธรรม อนุปปันน-
*ธรรม อุปปาทีชธรรม อติชธรรม อนาคตชธรรม ปัจจุปปันนธรรม
อชฌัตตชธรรม พหิททาชธรรม สนิทสสนสัปปฏิมชธรรม อนิทสสนสัปปฏิม-
*ธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาตุ ๘. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตนะ ๑๐
ชาตุ ๑๐

[๔๘๙] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยอดีตารัมมณธรรม
อนาคตารัมมณธรรม อชฌัตตารัมมณธรรม พหิทธารัมมณธรรม ธรรม
เหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๑๒
ชาตุ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายตนะ ชาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น
อายตนะ ชาตุ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๙๐] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยปัจจุปปันนารัมมณธรรม
อชฌัตตพหิทธารัมมณธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายตนะ ๑๒ ชาตุ ๑๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายตนะ ชาตุ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายตนะ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชาตุ ๖

[๔๙๑] ธรรมเหล่าใด ประกอบไม่ได้ด้วยเหตุชธรรม สเหตุชธรรม
เหตุสัมปยุตชธรรม เหตุสเหตุชธรรม สเหตุกนเหตุชธรรม เหตุเหตุ-

*สัมปยุตตธรรม เหตุสัมปยุตตเหตุธรรม นเหตุสเหตุกธรรม ธรรมเหล่านั้น
ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สังเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตะ ๑๒ ชาติ ๑๘.
สังเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตะ ชาติ
อะไรๆ ที่สังเคราะห์ไม่ได้

[๔๕๒] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอเหตุกธรรม เหตุ-

*วิปยุตตธรรม นเหตุอเหตุกธรรม ธรรมเหล่านั้น สังเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔
อายุตะ ๒ ชาติ ๒. สังเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ เท่าไร?
สังเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๔๕๓] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอัปปัจจยธรรม อสังขต-

*ธรรม สนิทสนธรรม สัมปฏิมธรรม ฐปัทธรรม โลกุตตรธรรม ธรรม
เหล่านั้น สังเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตะ ๒ ชาติ ๘. สังเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ เท่าไร? สังเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตะ ๑๐
ชาติ ๑๐

[๔๕๔] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยโลกิยธรรม ธรรมเหล่านั้น
สังเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตะ ๒ ชาติ ๒. สังเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น
อายุตะ ชาติ เท่าไร? สังเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๔๕๕] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอาสวธรรม อาสวสัม-

*ปยุตตธรรม อาสวสาสวธรรม อาสวอาสวสัมปยุตตธรรม อาสววิปยุตต-
*โนอาสวธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สังเคราะห์ได้ด้วย
ชั้น ๕ อายุตะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สังเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ
เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตะ ชาติ อะไรๆ ที่สังเคราะห์ไม่ได้

[๔๕๖] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยสาสวธรรม อาสว-

*วิปยุตตธรรม สาสวโนอาสวธรรม อาสววิปยุตตสาสวธรรม ธรรม
เหล่านั้น สังเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตะ ๒ ชาติ ๒. สังเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ เท่าไร? สังเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตะ ๑๐
ชาติ ๑๖

[๔๕๗] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอนาสวธรรม อาสว-

*วิปยุตตอนาสวธรรม ธรรมเหล่านั้น สังเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตะ ๒
ชาติ ๘. สังเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตะ ชาติ เท่าไร? สังเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๑ อายุตะ ๑๐ ชาติ ๑๐

[๔๕๘] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยสัญญาชนธรรม คันถธรรม

โอมธรรม โยคธรรม นีวณธรรม ปรามาสธรรม ปรามาสสัมปยุตตธรรม
ปรามาสปรามัญจธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สังเคราะห์

ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ
ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาติ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๔๙๙] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยปรมัตถธรรม ปรมาส-

*วิปยุตตธรรม ปรมัตถโนปรมาสธรรม ปรมาสวิปยุตตปรมัตถ-

*ธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์
ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐
ชาติ ๑๖

[๕๐๐] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยปรมัตถธรรม ปรมาส-

*วิปยุตตปรมัตถธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒
ชาติ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๐

[๕๐๑] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยสาร์มมณธรรม จิตตธรรม

เจตสิกธรรม จิตตสัมปยุตตธรรม จิตตสังสัจจธรรม จิตตสังสัจจ-

*สมุฏฐานธรรม จิตตสังสัจจสมุฏฐานสหุธรรม จิตตสังสัจจสมุฏฐานาน-

*ปริวัตติกรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วย
ชั้น ๑ อายุคณะ ๑๑ ชาติ ๑๑. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ
เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๑ ชาติ ๗

[๕๐๒] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอนารัมมณธรรม จิต-

*วิปยุตตธรรม จิตตวิสังสัจจธรรม อุปาทาธรรม อนุปาทินนธรรม

ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาติ ๘. สงเคราะห์

ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐
ชาติ ๑๐

[๕๐๓] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอนุปาทินนธรรม ธรรม

เหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาติ ๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย

ชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๕

[๕๐๔] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอุปาทานธรรม กิเลส-

*ธรรม สังกิเลสธรรม กิเลสสัมปยุตตธรรม กิเลสสังกิเลสกรรม กิเลส-

*สังกิเลสธรรม สังกิเลสโนกิเลสธรรม กิเลสกิเลสสัมปยุตตธรรม กิเลส-

*สัมปยุตตโนกิเลสธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ
ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาติ อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๕๐๕] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยสังกิเลสกรรม อสัง-

*กิเลสธรรม กิเลสวิปยุตตธรรม สังกิเลสโนกิเลสธรรม กิเลสวิปยุตต-

*สังกิลิทธิกรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาติ ๒.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑
อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๕๐๖] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยสังกิลิทธิกรรม กิเลส-
*วิปยุตตสังกิลิทธิกรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒
ชาติ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๐

[๕๐๗] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยทัสสนปหัตตัพพธรรม
ภวานาปหัตตัพพธรรม ทัสสนปหัตตัพพเหตุกรรม ภวานาปหัตตัพพเหตุ-
*กรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕
อายุคณะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร?
ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาติ ใดๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๕๐๘] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยนทัสสนปหัตตัพพธรรม
นภวานาปหัตตัพพธรรม นทัสสนปหัตตัพพเหตุกรรม นภวานา-
*ปหัตตัพพเหตุกรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒
ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๕๐๙] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยสวิตักกกรรม สวิจรรกรรม
กรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕
อายุคณะ ๑๒ ชาติ ๑๗. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร?
ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาติ ใดๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชาติ ๑

[๕๑๐] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยสัปปิติกกรรม ปีติสหคต-
*กรรม สุขสหคตกรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์
ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒ ชาติ ๑๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ
ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุคณะ ชาติ ใดๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๕๑๑] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยอุเปกขาสหคตกรรม ธรรม
เหล่านั้น ยกเว้นอสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุคณะ ๑๒
ชาติ ๑๓. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น
อายุคณะ ใดๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้ สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชาติ ๕

[๕๑๒] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยกามาวจรกรรม ปริยา-
*บันนกรรม สอตุตกรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุคณะ ๒
ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุคณะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้
ด้วยชั้น ๑ อายุคณะ ๑๐ ชาติ ๑๖

[๕๑๓] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยนิกายธรรม อปริยา-
*ป็นนธรรม อนุตตรธรรม ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตนะ ๒
ชาติ ๘. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร? สงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
ชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ชาติ ๑๐

[๕๑๔] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยรูปาวจรธรรม อรูปาวจร-
*ธรรม นียยานิกธรรม นียตธรรม สรณธรรม ธรรมเหล่านั้น ยกเว้น
อสังขตะออกจากชั้น สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ชาติ ๑๘.
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร? ไม่มีชั้น อายุตนะ ชาติ
อะไรๆ ที่สงเคราะห์ไม่ได้

[๕๑๕] ธรรมเหล่านี้ ประกอบไม่ได้ด้วยรูปาวจรธรรม นอรูปา-
*วจรธรรม อนียยานิกธรรม อนียตธรรม อสรณธรรม ธรรมเหล่านั้น
สงเคราะห์ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร? ธรรมเหล่านั้น สงเคราะห์ได้ด้วย
ชั้น ๔ อายุตนะ ๒ ชาติ ๒. สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น อายุตนะ ชาติ เท่าไร?
สงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายุตนะ ๑๐ ชาติ ๑๖

สรุปข้อธรรมดังกล่าวมาแล้ว

สัมมาตนะ สัมมาชาติ ชีวิตินทรีย์ นามรูป สหายตนะ ชาติ
ชรา และมรณะ ไม่ได้ ๒ ทิเกะ

ในหมวดแรก ได้ธรรม ๗ และ ๑๐ ในหมวดถัดมาได้ธรรม ๑๔
ในหมวดสุดท้าย ได้ธรรม ๖

ธรรม ๔๗ เหล่านี้ ดังพรรณนามาจะนี้ ย่อมได้โดยสมุจเฉท และ
โดยโมฆปุจฉกะ ฉะนั้นแล

วิปยุตเตนสังคหิตาสังคหิตปทนิทเทส จบ

ชาติกถาปกรณ์ จบบริบูรณ์

อุทเทสวาร

[๑] บัญญัติ ๖ คือ

๑. ชั้นบัญญัติ
๒. อายุตนะบัญญัติ
๓. ชาติบัญญัติ
๔. สัจจบัญญัติ
๕. อินทรีย์บัญญัติ
๖. ปุคคลบัญญัติ
๑. ชั้นบัญญัติ

[๒] การบัญญัติธรรมที่เป็นหมวดหมู่กันว่า ชั้น มีเท่าไร ธรรมที่เป็น
หมวดหมู่กันมี ๕ คือ

๑. รูปชั้น
๒. เวทนาชั้น
๓. สัญญาชั้น
๔. สังขารชั้น
๕. วิญญาณชั้น

การบัญญัติธรรมที่เป็นหมวดหมู่กันว่า ชั้น ก็มี ๕ ตามจำนวนหมวด
ธรรมเหล่านี้

๒. อายุตนบัญญัติ

[๓] การบัญญัติธรรมอันเป็นบ่อเกิดว่า อายุตนะ มีเท่าไร ธรรมอันเป็น
บ่อเกิดมี ๑๒ คือ

๑. จักขวยตนะ
๒. รูปายตนะ
๓. โสตายตนะ
๔. สัททายตนะ
๕. ฆานายตนะ
๖. คันธายตนะ
๗. ชิวหายตนะ
๘. รสายตนะ
๙. กายายตนะ
๑๐. โผฏฐัพพายตนะ
๑๑. มนayedตนะ
๑๒. ฐัมมายตนะ

การบัญญัติธรรมที่เป็นบ่อเกิดว่า อายุตนะ ก็มี ๑๒ ตามจำนวนธรรม
เหล่านี้

๓. ชาติบัญญัติ

[๔] การบัญญัติธรรมที่ทรงตัวอยู่ว่า ชาติ มีเท่าไร ธรรมที่ทรงตัวอยู่มี
๑๘ คือ

๑. จักขุชาติ
๒. รูปชาติ
๓. จักขุวิญญาณชาติ
๔. โสทชาติ

๕. สัทธาต
๖. โสตวิญญาณธาต
๗. ฌานธาต
๘. คັນธาต
๙. ฌานวิญญาณธาต
๑๐. ชิวหาธาต
๑๑. รสธาต
๑๒. ชิวหาวิญญาณธาต
๑๓. กายธาต
๑๔. โผฏฐัพพธาต
๑๕. กายวิญญาณธาต
๑๖. มโนธาต
๑๗. ฐัมมธาต
๑๘. มโนวิญญาณธาต

การบัญญัติธรรมที่ตรงตัวอยู่ว่า ธาต ก็มี ๑๘ ตามจำนวนธรรมเหล่านี้

๔. สัจบัญญัติ

[๕] การบัญญัติธรรมที่เป็นของจริงว่า สัจจะ มีเท่าไร ธรรมที่เป็นของจริง มี ๔ คือ

๑. ทุกขสัจจะ
๒. สมุทยสัจจะ
๓. นิโรธสัจจะ
๔. มัคคสัจจะ

การบัญญัติธรรมที่เป็นของจริงว่า สัจจะ ก็มี ๔ ตามจำนวนธรรมเหล่านี้

๕. อินทริยบัญญัติ

[๖] การบัญญัติธรรมที่เป็นใหญ่ว่า อินทริย์ มีเท่าไร ธรรมที่เป็นใหญ่ มี ๒๒ คือ

๑. จักขุนทริย์
๒. โสตินทริย์
๓. ฆานินทริย์
๔. ชิวหินทริย์
๕. กายินทริย์
๖. มนินทริย์
๗. อิตถินทริย์

- ๘. ปุริสินทรีย์
- ๙. ชีวิตินทรีย์
- ๑๐. สุจินทรีย์
- ๑๑. ทุกจินทรีย์
- ๑๒. โสมนัสสสินทรีย์
- ๑๓. โทมนัสสสินทรีย์
- ๑๔. อุเปกจินทรีย์
- ๑๕. สัททินทรีย์
- ๑๖. วิริยินทรีย์
- ๑๗. สตินทรีย์
- ๑๘. สมาธินทรีย์
- ๑๙. ปัญญินทรีย์
- ๒๐. อนัญญุตัญญุตสามิตินทรีย์
- ๒๑. อัญญินทรีย์
- ๒๒. อัญญาตาวินทรีย์

การบัญญัติธรรมที่เป็นใหญ่ว่า อินทรีย์ ก็มี ๒๒ ตามจำนวนธรรมเหล่านี้

๖. บุคคลบัญญัติ

การบัญญัติจำพวกบุคคลของบุคคลทั้งหลาย มีเท่าไร

เอกกมาติกา

(บุคคล ๑ จำพวก)

[๗] บุคคลผู้พ้นแล้วในสมัย

บุคคลผู้มีชีพพ้นแล้วในสมัย

บุคคลผู้มีธรรมกำเริบ

บุคคลผู้มีธรรมไม่กำเริบ

บุคคลผู้มีธรรมอันเสื่อม

บุคคลผู้มีธรรมอันไม่เสื่อม

บุคคลผู้ควรโดยเจตนา

บุคคลผู้ควรโดยตามรักษา

บุคคลผู้ที่เป็นปุถุชน

โคตรภูบุคคล

บุคคลผู้งดเว้นเพราะกลัว

บุคคลมิใช่ผู้งดเว้นเพราะกลัว

บุคคลผู้ควรแก่การบรรลุมรรคผล

บุคคลผู้ไม่ควรแก่การบรรลุมรรคผล
บุคคลผู้เที่ยงแล้ว
บุคคลผู้ไม่เที่ยง
บุคคลผู้ปฏิบัติ
บุคคลผู้ตั้งอยู่แล้วในผล
บุคคลผู้ชื่อว่า สมถีสี
บุคคลผู้ชื่อว่า ฐิตกัมปปี
บุคคลผู้เป็นอริยะ
บุคคลผู้ไม่เป็นอริยะ
บุคคลผู้เป็นเสกขะ
บุคคลผู้เป็นอเสกขะ
บุคคลผู้เป็นเสกขะก็มีไซ้ ผู้เป็นอเสกขะก็มีไซ้
บุคคลผู้มีวิชา ๓
บุคคลผู้มีอภิญา ๖
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระปัจเจกพุทธเจ้า
บุคคลผู้ชื่อว่า อุกโตภาควิมุต
บุคคลผู้ชื่อว่า ปัญญาวิมุต
บุคคลผู้ชื่อว่า กายสักขี
บุคคลผู้ชื่อว่า ทิฏฐิปัตตะ
บุคคลผู้ชื่อว่า สัทธาวิมุต
บุคคลผู้ชื่อว่า ธรรมานุสारी
บุคคลผู้ชื่อว่า สัทธานุสारी
บุคคลผู้ชื่อว่า สัตตักขัตตูปรมะ
บุคคลผู้ชื่อว่า โกลังโกละ
บุคคลผู้ชื่อว่า เอกพีธี
บุคคลผู้ชื่อว่า สกทาคามี
บุคคลผู้ชื่อว่า อนาคามี
บุคคลผู้ชื่อว่า อันตรราปรินิพายี
บุคคลผู้ชื่อว่า อุปัจจปรินิพายี
บุคคลผู้ชื่อว่า อสังขารปรินิพายี
บุคคลผู้ชื่อว่า สสังขารปรินิพายี
บุคคลผู้ชื่อว่า อุทังโสโตกนิฏฐคามี

บุคคลผู้ชื่อว่า โสดาบัน
บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล
บุคคลผู้ชื่อว่า สกทาคามี
บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งซึ่งสกทาคามีผล
บุคคลผู้ชื่อว่า อนาคามี
บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งซึ่งอนาคามีผล
บุคคลผู้ชื่อว่า อรหันต์
บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งซึ่งอรหันต์ผล

เอกมาติกา จบ

ทุกมาติกา

[๘] บุคคล ๒ จำพวก

บุคคลผู้มักโกรธ
บุคคลผู้ผูกโกรธ
บุคคลผู้ลบหลู่บุญคุณของผู้อื่น
บุคคลผู้ตีเสมอผู้อื่น
บุคคลผู้มีความริษยา
บุคคลผู้มีความตระหนี่
บุคคลผู้โง่เขลา
บุคคลผู้มึนเมา
บุคคลผู้ไม่มีหิริ
บุคคลผู้ไม่มีโอตตปปะ
บุคคลผู้ว่ายาก
บุคคลผู้มิตรชั่ว
บุคคลผู้มีทวารอันไม่คุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย
บุคคลผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ
บุคคลผู้มีสติหลง
บุคคลผู้ไม่มีสัมปชัญญะ
บุคคลผู้มีศีลวิบัติ
บุคคลผู้มีทิววิบัติ
บุคคลผู้มีสัญญาโทษในภายใน
บุคคลผู้มีสัญญาโทษในภายนอก
บุคคลผู้ไม่มักโกรธ
บุคคลผู้ไม่ผูกโกรธ

บุคคลผู้ไม่ลบหลู่บุญคุณของผู้อื่น
บุคคลผู้ไม่ตีเสมอผู้อื่น
บุคคลผู้ไม่มีความริษยา
บุคคลผู้ไม่มีความตระหนี่
บุคคลผู้ไม่โอ้อวด
บุคคลผู้ไม่มีมารยา
บุคคลผู้มีหิริ
บุคคลผู้มีโอศตทัปปะ
บุคคลผู้ว่าง่าย
บุคคลผู้มีมิตรดี
บุคคลผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรียั้งทั้งหลาย
บุคคลผู้รู้ประมาณในโภชนะ
บุคคลผู้มีสติตั้งมั่น
บุคคลผู้มีสัมปชัญญะ
บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศีล
บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิว
บุคคล ๒ จำพวกที่หาได้ยากในโลก
บุคคล ๒ จำพวกที่ให้อิ่มได้ยาก
บุคคล ๒ จำพวกที่ให้อิ่มได้ง่าย
อาสวะย่อมเจริญแก่บุคคล ๒ จำพวก
อาสวะย่อมไม่เจริญแก่บุคคล ๒ จำพวก
บุคคลผู้มีอัธยาศัยเลว
บุคคลผู้มีอัธยาศัยประณีต
บุคคลผู้อิ่มแล้ว
บุคคลผู้ให้คนอื่นอิ่ม
ทุกมาติกา จบ
ติกมาติกา

[๕] บุคคล ๓ จำพวก

บุคคลผู้ไม่มีความหวัง
บุคคลผู้มีความหวัง
บุคคลผู้มีความหวังปราศไปแล้ว
บุคคลเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวก
บุคคลผู้ชื่อว่า กายสักขี

บุคคลผู้เชื่อว่า ทิณฐิปัตตะ
บุคคลผู้เชื่อว่า ลัทธวิมุต
บุคคลผู้มีวาจาเหมือนนกก
บุคคลผู้มีวาจาเหมือนดอกไม้
บุคคลผู้มีวาจาเหมือนน้ำผึ้ง
บุคคลผู้มีจิตเหมือนแพลเรือร้าง
บุคคลผู้มีจิตเหมือนฟ้าแลบ
บุคคลผู้มีจิตเหมือนฟ้าผ่า
บุคคลผู้บอด
บุคคลผู้มีตาข้างเดียว
บุคคลผู้มีตาสองข้าง
บุคคลผู้มีปัญญาดังหม้อคว่ำ
บุคคลผู้มีปัญญาดังหน้าตัก
บุคคลผู้มีปัญญามาก
บุคคลบางจำพวกยังไม่สิ้นทั้งกามราคะและภวราคะ
บุคคลบางจำพวกสิ้นกามราคะแล้วแต่ภวราคะยังมีอยู่
บุคคลบางจำพวกสิ้นหมดแล้วทั้งกามราคะและภวราคะ
บุคคลเสมือนรอยขีดในหิน
บุคคลเสมือนรอยขีดในแผ่นดิน
บุคคลเสมือนรอยขีดในน้ำ
บุคคลเปรียบด้วยผ้าปาน ๓ จำพวก
บุคคลเปรียบด้วยผ้าแคว้นกาสิ ๓ จำพวก
บุคคลที่ประมาณได้ง่าย
บุคคลที่ประมาณได้ยาก
บุคคลที่ประมาณไม่ได้
บุคคลบางคนไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้
บุคคลบางคนควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้
บุคคลบางคนควรสักการะเคารพแล้ว จึงสมาคมจึงคบ จึงเข้าใกล้
บุคคลบางคนควรเกลียด ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้
บุคคลบางคนควรเฉยๆ เสีย ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควร
เข้าใกล้
บุคคลบางคนควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้
บุคคลบางคนมีปกติทำห้บริบูรณ์ในศีล มีปกติทำพอประมาณใน

สมาธิ มีปกติทำพอประมาณในปัญญา
บุคคลบางคนมีปกติทำให้บริบูรณ์ในศีลด้วย มีปกติทำให้บริบูรณ์
ในสมาธิด้วย มีปกติทำพอประมาณในปัญญา
บุคคลบางคนมีปกติทำให้บริบูรณ์ในศีลด้วย มีปกติทำให้บริบูรณ์
ในสมาธิด้วย มีปกติทำให้บริบูรณ์ในปัญญาดด้วย

ศาสนา ๓ ประเภท

ศาสนา ๓ ประเภท แม้อื่นอีก

ติกมัตติกา จบ

จตุกกมัตติกา

[๑๐] บุคคล ๔ จำพวก

คนที่เป็นอัสตบุรุษ

คนที่เป็นอัสตบุรุษยิ่งกว่าอัสตบุรุษ

คนที่เป็นสัตบุรุษ

คนที่เป็นสัตบุรุษยิ่งกว่าสัตบุรุษ

คนลามก

คนลามกยิ่งกว่าคนลามก

คนดี

คนดียิ่งกว่าคนดี

คนมีธรรมลามก

คนมีธรรมลามกยิ่งกว่าคนมีธรรมลามก

คนมีธรรมงาม

คนมีธรรมงามยิ่งกว่าคนมีธรรมงาม

คนมีที่ติ

คนมีที่ติมาก

คนมีที่ติน้อย

คนไม่มีที่ติ

บุคคลผู้เป็นอุคฆฏิตัญญู

บุคคลผู้เป็นวิบัญญัติัญญู

บุคคลผู้เป็นเนยยะ

บุคคลผู้เป็นปทปรมะ

บุคคลผู้ได้ตอบถูกต้องแต่ไม่ວ່องไว

บุคคลผู้ได้ตอบວ່องไวแต่ไม่ถูกต้อง

บุคคลผู้ได้ตอบถูกต้องและວ່องไว

บุคคลผู้โต้ตอบไม่ถูกต้องและไม่พอใจ

บุคคลผู้เป็นธรรมชาติ ๔ ประเภท

บุคคลผู้เปรียบด้วยเวลาหก ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยหนู ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยมะม่วง ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยหม้อ ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยห้วงน้ำ ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยโคลน ๔ จำพวก

บุคคลผู้เปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวก

บุคคลบางคนไม่ใคร่ครวญ ไม่ไตร่ตรองแล้ว พุทธสรรเสริญคนที่
ไม่ควรสรรเสริญ

บุคคลบางคนไม่ใคร่ครวญ ไม่ไตร่ตรองแล้ว พุทธิเตียนคนที่ควร
สรรเสริญ

บุคคลบางคนไม่ใคร่ครวญ ไม่ไตร่ตรองแล้ว มีความเลื่อมใส
ในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส

บุคคลบางคนไม่ใคร่ครวญ ไม่ไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะ
ที่ควรเลื่อมใส

บุคคลบางคนใคร่ครวญ ไตร่ตรองแล้ว พุทธิเตียนคนที่ควรติเตียน

บุคคลบางคนใคร่ครวญ ไตร่ตรองแล้ว พุทธสรรเสริญคนที่ควร
สรรเสริญ

บุคคลบางคนใคร่ครวญ ไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควร
เลื่อมใส

บุคคลบางคนใคร่ครวญ ไตร่ตรองแล้ว เลื่อมใสในฐานะที่ควร
เลื่อมใส

บุคคลบางคนพุทธิเตียนคนที่ควรติเตียน อันจริงแท้ตามกาล แต่
ไม่พุทธสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ อันจริงแท้ตามกาล

บุคคลบางคนพุทธสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ อันจริงแท้ตามกาล
แต่ไม่พุทธิเตียนคนที่ควรติเตียน อันจริงแท้ตามกาล

บุคคลบางคนพุทธิเตียนคนที่ควรติเตียน อันจริงแท้ตามกาล และ
พุทธสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ อันจริงแท้ตามกาล

บุคคลบางคนไม่พุทธิเตียนคนที่ควรติเตียน อันจริงแท้ตามกาล และ
ไม่พุทธสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ อันจริงแท้ตามกาล

บุคคลผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น มีชีพดำรงชีพอยู่ด้วยผล

แห่งบุญ

บุคคลดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญ มิใช่ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความ
หมั่น

บุคคลดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่นด้วย ดำรงชีพอยู่ด้วยผล
แห่งบุญด้วย

บุคคลผู้มีใจดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น ทั้งมิใช่ดำรงชีพอยู่
ด้วยผลแห่งบุญด้วย

บุคคลผู้มีความมืดมิดไป

บุคคลผู้มีความมืดมาสว่างไป

บุคคลผู้สว่างมามีมืดไป

บุคคลผู้สว่างมาสว่างไป

บุคคลผู้ต่ำมาแล้วต่ำไป

บุคคลผู้ต่ำมาแล้วสูงไป

บุคคลผู้สูงมาแล้วต่ำไป

บุคคลผู้สูงมาแล้วสูงไป

บุคคลผู้เปรียบด้วยต้นไม้ ๔ อย่าง

บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณเลื่อมใสในรูป

บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณเลื่อมใสในเสียง

บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณเลื่อมใสในความเศร้าหมอง

บุคคลผู้ถือธรรมเป็นประมาณเลื่อมใสในธรรม

บุคคลบางคนปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่น

บุคคลบางคนปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่น ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน

บุคคลบางคนปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนด้วย ปฏิบัติเพื่อประโยชน์

คนอื่นด้วย

บุคคลบางคนไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์

คนอื่น

บุคคลบางคนทำตนให้เดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำตนให้

เดือดร้อน

บุคคลบางคนทำคนอื่นให้เดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำคนอื่น

ให้เดือดร้อน

บุคคลบางคนทำตนให้เดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำตนให้

เดือดร้อนด้วย ทำคนอื่นให้เดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำคนอื่นให้เดือด
ร้อนด้วย

บุคคลบางคนไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ชวนชวายประกอบสิ่งที่ทำตน
ให้เดือดร้อน ไม่ทำคนอื่นให้เดือดร้อน ไม่ชวนชวายประกอบสิ่งที่ทำคนอื่นให้
เดือดร้อน บุคคลนั้นไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำคนอื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้หมด
หิว เป็นผู้ดับแล้ว เป็นผู้เย็นแล้ว เสวยความสุขมีตนอันประเสริฐ สำเร็จ
อิริยาบถอยู่ในทวิภูฏธรรมเทียว

บุคคลมีราคะ

บุคคลมีโทสะ

บุคคลมีโมหะ

บุคคลมีมานะ

บุคคลบางคนได้เจโตสมณะในภายใน แต่ไม่ได้ปัญญาเห็นแจ้งใน
ธรรม กล่าวคืออธิปัญญา

บุคคลบางคนได้ปัญญาเห็นแจ้งในธรรมคืออธิปัญญา แต่ไม่ได้เจโต-
*สมณะในภายใน

บุคคลบางคนได้เจโตสมณะในภายในด้วย ได้ปัญญาเห็นแจ้งในธรรม
คืออธิปัญญาด้วย

บุคคลบางคนไม่ได้เจโตสมณะในภายในด้วย ไม่ได้ปัญญาเห็นแจ้งใน
ธรรม คืออธิปัญญาด้วย

บุคคลผู้ไปตามกระแส

บุคคลผู้ไปทวนกระแส

บุคคลผู้ตั้งตัวได้แล้ว

บุคคลผู้ข้ามถึงฝั่งยืนอยู่บนบก เป็นพราหมณ์

บุคคลผู้มีสุทธะน้อย และไม่ได้ประโยชน์เพราะสุทธะ

บุคคลผู้มีสุทธะน้อย แต่ได้ประโยชน์เพราะสุทธะ

บุคคลมีสุทธะมาก แต่ไม่ได้ประโยชน์เพราะสุทธะ

บุคคลมีสุทธะมาก และได้ประโยชน์เพราะสุทธะ

สมณะไม่หวั่นไหว

สมณะดั่งบัวหลวง

สมณะดั่งบัวขาว

สมณะสุขุมालในหมู่สมณะ

จตุกกมาติกา จบ

ปัจจุกมาติกา

[๑๑] บุคคล ๕ จำพวก

บุคคลบางคนต้องอาบัติด้วย เดือดร้อนด้วย ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็น

จริง ซึ่งเจโตวิมุตติ ซึ่งปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอัน
ลามกที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านั้นของบุคคลนั้น

บุคคลบางคนต้องอาบัติ แต่ไม่เดือดร้อน ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็น
จริง ซึ่งเจโตวิมุตติ ซึ่งปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอัน
ลามกที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านั้นของบุคคลนั้น

บุคคลบางคนไม่ต้องอาบัติ แต่เดือดร้อน ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็น
จริง ซึ่งเจโตวิมุตติ ซึ่งปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอัน
ลามกที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านั้นของบุคคลนั้น

บุคคลบางคนไม่ต้องอาบัติ ไม่เดือดร้อน แต่ไม่รู้ชัดตามความเป็น
จริง ซึ่งเจโตวิมุตติ ซึ่งปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอัน
ลามกที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านั้นของบุคคลนั้น

บุคคลบางคนไม่ต้องอาบัติ ไม่เดือดร้อน ทั้งรู้ชัดตามความเป็นจริง
ซึ่งเจโตวิมุตติ ซึ่งปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งอกุศลธรรมอัน
ลามกที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านั้นของบุคคลนั้น

บุคคลให้แล้วดูหมิ่น

บุคคลดูหมิ่นด้วยการอยู่ร่วม

บุคคลผู้เชื่อง่าย

บุคคลโหด

บุคคลโง่งมมาย

บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือห้ามภักตอันนำมาเมื่อภายหลังเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือนั่งฉันทสนะเดียวเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือเพียงไตรจีวรเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือการนั่งเป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถือการอยู่ในเสนาสนะตามที่ท่านจัดให้เป็นวัตร ๕ จำพวก

ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๕ จำพวก

ปัญจกมัตติกา จบ

ฉกกมัตติกา

[๑๒] บุคคล ๖ จำพวก

บุคคลบางคนแห่งตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มีได้
ระดับแล้วในก่อน ทั้งบรรลุความเป็นสัพพัญญูในธรรมนั้นด้วย ทั้งถึงความ
ชำนาญในธรรมเป็นกำลังทั้งหลายด้วย

บุคคลบางคนแห่งตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มีได้ระดับ
แล้วในก่อน แต่มิได้บรรลุความเป็นสัพพัญญูในธรรมนั้นด้วย ทั้งมิได้ถึงความ
ชำนาญในธรรมเป็นกำลังทั้งหลายด้วย

บุคคลบางคนไม่แห่งตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มีได้
ระดับแล้วในก่อน เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้ในทิวฏฐธรรมเทียว ทั้งลุสวากบารมีด้วย

บุคคลบางคนไม่แห่งตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มีได้
ระดับแล้วในก่อน เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้ในทิวฏฐธรรมเทียว แต่มิได้บรรลุสวาก
บารมี

บุคคลบางคนไม่แห่งตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มีได้
ระดับแล้วในก่อน ทั้งมิได้ทำที่สุดทุกข์ในทิวฏฐธรรมเทียว เป็นอนาคามี ไม่มา
แล้วสู่ความเป็นอย่างนี้

บุคคลบางคนไม่แห่งตลอดสัจจะด้วยตนเองในธรรมทั้งหลาย ที่มีได้
ระดับแล้วในก่อน ทั้งไม่ทำที่สุดทุกข์ในทิวฏฐธรรมเทียว เป็นโสดาบัน และ
สกทาคามี มาแล้วสู่ความเป็นอย่างนี้

นิกกมาติกา จบ

สัตตกมาติกา

[๑๓] บุคคล ๗ จำพวก

บุคคลเปรียบด้วยคนจมน้ำ ๗ เหล่า คือ

บุคคลจมน้ำแล้วคราวเดียว ย่อมจมอยู่นั่นเอง

บุคคลโผล่ขึ้นมาแล้ว จมลงอีก

บุคคลโผล่ขึ้นมาแล้ว หยุคอยู่

บุคคลโผล่ขึ้นมาแล้ว เหลียวมองดู

บุคคลโผล่ขึ้นมาแล้ว ว่ายข้ามไป

บุคคลโผล่ขึ้นมา และว่ายไปถึงที่ตื้นพอหยั่งถึงแล้ว

บุคคลโผล่ขึ้นมาและข้ามไปถึงฝั่งแล้ว เป็นพราหมณ์ยืนอยู่บนบก

บุคคลผู้เป็นอุภโตภาควิมุต

บุคคลผู้เป็นปัญญาวิมุต

บุคคลผู้เป็นกายสักขี

บุคคลผู้เป็นทิวฏฐิปัตตะ

บุคคลเป็นสัทธาวิมุต

บุคคลผู้เป็นชัมมานุสारी

บุคคลผู้เป็นสัทธานุสारी

สัตตกมัตติกา จบ

อัฐกมัตติกา

[๑๔] บุคคล ๘ จำพวก

บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค ๔

บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยผล ๔

อัฐกมัตติกา จบ

นวกมัตติกา

[๑๕] บุคคล ๕ จำพวก

พระสัมมาสัมพุทธะ

พระปัจเจกพุทธะ

บุคคลผู้เป็นอุภโตภาควิมุต

บุคคลผู้เป็นปัญญาวิมุต

บุคคลผู้เป็นกายสักขี

บุคคลผู้เป็นทิกฺขุปีตตะ

บุคคลผู้เป็นสัทธาวิมุต

บุคคลผู้เป็นชัมมานุสारी

บุคคลผู้เป็นสัทธานุสारी

นวกมัตติกา จบ

ทสกมัตติกา

[๑๖] บุคคล ๑๐ จำพวก

ความสำเร็จของพระอริยบุคคล ๕ จำพวก ในกามาวจรภูมินี้

ความสำเร็จของพระอริยบุคคล ๕ จำพวก เมื่อละกามาจรภูมินี้

ไปแล้ว

ทสกมัตติกา จบ

มัตติกาบุคคลปัญญาญฺตี จบ

เอกกนิทเทส

[๑๗] บุคคลผู้พ้นแล้วในสมัย เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย ในกาลโดยกาล

ในสมัยโดยสมัย แล้วสำเร็จอริยาบถอยู่ อนึ่ง อาสวะบางอย่างของบุคคลนั้น

หมดสิ้นแล้วเพราะเห็นด้วยปัญญา บุคคลนี้เรียกว่า ผู้พ้นแล้วในสมัย

[๑๘] บุคคลผู้มีชีพสิ้นแล้วในสมัย เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย ในกาลโดยกาล ในสมัยโดยสมัย สำเร็จอริยาบถอยู่ หนึ่ง อาสวะทั้งหลายของบุคคลนั้น หมด ลึ้นแล้วเพราะเห็นด้วยปัญญา บุคคลนี้เรียกว่าผู้มีชีพสิ้นแล้วในสมัย พระอริย-
*บุคคลแม่ทั้งปวง ชื่อว่าผู้มีชีพสิ้นแล้วในสมัย ในวิโมกข์ ส่วนที่เป็นอริยะ

[๑๙] บุคคลผู้มีธรรมอันกำเริบ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมาบัติอันสหระคด้วยรูปฌาน หรือ สหระคด้วยอรูปฌาน แต่บุคคลนั้น มิใช่เป็นผู้ได้ตามปรารถนา มิใช่เป็นผู้ได้ โดยไม่ยาก มิใช่เป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก ไม่สามารถจะเข้าหรือออกสมาบัติใด ในที่ใด นานเท่าใด ตามปรารถนา ข้อนี้ก็เป็นฐานะอยู่แล ที่สมาบัติเหล่านั้น จะพึงกำเริบได้ เพราะอาศัยความประมาทของบุคคลนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มี ธรรมอันกำเริบ

[๒๐] บุคคลผู้มีธรรมอันไม่กำเริบ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมาบัติอันสหระคด้วยรูปฌาน หรือ สหระคด้วยอรูปฌาน แต่บุคคลนั้น เป็นผู้ได้ตามต้องการ เป็นผู้ได้โดยไม่ยาก เป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก สามารถจะเข้าหรือออกสมาบัติใดในที่ใด นานเท่าใด ได้ตามปรารถนา ข้อนี้ไม่เป็นฐานะไม่เป็นโอกาสที่สมาบัติเหล่านั้นจะพึงกำเริบ เพราะอาศัยความประมาทของบุคคลนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีธรรมอันไม่กำเริบ พระอริยบุคคลแม่ทั้งหมดชื่อว่าผู้มีธรรมอันไม่กำเริบ ในวิโมกข์ส่วนที่เป็นอริยะ

[๒๑] บุคคลผู้มีธรรมอันเสื่อม เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมาบัติอันสหระคด้วยรูปฌาน หรือ สหระคด้วยอรูปฌาน แต่บุคคลนั้น มิใช่เป็นผู้ได้ตามต้องการ มิใช่เป็นผู้ได้โดย ไม่ยาก มิใช่เป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก ไม่สามารถจะเข้าหรือออกสมาบัติใด ในที่ ใด นานเท่าใดตามปรารถนา ข้อนี้ก็เป็นฐานะอยู่แล ที่บุคคลนั้น จะพึงเสื่อม จากสมาบัติเหล่านั้นได้ เพราะอาศัยความประมาท บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีธรรม อันเสื่อม

[๒๒] บุคคลผู้มีธรรมอันไม่เสื่อม เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมาบัติอันสหระคด้วยรูปฌาน หรือ สหระคด้วยอรูปฌาน แต่บุคคลนั้นเป็นผู้ได้ตามต้องการ เป็นผู้ได้โดยไม่ยาก เป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก สามารถจะเข้าหรือออกสมาบัติใด ในที่ใด นานเท่าใด ตามปรารถนา ข้อนี้ไม่เป็นฐานะไม่เป็นโอกาสที่บุคคลนั้นจะพึงเสื่อมจากสมาบัติ เหล่านั้น เพราะอาศัยความประมาท บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีธรรมอันไม่เสื่อม พระอริยบุคคลแม่ทั้งปวงเป็นผู้มีธรรมอันไม่เสื่อมในวิโมกข์ส่วนที่เป็นอริยะ

[๒๓] บุคคลผู้ควรโดยเจตนา เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมบัติอันสรทศด้วยรูปฌาน หรือ สรทศด้วยอรุฌาน แต่บุคคลนั้นมิใช่เป็นผู้ได้ตามต้องการ มิใช่ได้โดยไมยาก มิใช่เป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก ไม่สามารถจะเข้าหรือออกสมบัติใด ในที่ใด นานเท่าใดได้ตามปรารถนา หากว่าคอยใส่ใจอยู่ ย่อมไม่เสื่อมจากสมบัติเหล่านั้น หากไม่เอาใจใส่ก็เสื่อมจากสมบัติเหล่านั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ควรโดยเจตนา

[๒๔] บุคคลผู้ควรโดยการตามรักษา เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมบัติอันสรทศด้วยรูปฌาน หรือ สรทศด้วยอรุฌาน และบุคคลนั้นแลมิใช่เป็นผู้ได้ตามต้องการ มิใช่เป็นผู้ได้ โดยไมยาก มิใช่เป็นผู้ได้โดยไม่ลำบาก ไม่สามารถจะเข้าหรือออกสมบัติใด ในที่ใด นานเท่าใดได้ตามปรารถนา หากว่าคอยรักษาอยู่ ย่อมไม่เสื่อมจาก สมบัติเหล่านั้น หากว่าไม่คอยรักษาก็เสื่อมจากสมบัติเหล่านั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ควรโดยการตามรักษา

[๒๕] บุคคลที่เป็นปุถุชน เป็นโฉน

ตัณญุชน ๓ อันบุคคลใดละไม่ได้ ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อละกรรมเหล่านั้น บุคคลนี้เรียกว่า ปุถุชน

[๒๖] โคตรกบุคคล เป็นโฉน

ความอย่างลงสู่อริยธรรมในลำดับแห่งธรรมเหล่าใด บุคคลผู้ประกอบ ด้วยธรรมเหล่านั้น นี้เรียกว่า โคตรกบุคคล

[๒๗] บุคคลผู้งดเว้นเพราะกลัว เป็นโฉน

พระเสขะ ๗ จำพวก และบุคคลปุถุชนผู้มีศีล ชื่อว่าผู้งดเว้นเพราะ กลัว พระอรหันต์ชื่อว่ามิใช่ผู้งดเว้นเพราะกลัว

[๒๘] บุคคลผู้ไม่ควรแก่การบรรลุมรรคผล เป็นโฉน

บุคคลที่ประกอบด้วยกัมมวารณ ประกอบด้วยกิเลสวารณ ประกอบด้วยวิปากวารณ ไม่มีศรัทธา ไม่มีฉันทะ มีปัญญาทรม ไร้เงลา เป็นผู้ไม่ควร หยั่งลงสู่นิยามอันถูกในกุศลธรรมทั้งหลาย บุคคลเหล่านี้เรียกว่า ผู้ไม่ควร แก่การบรรลุมรรคผล

[๒๙] บุคคลผู้ควรแก่การบรรลุมรรคผล เป็นโฉน

บุคคลที่ไม่ประกอบด้วยกัมมวารณ ไม่ประกอบด้วยกิเลสวารณ ไม่ ประกอบด้วยวิปากวารณ มีศรัทธา มีฉันทะ มีปัญญา ไร้เงลา เป็นผู้ควร เพื่อหยั่งลงสู่นิยามอันถูกในกุศลธรรมทั้งหลาย บุคคลเหล่านี้เรียกว่า ผู้ควรแก่ การบรรลุมรรคผล

[๓๐] บุคคลผู้เที่ยงแล้ว เป็นโฉน

บุคคลผู้ทำอนันตริยกรรม ๕ จำพวก บุคคลผู้เป็นนิตยตมิจฉาทิฎฐิ และ
พระอริยบุคคล ๘ ชื่อว่า ผู้เที่ยงแล้ว บุคคลนอกนั้นชื่อว่า ผู้ไม่เที่ยง

[๓๑] บุคคลผู้ปฏิบัติ เป็นโฉน

บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค ๔ ชื่อว่าผู้ปฏิบัติ บุคคลผู้พร้อมเพรียง
ด้วยผล ๔ ชื่อว่าผู้ตั้งอยู่แล้วในผล

[๓๒] บุคคลชื่อว่าสมถีสี เป็นโฉน

การสิ้นไปแห่งอาสวะ และการสิ้นไปแห่งชีวิตของบุคคลใด มีไม่ก่อน
ไม่หลังกัน บุคคลนี้เรียกว่า สมถีสี

[๓๓] บุคคลชื่อว่าฐิตกัปปี เป็นโฉน

บุคคลนี้พึงเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล และเวลาที่กัลป์
ใหม่จะพึงมี กัลป์ก็ไม่พึงใหม่ตราบเท่าที่บุคคลนี้ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล
บุคคลนี้เรียกว่า ฐิตกัปปี บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรคแม้ทั้งหมด ชื่อว่า
เป็นผู้มีกัลป์ตั้งอยู่แล้ว

[๓๔] บุคคลเป็นอริยะ เป็นโฉน

พระอริยบุคคล ๘ เป็นอริยะ บุคคลนอกนั้น ไม่ใช่อริยะ

[๓๕] บุคคลเป็นเสขะ เป็นโฉน

บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค ๔ พร้อมเพรียงด้วยมรรค ๓ เป็นเสขะ
พระอรหันต์เป็นอเสขะ บุคคลนอกนั้น เป็นเสขะก็มีใช่ เป็นอเสขะก็มีใช่

[๓๖] บุคคลผู้มีวิชา ๓ เป็นโฉน

บุคคลประกอบด้วยวิชา ๓ ชื่อว่าผู้มีวิชา ๓

[๓๗] บุคคลผู้มีอภิญญา ๖ เป็นโฉน

บุคคลประกอบด้วยอภิญญา ๖ ชื่อว่าผู้มีอภิญญา ๖

[๓๘] บุคคลเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ตรัสรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งลัดจะด้วยตนเองใน
ธรรมทั้งหลาย ที่ตนมิได้เคยสดับมาแล้วในก่อน บรรลุความเป็นพระสัพพัญญู
ในธรรมนั้น และบรรลุความเป็นผู้มีอำนาจในธรรมเป็นกำลังทั้งหลาย
บุคคลนี้เรียกว่า พระสัมมาสัมพุทธะ

[๓๙] บุคคลเป็นพระปัจเจกพุทธะ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมตรัสรู้ซึ่งลัดจะทั้งหลายด้วยตนเอง ใน
ธรรมทั้งหลายที่ตนมิได้สดับมาแล้วในก่อน แต่มิได้บรรลุความเป็นพระสัพพัญญู
ในธรรมนั้น ทั้งไม่ถึงความเป็นผู้ชำนาญในธรรมอันเป็นกำลังทั้งหลาย บุคคล
นี้เรียกว่า พระปัจเจกพุทธะ

[๔๐] บุคคลชื่อว่า อุภโตภาควิมุต เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องซึ่งวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย แล้วสำเร็จ
อิริยาบถอยู่ ทั้งอาสวะของผู้นั้นก็สิ้นไปแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา บุคคลนี้เรียก
ว่า อุกโตภาควิมุต

[๔๑] บุคคลชื่อว่าปัญญาวิมุต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ถูกต้องซึ่งวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จ
อิริยาบถอยู่ แต่อาสวะของผู้นั้นก็สิ้นไปแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา บุคคลนี้
เรียกว่า ปัญญาวิมุต

[๔๒] บุคคลชื่อว่ากายสักขี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องซึ่งวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย แล้วสำเร็จ
อิริยาบถอยู่ ทั้งอาสวะบางอย่างของผู้นั้นก็สิ้นไปแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา
บุคคลนี้เรียกว่า กายสักขี

[๔๓] บุคคลชื่อว่าทิฏฐิปัตตะ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ย่อม
รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้เหตุให้เกิดทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า
นี้ความดับทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์
อนึ่ง ธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ผู้นั้นเห็นชัดแล้ว ดำเนินไปดี
แล้วด้วยปัญญา อนึ่งอาสวะบางอย่างของผู้นั้นก็สิ้นไปแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา
บุคคลนี้เรียกว่า ทิฏฐิปัตตะ

[๔๔] บุคคลชื่อว่าสัทธาวิมุต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ย่อม
รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้เหตุให้เกิดทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า
นี้ความดับทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์
อนึ่ง ธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ผู้นั้นเห็นชัดแล้ว ดำเนินไปดีแล้ว
ด้วยปัญญา อนึ่ง อาสวะบางอย่างของผู้นั้นก็สิ้นไปแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา
แต่มีใจเหมือนบุคคลผู้เป็นทิฏฐิปัตตะ บุคคลนี้เรียกว่าสัทธาวิมุต

[๔๕] บุคคลชื่อว่าธัมมานุสारी เป็นไฉน

ปัญญินทรีย์ของบุคคลใด ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผลมี
ประมาณยิ่ง บุคคลนั้นย่อมอบรมซึ่งอริยมรรคอันมีปัญญาเป็นเครื่องนำมา มีปัญญา
เป็นประธานให้เกิดขึ้น บุคคลนี้เรียกว่า ธัมมานุสारी บุคคลผู้ปฏิบัติแล้ว เพื่อ
ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ชื่อว่าธัมมานุสारी บุคคลผู้ตั้งอยู่แล้วในผล ชื่อว่า
ทิฏฐิปัตตะ

[๔๖] บุคคลชื่อว่าสัทธานุสारी เป็นไฉน

สัทธินทรีย์ของบุคคลใดผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล มี

ประมาณยี่ อบรมอริยมรรคมีศีลห้าเป็นเครื่องนำมา มีศีลห้าเป็นประธานให้
เกิดขึ้น บุคคลนี้เรียกว่า ศักขานุสสารีบุคคล ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล
ชื่อว่า ศักขานุสสารี ผู้ตั้งอยู่แล้วในผล ชื่อว่า ศักขาวิมุต

[๔๗] บุคคลชื่อว่า สัตตักขัตตปุรณะ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนทั้ง ๓ เป็น
โสดาบัน มีอันไม่ไปเกิดในอบายเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะได้ตรัสรู้ในเบื้อง
หน้า บุคคลนั้นจะแล่นไปท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ ๗ ชาติ แล้วทำที่
สุดทุกข์ได้ บุคคลนี้เรียกว่า สัตตักขัตตปุรณะ

[๔๘] บุคคลชื่อว่า โกลังโกละ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนทั้ง ๓ เป็น
โสดาบัน มีอันไม่ไปเกิดในอบายเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะได้ตรัสรู้ในเบื้อง
หน้า บุคคลนั้นจะแล่นไปท่องเที่ยวไปสู่ตระกูลสองหรือสาม แล้วทำที่ สุดทุกข์
ได้ บุคคลนี้เรียกว่า โกลังโกละ

[๔๙] บุคคลชื่อว่า เอกพิชี เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนทั้ง ๓ มี
อันไม่ไปเกิดในอบายเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะได้ตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคล
นั้นเกิดในภพมนุษย์อีกครั้งเดียว แล้วทำที่ สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลนี้เรียกว่า
เอกพิชี

[๕๐] บุคคลชื่อว่า สกทาคามี เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนทั้ง ๓
เพราะทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง เป็นสกทาคามี ยังจะมาสู่โลกนี้
คราวเดียวเท่านั้น แล้วทำที่ สุดทุกข์ได้ บุคคลนี้เรียกว่า สกทาคามี

[๕๑] บุคคลชื่อว่า อนาคามี เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งอรัณภคิยสัญญาชน
ทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรีนิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มีอัน
ไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนี้เรียกว่า อนาคามี

[๕๒] บุคคลชื่อว่า อันตราปรีนิพายี เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งอรัณภคิยสัญญา-
*สัญญาชนทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรีนิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มี
อันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนั้น ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้น
เพื่อละสัญญาชนอันมีในเบื้องบน ในระยะเวลาติดต่อกับที่เกิดบัง ยังไม่ถึง
ท่ามกลางกำหนดอายุบ้าง บุคคลนี้เรียกว่า อันตราปรีนิพายี

[๕๓] บุคคลชื่อว่า อุปัจจปรีนิพายี เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งโอรัมภาคิยสัตถุ-
*โณชนทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรีนิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มีอันไม่
มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนั้น ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้น เพื่อ
ละสลัญโณชนอันมีในเบื้องบน เมื่อล่วงพ้นท่ามกลางกำหนดอายุบ้าง เมื่อใกล้จะ
ทำกาลกิริยาบ้าง บุคคลนี้เรียกว่า อุปหัจจปรีนิพพายี

[๕๔] บุคคลชื่อว่าอสังขารปรีนิพพายี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งโอรัมภาคิยสัตถุโณชน
ทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรีนิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มีอันไม่
กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนั้นย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้นโดยไม่ลำบาก
เพื่อละสลัญโณชนอันมีในเบื้องบน บุคคลนี้เรียกว่า อสังขารปรีนิพพายี

[๕๕] บุคคลชื่อว่าสังขารปรีนิพพายี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งโอรัมภาคิยสัตถุ-
*โณชนทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรีนิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มีอันไม่
มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนั้น ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้น
โดยลำบาก เพื่อละสลัญโณชนอันมีในเบื้องบน บุคคลนี้เรียกว่า สังขารปรีนิพพายี

[๕๖] บุคคลชื่อว่าอุทซังโสโตกนิญฐคามี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งโอรัมภาคิยสัตถุโณชน
ทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นอุปปาติกะ ปรีนิพพานในเทวโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มีอันไม่
กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนั้น จุตจากอวิหาไปตปปา จุตจากตปปา
ไปสุทตสา จุตจากสุทตสาไปสุทตสี จุตจากสุทตสีไปอกนิญฐา ย่อมยังอริยมรรค
ให้เกิดขึ้นในอกนิญฐา เพื่อละสลัญโณชนเบื้องบน บุคคลนี้เรียกว่า อุทซังโสโตก
นิญฐคามี

[๕๗] บุคคลชื่อว่าโสดาบัน ชื่อว่าปฏิบัติแล้วเพื่อทำให้แจ้งซึ่ง

โสดาปัตติผล เป็นไฉน

บุคคลผู้ปฏิบัติแล้วเพื่อละสลัญโณชน ๓ ปฏิบัติแล้วเพื่อทำให้แจ้งซึ่ง
โสดาปัตติผล สัตถุโณชน ๓ อันบุคคลได้ละได้แล้ว บุคคลนั้นเรียกว่าโสดาบัน

บุคคลปฏิบัติแล้วเพื่อความเบาบางแห่งกามราคะและพยาบาท ปฏิบัติ
แล้วเพื่อทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามีผล เพราะราคะและพยาบาทของบุคคลได้เบาบาง
แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า สกทาคามี

บุคคลปฏิบัติแล้วเพื่อละไม่เหลือ ซึ่งกามราคะและพยาบาท ปฏิบัติ
แล้วเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอนาคามีผล กามราคะและพยาบาทอันบุคคลได้ละได้หมด
ไม่มีเหลือ บุคคลนั้นเรียกว่า อนาคามี

บุคคลปฏิบัติแล้ว เพื่อไม่ให้เหลือซึ่งรูปราคะ อรูปราคะ มานะ

อุทฺธัจจะ และอวิชา ปฏิบัติแล้วเพื่อให้แจ้งซึ่งอรรถผล รูปราคะ อรูปราคะ
มานะ อุทฺธัจจะ อวิชา อหฺนุคฺคไลละได้หมดไม่มีเหลือ บุคคลนี้เรียกว่าอรหันต์

เอกนิทเทส จบ

ทุกนิทเทส

[๕๘] บุคคลผู้มักโกรธ เป็นโฉน

ความโกรธ ในข้อนั้นเป็นโฉน ความโกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่
โกรธ โทสะ ความประทุษร้าย ภาวะที่ประทุษร้าย ความพยาบาท กิริยาที่
พยาบาท ภาวะที่พยาบาท ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความดูร้าย ความ
เกรี้ยวกราด ภาวะที่จิตใจยินดีอันใด นี้เรียกว่าความโกรธ ความโกรธนี้
อหฺนุคฺคไลละไม่ได้ บุคคลนั้นเรียกว่า ผู้มักโกรธ

บุคคลผู้ผูกโกรธ เป็นโฉน

ความผูกโกรธ ในข้อนั้นเป็นโฉน ความโกรธมีในเบื้องต้น ความ
ผูกโกรธมีในภายหลัง ความผูกโกรธ กิริยาที่ผูกโกรธ ภาวะที่ผูกโกรธ การ
ไม่หยุดโกรธ การตั้งความโกรธไว้ การดำรงความโกรธไว้ การไหลไปตาม
ความโกรธ การตามผูกพันกับความโกรธไว้ การทำความโกรธให้มันเข้าไปอันใด
เห็นปานนี้ นี้เรียกว่าความผูกโกรธ ความผูกโกรธนี้ อหฺนุคฺคไลละไม่ได้
บุคคลนั้นเรียกว่า ผู้ผูกโกรธ

[๕๙] บุคคลผู้มักลบหลู่บุญคุณของผู้อื่น เป็นโฉน

ความลบหลู่ ในข้อนั้นเป็นโฉน ความลบหลู่ กิริยาที่ลบหลู่ ภาวะ
ที่ลบหลู่ ความไม่เห็นคุณค่าของผู้อื่น การกระทำที่ไม่เห็นคุณค่าของผู้อื่น นี้เรียกว่า
ความลบหลู่ ความลบหลู่นี้ อหฺนุคฺคไลละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่าผู้มัก
ลบหลู่บุญคุณของผู้อื่น

บุคคลผู้ตีเสมอ เป็นโฉน

การตีเสมอ ในข้อนั้นเป็นโฉน การตีเสมอ กิริยาที่ตีเสมอ ภาวะที่
ตีเสมอ ธรรมที่เป็นอาหารแห่งการตีเสมอ ฐานะแห่งวิวาท การถือเป็นคู่ว่า
เท่าเทียมกัน การไม่สละคืนอันใด นี้เรียกว่าการตีเสมอ การตีเสมอนี้
อหฺนุคฺคไลละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่าผู้ตีเสมอ

[๖๐] บุคคลผู้มีความริษยา เป็นโฉน

ความริษยา ในข้อนั้นเป็นโฉน ความริษยา กิริยาที่ริษยา ภาวะที่
ริษยา ความไม่ยินดีด้วย กิริยาที่ไม่ยินดีด้วย ภาวะที่ไม่ยินดีด้วยในลาภ
สักการะ การเคารพ ความนับถือ การไหว้ การบูชาของผู้อื่น อันใด นี้เรียกว่า
ความริษยา ก็ความริษยานี้ อหฺนุคฺคไลละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มี
ความริษยา

บุคคลผู้มีความตระหนี่ เป็นโงน

ความตระหนี่ ในข้อนั้นเป็นโงน ความตระหนี่มี ๕ อย่าง คือ
ตระหนี่ที่อยู่ ตระหนี่ตระกูล ตระหนี่ลาภ ตระหนี่วรรณะ ตระหนี่ธรรม
ความตระหนี่ กิริยาที่ตระหนี่ ภาวะที่ตระหนี่ ความอยากไปต่างๆ ความเหนียวแน่น
ความตระหนี่ถี่เหนียว ความที่จิตใจไม่เผื่อแผ่ อันใดเห็นปานนี้ นี้เรียกว่า
ความตระหนี่ ความตระหนี่นี้ อันบุคคลใดละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มี
ความตระหนี่

[๖๑] บุคคลผู้โง้อวด เป็นโงน

ความโง้อวด ในข้อนั้นเป็นโงน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้อวด
ความโง้อวด ภาวะที่โง้อวด กิริยาที่โง้อวด ภาวะที่แข็งกระด้าง กิริยาที่แข็ง
กระด้าง ความพุดยกตน กิริยาที่พุดยกตน อันใด ในข้อนั้น นี้เรียกว่า
ความโง้อวด ความโง้อวดนี้ อันบุคคลใดละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้โง้อวด

บุคคลผู้มีมารยา เป็นโงน

มารยา ในข้อนั้นเป็นโงน บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติทุจริตด้วย
กาย ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ประพฤติทุจริตด้วยใจแล้ว เพราะเหตุจะปกปิด
ทุจริตนั้น จึงตั้งความปรารถนาอันลามก ปรารถนาว่าใครๆ อย่ารู้เรา ดำริว่า
ใครๆ อย่ารู้เรา พุดว่าใครๆ อย่ารู้เรา พยายามด้วยกายว่าใครๆ อย่ารู้เรา
มายา ภาวะที่มายา ความวางท่า ความหลอกลวง ความตลบตะแลง ความมี
เล่ห์เหลี่ยม ความทำให้ลุ่มหลง ความซ่อน ความอำพราง ความผิด
ความปกปิด การไม่ทำให้เข้าใจง่าย การไม่ทำให้จะแจ้ง การปิดบังกิริยาลามก
เห็นปานนี้ อันใด นี้เรียกว่า มายา มายานี้ อันบุคคลใดละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้
เรียกว่า มีมายา

[๖๒] บุคคลผู้ไม่มีหิริ เป็นโงน

ความไม่มีหิริ ในข้อนั้นเป็นโงน ธรรมชาติใดไม่ละอายสิ่งที่ควร
ละอาย ไม่ละอายการถึงพร้อมแห่งธรรมอันเป็นบาปอกุศล นี้เรียกว่า ความไม่มี
หิริ บุคคลประกอบแล้วด้วยความไม่มีหิรินี้ เรียกว่าผู้ไม่มีหิริ

บุคคลผู้ไม่มีโอตตปปะ เป็นโงน

ความไม่มีโอตตปปะ ในข้อนั้นเป็นโงน ธรรมชาติใดไม่กลัวสิ่งที่ควร
กลัว ไม่กลัวการถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศล นี้เรียกว่าความไม่มี
โอตตปปะ บุคคลประกอบแล้วด้วยความไม่มีโอตตปปะนี้ชื่อว่า ผู้ไม่มีโอตตปปะ

[๖๓] บุคคลผู้ว่ายาก เป็นโงน

ความเป็นผู้ว่ายาก ในข้อนั้นเป็นโงน ความเป็นผู้ว่ายาก กิริยาที่
เป็นผู้ว่ายาก ภาวะที่เป็นผู้ว่ายาก ความเป็นผู้ถือเอาโดยปฏิญญา ความเป็นผู้ยินดี

โดยความเป็นข้าศึก ความไม่เอื้อเฟื้อ ภาวะที่ไม่เอื้อเฟื้อ ความไม่เคารพ
ความไม่เชื่อฟัง ในเมื่อสหธรรมิกกว่ากล่าวอยู่ นี้เรียกว่า ความเป็นผู้ว่ายาก บุคคล
ประกอบแล้วด้วยความเป็นผู้ว่ายากนี้ ชื่อว่าผู้ว่ายาก

บุคคลผู้มีมิตรชั่ว เป็นไฉน

ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลเหล่านั้นใด เป็นผู้
ไม่มีศรัทธา เป็นผู้ทุศีล มีสุทธะน้อย เป็นผู้ตระหนี่ มีปัญญาทึบ การเสวนะ
การเข้าไปเสวนะ การช่งเสพ การคบ การคบหา การรักดี การรักดีด้วย
ความเป็นผู้คบหาสมาคมกับบุคคลเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้มี
มิตรชั่ว บุคคลประกอบด้วยความเป็นผู้มีมิตรชื่อนี้ เรียกว่าผู้มีมิตรชั่ว

[๖๔] บุคคลผู้มีทวารอันไม่คุ้มครอง แล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย
เป็นไฉน

ความเป็นผู้มีทวารอันไม่คุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย ในข้อ
นั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นรูปด้วยตา เป็นผู้ถือเอาซึ่งนิมิตร เป็น
ผู้ถือเอาซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คือ อภิขมา และโทมนัส
พึงชานไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ คือ จักขุ น้อย เพราะการไม่สำรวม
อินทรีย์ คือ จักขุ ใด เป็นเหตุ ย่อมไม่ปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์ คือ จักขุ นั้น ย่อม
ไม่รักษาอินทรีย์ คือ จักขุ ย่อมไม่ถึงความสำรวมในอินทรีย์ คือ จักขุ พังเสีย
ด้วยหู ฯลฯ สูดกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโภกฐัพพะด้วย
กาย ฯลฯ ฐรรมารมณด้วยใจแล้ว เป็นผู้ถือเอาซึ่งนิमित เป็นผู้ถือเอาซึ่งอนุ-
*พยัญชนะ อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คือ อภิขมา และโทมนัส พึงชานไปตาม
บุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ คือ ใจ น้อย เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ คือ ใจ ใด
เป็นเหตุ ย่อมไม่ปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์ คือ ใจ นั้น ย่อมไม่รักษาอินทรีย์ คือ ใจ
ย่อมไม่ถึงความสำรวมอินทรีย์ คือ ใจ การไม่คุ้มครอง การไม่ปกครอง การไม่รักษา
การไม่สำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ เหล่านี้ อันใด นี้ชื่อว่า ความเป็นผู้มีทวารอันไม่คุ้มครอง
แล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยความเป็นผู้มีทวารอันไม่คุ้มครองแล้ว
ในอินทรีย์ทั้งหลายนี้ชื่อว่า ความเป็นผู้มีทวารอันไม่คุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย

บุคคลไม่รู้จักประมาณในโภชนะ เป็นไฉน

ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคล
บางคนในโลกนี้ ไม่พิจารณาแล้วโดยแยบคาย บริโภคซึ่งอาหารเพื่อเล่น เพื่อ
มัวเมา เพื่อประดับ เพื่อตกแต่ง ความเป็นผู้ไม่สันโดษ ความเป็นผู้ไม่รู้จัก
ประมาณในโภชนะนั้น ความไม่พิจารณาในโภชนะอันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้
ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณ
ในโภชนะนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ

[๖๕] บุคคลผู้มีสติหลง เป็นโฉน

ความเป็นผู้มีสติหลง ในข้อนั้นเป็นโฉน ความระลึกไม่ได้ ความตามระลึกไม่ได้ ความกลับระลึกไม่ได้ ความไม่มีสติ ความระลึกไม่ได้ ความทรงจำไม่ได้ ความหลงไหล ความพินเพื่อน อันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้มีสติหลง บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นผู้มีสติหลงนี้ ชื่อว่าผู้มีสติหลง บุคคลผู้มีสติสัมปชัญญะ เป็นโฉน

สติสัมปชัญญะ ในข้อนั้นเป็นโฉน ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้ตาม ความไม่รู้พร้อม ความไม่แทงตลอด ความไม่รับทราบ ความไม่กำหนดลงทราบ ความไม่เพ่งถึง ความไม่พิจารณา การไม่ทำให้แจ่มแจ้ง ความเป็นผู้ทราบบัญญา ความเป็นผู้เขลา ความไม่มีสติสัมปชัญญะ ความหลง ความหลงทั่ว ความหลงพร้อม ความโง่ โอหะ คืออวิชา โยคะ คืออวิชา อนุสัย คืออวิชา ปริญญา คืออวิชา ลิม คืออวิชา อกุศลมูล คือโหหะ นี้เรียกว่า ความเป็นผู้ไม่มีสติสัมปชัญญะ บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นผู้ไม่มีสติสัมปชัญญะนี้ ชื่อว่าผู้ไม่มีสติสัมปชัญญะ

[๖๖] บุคคลผู้มีศีลวิบัติ เป็นโฉน

ศีลวิบัติ ในข้อนั้นเป็นโฉน การล่วงละเมิดทางกาย การล่วงละเมิดทางวาจา การล่วงละเมิดทั้งทางกายทั้งทางวาจา นี้เรียกว่าศีลวิบัติ ความเป็นผู้ทุศีลแม้ทั้งหมด ชื่อว่าศีลวิบัติ บุคคลประกอบด้วยศีลวิบัตินี้ ชื่อว่าผู้มีศีลวิบัติ บุคคลผู้มีทิววิบัติ เป็นโฉน

ทิววิบัติ ในข้อนั้นเป็นโฉน ทิว ความเห็นไปว่า ทานที่ให้ไม่มีผล การบูชาใหญ่ [คือมหาทานที่ทั่วไปแก่คนทั้งปวง] ไม่มีผล สักการะที่บุคคลทำเพื่อแขก ไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำได้ทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์อุปปาติกะไม่มี สมณพราหมณ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ที่รู้ยิ่งแล้วซึ่งโลกนี้และโลกหน้าด้วยตนเอง แล้วประกาศทำให้แจ้งในโลกนี้ไม่มี ดังนี้ มีอย่างนี้เป็นรูปอันใด ทิว ความเห็นไปข้าง ทิว ปาชัญญคือทิว กันดารคือทิว ความเห็นเป็นข้าศึก ความเห็นผันผวน สัตยโชนคือทิว ความยึดถือ ความเกี่ยวเกาะ ความยึดมั่น การยึดถือความปฏิบัติผิด มรรคาผิด ทางผิด ภาวะที่เป็นผิด ลัทธิเป็นแดนเสื่อม ความยึดถือ การแสวงหาผิด อันใด มีลักษณะอย่างนี้ นี้เรียกว่า ทิววิบัติ มิจฉาทิว แม้ทั้งหมด เป็นทิววิบัติ บุคคลประกอบด้วยทิววิบัตินี้ ชื่อว่าผู้มีทิววิบัติ

[๖๗] บุคคลมีตัณหาภายใน เป็นโฉน

โอรัมภาคิยตัณหาภายใน ๕ อันบุคคลยังละไม่ได้แล้ว บุคคลนั้นเรียกว่าผู้มีตัณหาภายใน

บุคคลผู้มีสัตย์โงชน่ภายนอก เป็นไฉน
อุทฺธมภากิยสัตย์โงชน่ ๕ อันบุคคลใดยังละไม่ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า
ผู้มีสัตย์โงชน่ภายนอก

[๖๘] บุคคลผู้ไม่โกรธ เป็นไฉน
ความโกรธ ในข้อนั้นเป็นไฉน ความโกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่
โกรธ โทสะ กิริยาที่ประทุษร้าย ภาวะที่ประทุษร้าย พยาบาท กิริยาที่
พยาบาท ภาวะที่พยาบาท ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความดุร้าย
ความเกรี้ยวกราด ความที่มีจิตไม่ยินดี นี้เรียกว่าความโกรธ ความโกรธนี้
อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่าผู้ไม่โกรธ

บุคคลผู้ไม่ผูกโกรธ เป็นไฉน
ความผูกโกรธ ในข้อนั้นเป็นไฉน ความโกรธมีในกาลเบื้องต้น ความ
ผูกโกรธมีในกาลภายหลัง ความผูกโกรธ กิริยาที่ผูกโกรธ ภาวะที่
ผูกโกรธ การไม่หยุดโกรธ การตั้งความโกรธไว้ การดำรงความโกรธไว้
การไหลไปตามความโกรธ การตามผูกพันกับความโกรธ การทำความโกรธให้มัน
เข้าอันใด เห็นปานนี้ นี้เรียกว่า ความผูกโกรธ ความผูกโกรธนี้ อันบุคคลใดละ
ได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่ผูกโกรธ

[๖๙] บุคคลผู้ไม่ลบลงบุญคุณผู้อื่น เป็นไฉน
ความลบลงบุญคุณผู้อื่น ในข้อนั้นเป็นไฉน ความลบลง กิริยาที่
ลบลง ภาวะที่ลบลง ความไม่เห็นคุณของผู้อื่น การกระทำความไม่เห็นคุณ
ของผู้อื่น นี้เรียกว่า ความลบลงบุญคุณผู้อื่น ความลบลงบุญคุณผู้อื่นนี้
อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่ลบลงบุญคุณผู้อื่น

บุคคลผู้ไม่ตีเสมอผู้อื่น เป็นไฉน
ความตีเสมอผู้อื่น ในข้อนี้เป็นไฉน การตีเสมอ กิริยาที่ตีเสมอ
ภาวะที่ตีเสมอ ธรรมที่เป็นอาหารแห่งการตีเสมอ ฐานะแห่งวิวาท การถือเป็น
คู่ว่าเท่าเทียมกัน การไม่สละคืน นี้เรียกว่า การตีเสมอ การตีเสมอนี้
อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่ตีเสมอผู้อื่น

[๗๐] บุคคลผู้ไม่มีความริษยา เป็นไฉน
ความริษยา ในข้อนั้นเป็นไฉน ความริษยา กิริยาที่ริษยา ภาวะที่
ริษยา ความไม่ยินดีด้วย กิริยาที่ไม่ยินดีด้วย ภาวะที่ไม่ยินดีด้วยในลาภสักการะ
การทำความเคารพ ความนับถือ การให้ การบูชาของคนอื่น อันใด นี้
เรียกว่า ความริษยา ความริษยานี้ อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า
ผู้ไม่มีความริษยา

บุคคลผู้ไม่มีความตระหนี่ เป็นไฉน

ความตระหนี่ในข้อนั้นเป็นไฉน ความตระหนี่ ๕ ประการ คือ
ตระหนี่ที่อยู่ ตระหนี่ตระกูล ตระหนี่ลาภ ตระหนี่วรรณะ ตระหนี่ธรรม
ความตระหนี่ กิริยาที่ตระหนี่ ภาวะที่ตระหนี่ ความอยากมีประการต่างๆ
ความเหนียวแน่น ความตระหนี่ถี่เหนียว ความที่จิตใจไม่เผื่อแผ่ อันใด เห็นปานนี้
นี้เรียกว่า ความตระหนี่ ความตระหนี่นี้ อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้
เรียกว่า ผู้ไม่มีความตระหนี่

[๗๑] บุคคลผู้ไม่โอ้อวด เป็นไฉน

ความโอ้อวด ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้โอ้อวด
เป็นผู้โอ้อวด ความโอ้อวด ภาวะที่โอ้อวด กิริยาที่โอ้อวด ภาวะที่แข็งกระด้าง
กิริยาที่แข็งกระด้าง ความพุดยกตน กิริยาที่พุดยกตน อันใด นี้เรียกว่า
ความโอ้อวด ความโอ้อวดนี้อันบุคคลใดละได้แล้ว บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่โอ้อวด
บุคคลผู้ไม่มีมายา เป็นไฉน

มายา ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติทุจริตด้วย
กาย ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ประพฤติทุจริตด้วยใจแล้ว เพราะเหตุนี้จะปกปิด
ความทุจริตนั้น จึงตั้งความปรารถนาอันลามก ปรารถนาว่าใครๆ อย่ารู้เรา
ดำริว่าใครๆ อย่ารู้เรา พุดว่าใครๆ อย่ารู้เรา พยายามด้วยกายว่าใครๆ อย่า
รู้เรา มายา ภาวะที่มีมายา ความมวงท่า ความหลอกลวง ความตลบแตลง
ความมีเล่ห์เหลี่ยม ความทำให้ลุ่มหลง ความซ่อน ความอำพราง ความปิด
ความปกปิด การไม่ทำให้เข้าใจง่าย การไม่ทำให้จะแจ้ง การปิดบังอำพราง
กิริยาลามก อันใด เห็นปานนี้ นี้เรียกว่า มายา มายานี้ อันบุคคลใดละได้แล้ว
บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่มีมายา

[๗๒] บุคคลมีหิริ เป็นไฉน

ความละอาย ในข้อนั้น เป็นไฉน ละอายการเข้าถึงธรรมอันเป็น
บาปอกุศล นี้เรียกว่า ความละอาย บุคคลผู้ประกอบด้วยหิรินี้ ชื่อว่าผู้มีหิริ
บุคคลผู้มีโอตตปปะ เป็นไฉน

โอตตปปะ ในข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมชาติใดกล้วสิ่งไม่ควรกลัว กลัว
การเข้าถึงธรรมที่เป็นบาปอกุศล นี้เรียกว่า โอตตปปะ บุคคลผู้ประกอบแล้ว
ด้วยโอตตปปะนี้ ชื่อว่า ผู้มีโอตตปปะ

[๗๓] บุคคลผู้ว่าง่าย เป็นไฉน

ความเป็นผู้ว่าง่าย ในข้อนั้นเป็นไฉน ความเป็นผู้ว่าง่าย กิริยาที่
ว่าง่าย ภาวะที่ว่าง่าย ความเป็นผู้ถือเอาโดยไม่ปฏิบัติ ความเป็นผู้ยินดีโดยไม่
เป็นข้าศึก ความเอื้อเฟื้อ ภาวะที่เอื้อเฟื้อ ความเคารพ ความเชื่อฟัง ในเมื่อ
สหธรรมมิกว่ากล่าวอยู่ นี้เรียกว่า ความเป็นผู้ว่าง่าย

บุคคลผู้มีมิตรดี เป็นไฉน

ความเป็นผู้มีมิตรดี ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลเหล่าใดมีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูต มีการบริจาคน มีปัญญา การเสวนะ การเข้าไปเสวนะ การช่งเสพ การคบ การคบหา การภักดี การภักดีด้วย ความเป็นผู้คบหาสมาคม บุคคลเหล่านั้น นี้เรียกว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยความ ความเป็นผู้มีมิตรดี นี้ชื่อว่า เป็นผู้มีมิตรดี

[๗๔] บุคคลมีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย เป็นไฉน

ความเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย ในข้อนั้น เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นรูปด้วยตา เป็นผู้ไม่ถือเอาซึ่งนิमित เป็นผู้ไม่ถือเอาซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คืออกิฆมาและ โทมนัส พึงชานไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์คือจักขุนีอยู่ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์คือจักขุใดเป็นเหตุ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์คือจักขุนั้น ย่อมรักษาอินทรีย์คือจักขุ ย่อมถึงความสำรวมอินทรีย์คือจักขุ พังเสียดด้วยหู ฯลฯ สูดกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโภฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณด้วยใจ ไม่เป็นผู้ถือเอาซึ่งนิमित ไม่เป็นผู้ถือเอาซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คืออกิฆมาและโทมนัส พึงชานไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์คือใจนี้อยู่ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์คือใจใดเป็นเหตุ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์คือใจนั้น ย่อมรักษาอินทรีย์คือใจ ย่อมถึงความสำรวมอินทรีย์คือใจ การคุ้มครอง การปกครอง การรักษา การสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ เหล่านี้ ใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยความ ความเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย นี้ชื่อว่า เป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย

บุคคลผู้รู้จักประมาณในโภชนะ เป็นไฉน

ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ ในข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาโดยแยกคายแล้วบริโภคอาหาร ไม่บริโภคเพื่อจะเล่น ไม่บริโภคเพื่อมัวเมา ไม่บริโภคเพื่อประดับ ไม่บริโภคเพื่อตกแต่งประเทืองผิว บริโภคเพียงเพื่อความตั้งอยู่แห่งกายนี้ เพื่อให้กายเป็นไป เพื่อจะกำจัดความ เบียดเบียนลำบาก คือความหิวอาหารเสีย เพื่อจะอนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดว่า ด้วยการเสพเฉพาะอาหารนี้ เราจักกำจัดเวทนาเก่าเสีย ไม่ให้เวทนา ใหม่งเกิดขึ้นด้วย ความที่กายจักเป็นไปได้นานจักมีแก่เรา ความเป็นผู้ไม่มีโทษ ความอยู่สบายด้วย จักมีแก่เรา ความเป็นผู้สันโดษ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ในโภชนะนั้น ความพิจารณาในโภชนะนั้นอันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยความ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ นี้

ชื่อว่า เป็นผู้รู้จักประมาณในโทษะ

[๑๕] บุคคลผู้มีสติอันเข้าไปตั้งไว้แล้ว เป็นโณ

สติในข้อนั้น เป็นโณ ความระลึกได้ ความตามระลึกได้ ความหวน
ระลึกได้ ความนึกได้ คือสติ ความทรงจำ ความไม่พินเพื่อน ความไม่หลงลืม
นี้เรียกว่า สติ บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยสตินี้ ชื่อว่าผู้มีสติอันเข้าไปตั้งไว้แล้ว

บุคคลผู้มีสัมปชัญญะ เป็นโณ

สัมปชัญญะ ในข้อนั้น เป็นโณ ความรอบรู้ ความรู้ชัด

ความเลือกเฟ้น ความเลือกสรร ความสอดคล้องธรรม ความกำหนดหมาย
ความเข้าไปกำหนดรู้ ความเข้าไปกำหนดรู้เฉพาะ ความเป็นผู้รู้ ความฉลาด
ความรู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความคิดนึก ความใคร่ครวญ ความรู้กว้างขวาง
ความรู้เฉียบขาด ความรู้ นำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ทั่วพร้อม ปัญญาเพียง
ดังประกฎ ปัญญาในทฤษฎี กำลังคือปัญญา รัศมีคือปัญญา ประทีปคือปัญญา
รัตนคือปัญญา ความสอดคล้องธรรม คืออโมหะ สัมมาทิจฺฐิ นี้เรียกว่า สัมปชัญญะ
บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยสัมปชัญญะนี้ ชื่อว่าผู้มีสัมปชัญญะ

[๑๖] บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นโณ

ความถึงพร้อมด้วยศีล ในข้อนั้น เป็นโณ การไม่ล่วงละเมิดทางกาย
การไม่ล่วงละเมิดทางวาจา การไม่ล่วงละเมิดทางกาย และวาจา นี้เรียกว่า
ความถึงพร้อมด้วยศีล ความสำรวมด้วยศีลแม้ทั้งหมด ชื่อว่าถึงพร้อมด้วยศีล
บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยศีลสัมปทานี้ ชื่อว่าผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล

บุคคลผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยทิจฺฐิ เป็นโณ

ความถึงพร้อมด้วยทิจฺฐิ ในข้อนั้น เป็นโณ ความรอบรู้ ความรู้ชัด ฯลฯ
ความสอดคล้องธรรม คืออโมหะ สัมมาทิจฺฐิ เช่นนี้ว่า ทานที่ให้แล้วมีผล การ
บูชาใหญ่ [คือมหาทานที่ทั่วไปแก่คนทั้งปวง] มีผล สักการะที่บุคคลทำเพื่อแขก
มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำดี ทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดา มี
บิดามี สัตว์อุปปาติกะมี สมณพราหมณ์ผู้พร้อมเพียงกัน ประพฤติดี ปฏิบัติ
ชอบ ที่รู้ยิ่งซึ่งโลกนี้ และโลกหน้าด้วยตนเองแล้วประกาศทำให้แจ้งมี นี้เรียกว่า
ความถึงพร้อมด้วยทิจฺฐิ สัมมาทิจฺฐิแม้ทั้งหมดก็ชื่อว่า ทิจฺฐิสัมปทา บุคคล
ผู้ประกอบด้วยทิจฺฐิสัมปทานี้ ชื่อว่าผู้ถึงพร้อมด้วยทิจฺฐิ

[๑๗] บุคคลหาได้ยากในโลก ๒ จำพวก เป็นโณ

บุพพการีบุคคล ๑ กตัญญูกตเวทีบุคคล ๑

บุคคล ๒ จำพวกนี้ หาได้ยากในโลกนี้

[๑๘] บุคคลให้อิ่มได้ยาก ๒ จำพวก เป็นโณ

ผู้ที่เก็บของที่ตนได้แล้วๆ ๑ ผู้ที่สละของตนที่ได้แล้วๆ ๑

บุคคล ๒ จำพวกนี้ ให้อ้อมได้ยาก

[๗๕] บุคคลให้อ้อมได้ง่าย ๒ จำพวก เป็นโฉน

ผู้ที่ไม่เก็บของที่ตนได้แล้ว ๑ ผู้ที่ไม่สละของที่ตนได้แล้ว ๑

บุคคล ๒ จำพวกนี้ ให้อ้อมได้ง่าย

[๗๖] อาสวะทั้งหลายย่อมเจริญแก่บุคคล ๒ จำพวก เหล่าไหน

ผู้ที่ประพฤตรังเกียจสิ่งที่ไม่ควรรังเกียจ ๑ ผู้ที่ไม่ประพฤตรังเกียจสิ่ง
ควรรังเกียจ ๑

อาสวะทั้งหลายย่อมเจริญแก่บุคคล ๒ จำพวกเหล่านี้

[๗๗] อาสวะทั้งหลายย่อมไม่เจริญแก่บุคคล ๒ จำพวก เหล่าไหน

ผู้ที่ไม่ประพฤตรังเกียจสิ่งที่ไม่ควรรังเกียจ ๑ ผู้ที่ประพฤตรังเกียจ
สิ่งที่ควรรังเกียจ

อาสวะทั้งหลายย่อมไม่เจริญแก่บุคคล ๒ จำพวกเหล่านี้

[๗๘] บุคคลมีอหยาตัยเลว เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก เขาย่อมเสพ ย่อมคบ
ย่อมเข้าไปนั่งใกล้ บุคคลผู้ทุศีล ผู้มีธรรมอันลามกอื่น นี้เรียกว่าบุคคลผู้มีอหยาตัย
เลว

บุคคลมีอหยาตัยประณีต เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มศีล มีธรรมอันงาม เขาย่อมเสพ ย่อมคบ
ย่อมเข้าไปนั่งใกล้ ผู้มศีล ผู้มีธรรมอันงามอื่น นี้เรียกว่า บุคคลผู้มีอหยาตัยประณีต

[๗๙] บุคคลผู้อ้อมแล้ว เป็นโฉน

พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสาวกทั้งหลายของพระตถาคตเจ้า ผู้เป็น
พระอรหันต์ ชื่อว่าผู้อ้อมแล้ว

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชื่อว่าผู้อ้อมแล้วด้วย ยังผู้อื่นให้อ้อมแล้วด้วย

ทุกนิทเทส จบ

ตักนิทเทส

บุคคล ๓ จำพวก

[๘๐] บุคคลผู้ไม่มีความหวัง เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก ผู้ประกอบด้วย
กายกรรมเป็นต้น อันไม่สะอาด และมีสมาจารอันผู้อื่นหรือตนพึงระลึกได้ด้วย
ความระแวง ผู้มีงานอันปกปิด ผู้มิใช่สมณะ แต่ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ผู้มิใช่
ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ปฏิญาณว่าประพฤติพรหมจรรย์ ผู้นำใน ผู้อันราคาหุ่ม
แล้ว ผู้มีหยากเยื่อมีราคาเป็นต้นเกิดแล้ว เธอได้ยินว่า นัยว่า ภิกษุมิใช่ช้อย่างนี้
รู้ยั้งด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ

อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ใน
ทิวฏฐธรรม ดังนี้ เธอย่อมไม่เกิดความคิดอย่างนี้ว่า แม้เราก็จักรู้ยิ่งด้วยตนเอง
จักทำให้แจ้ง จักเข้าถึงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิวฏฐธรรม ในกาลไหนๆ
โดยแท้ดังนี้ บุคคลนี้ชื่อว่า ผู้ไม่มีความหวัง

บุคคลผู้มีความหวัง เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มึตีสล มีธรรมอันงาม เธอได้ยินว่า นัยว่า
ภิกษุมีชื่ออย่างนี้ รู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย สำเร็จ
อิริยาบถอยู่ในทิวฏฐธรรม ดังนี้ เธอย่อมเกิดความคิดขึ้นว่า แม้เราก็จักรู้ยิ่งด้วยตนเอง
จักทำให้แจ้ง จักเข้าถึงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความ
สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิวฏฐธรรม ในกาลไหนๆ
โดยแท้ดังนี้เรียกว่า ผู้มีความหวัง

บุคคลผู้มีความหวังไปปราศแล้ว เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ รู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว
ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย
แล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิวฏฐธรรม เธอได้ยินว่า นัยว่าภิกษุชื่ออย่างนี้ รู้ยิ่ง
ด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหา
อาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิวฏฐธรรม
ดังนี้ เธอย่อมไม่เกิด ความคิดขึ้นว่า แม้เราก็จักรู้ยิ่งด้วยตนเอง จักทำให้แจ้ง
จักเข้าถึง ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่ง
อาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิวฏฐธรรม ในกาลไหนๆ โดยแท้
ดังนี้ ชื่อนั้น เพราะเหตุไร เพราะว่า ความหวังในความหลุดพ้นใด ของ
พระชินาสพนั้น ผู้ซึ่งเมื่อยังไม่หลุดพ้นในกาลก่อน ความหวังนั้นได้สงบระงับแล้ว
บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีความหวังไปปราศแล้ว

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลซึ่งเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวก เป็นโฉน

[๘๕] คนไข้ ๓ จำพวก

คนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โทษนะเป็นที่สบาย หรือไม่ได้โทษนะเป็นที่
สบาย ได้เภสัชเป็นที่สบาย หรือไม่ได้เภสัชเป็นที่สบาย ได้อุปัฏฐากสมควร
หรือไม่ได้อุปัฏฐากสมควร ก็ย่อมไม่หายจากอาพาธนั้นเลย

ส่วนคนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โทษนะเป็นที่สบาย หรือไม่ได้โทษนะ
เป็นที่สบาย ได้เภสัชที่สบาย หรือไม่ได้เภสัชที่สบาย ได้อุปัฏฐากสมควร หรือ
ไม่ได้อุปัฏฐากสมควร ก็ย่อมหายจากอาพาธนั้น

ส่วนคนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โทษนะเป็นที่สบาย ก็หายจากอาพาธนั้น
ไม่ได้ก็ไม่หายจากอาพาธนั้น ได้โทษเป็นที่ยสบาย ก็หายจากอาพาธนั้น ไม่ได้
ก็ไม่หายจากอาพาธนั้น ได้อุปัฏฐากสมควร ก็หายจากอาพาธนั้น ไม่ได้ก็ไม่หาย
จากอาพาธนั้น

ในคนไข้ ๓ จำพวกนั้น คนไข้นี้ได้ ได้โทษนะเป็นที่สบาย ก็หายจาก
อาพาธนั้น ไม่ได้ก็ไม่หายจากอาพาธนั้น ได้โทษเป็นที่ยสบาย ก็หายจากอาพาธนั้น
ไม่ได้ก็ไม่หายจากอาพาธนั้น ได้อุปัฏฐากสมควร ก็หายจากอาพาธนั้น ไม่ได้ก็
ไม่หายจากอาพาธนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยคนไข้จำพวกนี้ จึงได้ทรง
อนุญาตศิลาณภัต อนุญาตศิลาณเภสัช อนุญาตศิลาณอุปัฏฐากไว้ ก็เพราะ
อาศัยคนไข้จำพวกนี้ คนไข้แม่เหล่าอื่น อันภิกษุทั้งหลายก็ควรบำรุง

[๘๖] บุคคลเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก ก็
ฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคลเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคต หรือไม่ได้เห็นพระตถาคต
ได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคตประกาศแล้ว หรือไม่ได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคต
ประกาศแล้ว ก็ย่อมไม่หยังลงสู่นิยามอันถูก ในกุศลธรรมทั้งหลาย

ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคต หรือไม่ได้เห็นพระตถาคต
ได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคตประกาศแล้ว หรือไม่ได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคต
ประกาศแล้ว ก็ย่อมก้าวลงสู่นิยามอันถูก ในกุศลธรรมทั้งหลายได้

ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคต ย่อมก้าวลงสู่นิยามอันถูก
ในกุศลธรรมทั้งหลายได้ เมื่อไม่ได้ ก็ย่อมไม่ก้าวลงสู่นิยามอันถูก ในกุศลธรรม
ทั้งหลาย ได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมก้าวลงสู่นิยามอันถูก
ในกุศลธรรมทั้งหลายได้ เมื่อไม่ได้ ย่อมไม่ก้าวลงสู่นิยามอันถูก ในกุศลธรรม
ทั้งหลาย

บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนั้น บุคคลใดได้เห็นพระตถาคต ย่อมก้าวลงสู่
นิยามอันถูก ในกุศลธรรมทั้งหลายได้ เมื่อไม่ได้ ย่อมไม่ก้าวลงสู่นิยามอันถูก
ในกุศลธรรมทั้งหลาย ได้ฟังธรรมวินัยอันพระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมก้าวลงสู่
นิยามอันถูก ในกุศลธรรมทั้งหลายได้ เมื่อไม่ได้ ก็ย่อมไม่ก้าวลงสู่นิยามอันถูก
ในกุศลธรรมทั้งหลาย สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตพระธรรมเทศนาไว้
เพราะอาศัยบุคคลจำพวกนี้ ก็เพราะอาศัยบุคคลนี้ ภิกษุทั้งหลายจึงควรแสดง
ธรรมแก่บุคคลแม่เหล่าอื่นๆ บุคคลเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวกเหล่านี้ ย่อมมี
ปรากฏอยู่ในโลก

[๘๗] บุคคลชื่อว่า กายสักขี เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จอริยาบถอยู่ และกิเลสบางอย่างของผู้นั้น เป็นของสิ้นไปรอบแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา บุคคลนี้เรียกว่า กายสักขี

บุคคลชื่อว่า ทิฏฐิปัตตะ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้เหตุเกิดทุกข์ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ความดับทุกข์ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ และธรรมทั้งหลายอันพระตถาคตประกาศแล้ว เป็นอันเธอได้เห็นดีแล้วด้วยปัญญา เป็นอันเธอดำเนินไปด้วยดีแล้วด้วยปัญญา และอาสวะบางอย่างของเธอเป็นอันสิ้นไปแล้วโดยรอบ เพราะเห็นด้วยปัญญา บุคคลนี้เรียกว่า ทิฏฐิปัตตะ

บุคคลชื่อว่า สัทธาวิมุต เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ ธรรมทั้งหลายอันพระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมเป็นอันเธอเห็นแล้วด้วยดี ดำเนินไปด้วยดีด้วยปัญญา และอาสวะบางอย่างของเธอ เป็นอันสิ้นไปแล้วโดยรอบ เพราะเห็นด้วยปัญญา อาสวะของทิฏฐิปัตตะบุคคลสิ้นไปรอบ ฉันทิ อาสวะของสัทธาวิมุตบุคคล หาเป็นเช่นนั้นไม่ บุคคลนี้เรียกว่า สัทธาวิมุต

[๘๘] บุคคลผู้มีวาตะเหมือนคูด เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ชอบพูดเท็จ ไปอยู่ในที่ประชุม ไปอยู่ในบริษัท ไปอยู่ในท่ามกลางญาติ ไปอยู่ในท่ามกลางอำมาตย์ หรือไปอยู่ในท่ามกลางราชตระกูล ถูกเขานำไปซักถาม ถูกเขาอ้างเป็นพยานซักถามว่า ดูก่อนนุรุษผู้เจริญ ท่านรู้อย่างไร จงพูดอย่างนั้น บุคคลนั้นไม่รู้ กล่าวว่ข้าพเจ้ารู้ หรือรู้อยู่ กล่าวว่ข้าพเจ้าไม่รู้ ไม่เห็น กล่าวว่ข้าพเจ้าเห็น หรือเห็นอยู่ กล่าวว่ข้าพเจ้าไม่เห็น เป็นผู้กล่าวคำเท็จโดยรู้ยู่ว่เท็จดังว่มานี้ เพราะเหตุแห่งตน หรือเพราะเหตุแห่งคนอื่น หรือเพราะเหตุเห็นแก่อำมิสเล็กน้อย บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีวาจาเหมือนคูด

บุคคลผู้มีวาจาเหมือนดอกไม้ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ละเสียแล้วซึ่งมุสาวาท เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท ไปอยู่ในที่ประชุม ไปอยู่ในบริษัท ไปอยู่ในท่ามกลางญาติ ไปอยู่ในท่ามกลางอำมาตย์ หรือไปอยู่ในท่ามกลางราชตระกูล ถูกเขานำไปเพื่อซักถาม ถูกเขาอ้างเป็นพยานซักถามว่า ดูก่อนนุรุษผู้เจริญ ท่านรู้อย่างไร จงพูดอย่างนั้น บุคคลนั้นไม่รู้ กล่าวว่ข้าพเจ้าไม่รู้ หรือรู้ยู่ว่ กล่าวว่ข้าพเจ้ารู้ ไม่เห็น กล่าวว่ข้าพเจ้าไม่เห็น เห็นอยู่ กล่าวว่ข้าพเจ้าเห็น ไม่เป็นผู้กล่าวคำเท็จโดยรู้ยู่ว่เท็จดังว่มานี้ เพราะเหตุแห่งตน หรือเพราะเหตุแห่งผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่อำมิส

เล็กน้อย บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีวาจาเหมือนดอกไม้

บุคคลผู้มีวาจาเหมือนน้ำผึ้ง เป็นโณน

บุคคลบางคนในโลกนี้ วาจาที่ใดไม่มีโทษ สะดวกหู เป็นที่ตั้งแห่งความรัก ถึงใจ เป็นของชาวเมือง อันคนมากใคร่ เป็นที่ขบใจของคนมาก เป็นผู้กล่าววาจาเช่นนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีวาจาเหมือนน้ำผึ้ง

[๘๕] บุคคลมีจิตเหมือนแผลเรื้อรัง เป็นโณน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความคั่งแค้น ถูกเขาว่าเพียงเล็กน้อย ก็ย่อมขឹង ย่อมกำเริบ ย่อมแสดงอาการผิดปกติ ย่อมกระด้าง ย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้าย อาการไม่ชอบใจ ให้ปรากฏ เหมือนแผลเรื้อรังถูกท่อนไม้หรือกระเบื้องกระทบ ย่อมมีน้ำเลือดน้ำหนองไหลออกมากมาย ชื่อแม้นั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความคั่งแค้น ถูกเขาว่าเพียงเล็กน้อย ก็ย่อมขឹង ย่อมกำเริบ ย่อมแสดงอาการผิดปกติ ย่อมกระด้าง ย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้ายและอาการไม่ชอบใจ ให้ปรากฏก็ฉนั้นนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีจิตเหมือนแผลเรื้อรัง

บุคคลมีจิตเหมือนฟ้าแลบ เป็นโณน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้เหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ความดับทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เหมือนนุรุษมีจักนุ พึงเห็นรูปทั้งหลายในระหว่างที่ฟ้าแลบในเวลามืดกลางคืน ชื่อแม้นั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้เหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ความดับทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ก็ฉนั้นนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีจิตเหมือนฟ้าแลบ

บุคคลมีจิตเหมือนฟ้าผ่า เป็นโณน

บุคคลบางคนในโลกนี้ รู้ยั้งแล้วด้วยตนเอง ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรม เหมือนแก้วมณีหรือแผ่นหิน อะไรชื่อว่าไม่แตก ย่อมไม่มี เมื่อฟ้าผ่าลงไป ชื่อแม้นั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ รู้ยั้งแล้วด้วยตนเอง ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐธรรม ก็ฉนั้นนั้น บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีจิตเหมือนฟ้าผ่า

[๘๖] บุคคลผู้บอด เป็นโณน

บุคคลพึงได้โณนที่ตนยังไม่ได้ หรือพึงกระทำโณนที่ตนได้แล้ว ให้

เจริญด้วยจักขุเช่นใด จักขุเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่บุคคลบางคนในโลกนี้ บุคคล
พึงรู้ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล รู้ธรรมทั้งหลายที่มีโทษและไม่มีโทษ
รู้ธรรมที่เลวและประณีต รู้ธรรมทั้งหลายที่มีส่วนเปรียบ โดยเป็นธรรมดาและ
ธรรมชาติ ด้วยจักขุเช่นใด แม้จักขุเช่นนั้น ก็ไม่มีแก่บุคคลนั้น บุคคลนี้เรียกว่า
บุคคลผู้บอด

บุคคลตาข้างเดียว เป็นโงน

บุคคลพึงได้โงะที่ตนยังไม่ได้ หรือพึงกระทำโงะที่ตนได้แล้วให้เจริญ
ด้วยจักขุเช่นใด จักขุเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่บุคคลบางคนในโลกนี้ บุคคลพึงรู้ธรรม
ทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล รู้ธรรมทั้งหลายที่มีโทษและไม่มีโทษ รู้ธรรม
ทั้งหลายที่เลวและประณีต รู้ธรรมทั้งหลายที่มีส่วนเปรียบ โดยเป็นธรรมดาและ
ธรรมชาติ ด้วยจักขุเช่นใด แม้จักขุเช่นนั้น ก็ย่อมไม่มีแก่บุคคลเช่นนั้น บุคคล
นี้เรียกว่า คนมีตาข้างเดียว

บุคคลมีตาสองข้าง เป็นโงน

บุคคลพึงได้โงะที่ตนยังไม่ได้ หรือพึงกระทำโงะที่ตนได้แล้วให้เจริญ
ด้วยจักขุเช่นใด จักขุเช่นนั้น ย่อมมีแก่บุคคลบางคนในโลกนี้ บุคคลพึงรู้ธรรม
ทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล รู้ธรรมทั้งหลายที่มีโทษและไม่มีโทษ รู้ธรรม
ทั้งหลายที่เลวและประณีต รู้ธรรมทั้งหลายที่มีส่วนเปรียบโดยเป็นธรรมดาและ
ธรรมชาติ ด้วยจักขุเช่นใด แม้จักขุเช่นนั้น ก็ย่อมมีแก่บุคคลนั้น บุคคลนี้เรียกว่า
คนมีตาสองข้าง

[๕๑] บุคคลมีปัญญาดังหม้อคว่ำ เป็นโงน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลาย
เนื่องๆ พวกภิกษุยอมแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด
พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะแก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ
บริบูรณ์สิ้นเชิง บุคคลนั้นฟังนั่งแล้วที่อาสนะนั้น ย่อมไม่ใส่ใจถึงเบื้องต้นเลย
ย่อมไม่ใส่ใจถึงท่ามกลาง ย่อมไม่ใส่ใจถึงที่สุด แม้ลุกออกจากอาสนะแล้ว
ก็ไม่ใส่ใจถึงเบื้องต้น ไม่ใส่ใจถึงท่ามกลาง ไม่ใส่ใจถึงที่สุดแห่งที่นั้นเลย
เหมือนน้ำที่เขาเทใส่หม้อที่คว่ำไว้ ย่อมไหลไป ย่อมไม่ขังอยู่ ซ้ำแม้ฉันใด
บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลายเนื่องๆ
พวกภิกษุยอมแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด
พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะแก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ
บริบูรณ์สิ้นเชิง บุคคลนั้นนั่งแล้วที่อาสนะนั้น ย่อมไม่ใส่ใจถึงเบื้องต้น ย่อมไม่
ใส่ใจถึงท่ามกลาง ย่อมไม่ใส่ใจถึงที่สุดแห่งที่นั้นเลย แม้ลุกจากอาสนะนั้น
แล้ว ก็ไม่ใส่ใจถึงเบื้องต้น ไม่ใส่ใจถึงท่ามกลาง ไม่ใส่ใจถึงที่สุดแห่งที่นั้นเลย

ก็ฉันนั้น บุคคลนี้เรียกว่า มีปัญญาด้งหน้าคัก

บุคคลมีปัญญาดังหน้าคัก เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลาย
เนื่องๆ พวกภิกษุยอมแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด
พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะแก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ
บริบูรณ์สิ้นเชิง บุคคลนั้นนั่งแล้วที่อาสนะนั้น ย่อมใส่ใจถึงเบื้องต้นบ้าง ย่อม
ใส่ใจถึงท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจถึงที่สุดบ้าง แต่ลุกจากอาสนะนั้นแล้ว ไม่ใส่ใจ
ถึงเบื้องต้น ไม่ใส่ใจถึงท่ามกลาง ไม่ใส่ใจถึงที่สุดแห่งกลานั้นเลย เหมือนของ
เคี้ยวนานาชนิด เช่น งา ข้าวสาร ขนมต้ม พุทรา วางเรียรายอยู่แล้ว แม้บนटक
ของบรูษ เมื่อเขาผลอดตัวลุกจากอาสนะ ฟังกระจัดกระจายไป ชื่อแม่ฉันได

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลายเนื่องๆ
ภิกษุทั้งหลายยอมแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด พร้อมทั้ง
อรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ แก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิบริบูรณ์
สิ้นเชิง บุคคลนั้นนั่งแล้วที่อาสนะนั้น ย่อมใส่ใจถึงเบื้องต้นบ้าง ย่อมใส่ใจถึง
ท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจถึงที่สุดบ้าง แห่งกลานั้น แต่ลุกออกจากอาสนะนั้นแล้ว
ย่อมไม่ใส่ใจถึงเบื้องต้น ย่อมไม่ใส่ใจถึงท่ามกลาง ย่อมไม่ใส่ใจถึงที่สุด แห่ง
กลานั้นเลย ก็ฉันนั้น บุคคลนี้เรียกว่า มีปัญญาดังหน้าคัก

บุคคลมีปัญญามาก เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลาย
เนื่องๆ พวกภิกษุยอมแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด
พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ แก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ
บริบูรณ์สิ้นเชิง บุคคลนั้นนั่งแล้วที่อาสนะนั้น ย่อมใส่ใจถึงเบื้องต้นบ้าง ย่อม
ใส่ใจถึงท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจถึงที่สุดบ้าง แม้ออกจากอาสนะนั้นแล้ว
ก็ยอมใส่ใจถึงเบื้องต้นบ้าง ย่อมใส่ใจถึงท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจถึงที่สุดบ้าง
แห่งกลานั้น เหมือนน้ำที่เขาเทใส่หม้อที่หงายไว้ ย่อมชงอยู่ ย่อมไม่ไหลไป
ชื่อแม่ฉันได บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปสู่อารามเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุ
ทั้งหลายเนื่องๆ พวกภิกษุยอมแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง
งามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ แก่บุคคลนั้น ย่อมประกาศ
พรหมจรรย์บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง เขานั่งที่อาสนะนั้นแล้ว ย่อมใส่ใจถึงเบื้องต้น
บ้าง ย่อมใส่ใจถึงท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจถึงที่สุด แห่งกลานั้น แม้ออกจาก
อาสนะนั้นแล้ว ก็ยอมใส่ใจถึงเบื้องต้นบ้าง ย่อมใส่ใจถึงท่ามกลางบ้าง ย่อมใส่ใจ
ถึงที่สุดบ้าง แห่งกลานั้น บุคคลนี้เรียกว่า คนมีปัญญามาก

[๕๒] บุคคลมีราคะยังไม่ไปปราศแล้วในกามและภพ เป็นโฉน

พระโศดาบันและสกทาคามีบุคคลเหล่านี้ เรียกว่าบุคคลผู้มีราคะ ยังไม่
ไปปราศในกามและภพ

บุคคลมีราคะไปปราศแล้วในกาม แต่มีราคะยังไม่ไปปราศแล้ว
ในภพ เป็นโฉน

พระอนาคามีบุคคล นี้เรียกว่า บุคคลมีราคะไปปราศแล้วในกาม แต่
มีราคะยังไม่ไปปราศแล้วในภพ

บุคคลมีราคะไปปราศแล้วในกามและภพ เป็นโฉน

พระอรหันต์ นี้เรียกว่า บุคคลมีราคะไปปราศแล้วในกามและภพ

[๕๓] บุคคลเหมือนรอยขีดในหิน เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธอยู่เนืองๆ และความโกรธของเขานั้นแล
ย่อมนอนเนื่องอยู่ตลอดกาลอันยาวนาน เหมือนรอยขีดในหิน ย่อมไม่เลื่อนไปได้
ง่าย เพราะลมหรือเพราะน้ำ ย่อมเป็นของตั้งอยู่ได้นาน ชื่อแม้ฉันท บุคคล
บางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธอยู่เนืองๆ และความโกรธของเขานั้นแล ย่อมนอน
เนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน ก็ฉันทนั้น นี้เรียกว่า บุคคลเหมือนรอยขีดในหิน

บุคคลเหมือนรอยขีดในแผ่นดิน เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธอยู่เนืองๆ แต่ความโกรธของเขานั้น
ย่อมไม่นอนเนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน เหมือนรอยขีดในแผ่นดิน ย่อมลบลื่น
ไปได้ง่าย เพราะลมหรือเพราะน้ำ ไม่ตั้งอยู่ได้นาน ชื่อแม้ฉันท บุคคลบางคน
ในโลกนี้ ย่อมโกรธอยู่เนืองๆ แต่ความโกรธของเขานั้น ย่อมไม่นอนเนื่องอยู่
สิ้นกาลยาวนาน ก็ฉันทนั้น นี้เรียกว่า บุคคลเหมือนรอยขีดในแผ่นดิน

บุคคลเหมือนรอยขีดในน้ำ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกบุคคลว่ากล่าวแม่ด้วยถ้อยคำกระด้าง แม่ด้วย
ถ้อยคำหยาบคาย แม่ด้วยถ้อยคำไม่เป็นที่พอใจ ยังคงสนิทกัน ยังคงติดต่อกัน
ยังคงชอบกัน เหมือนรอยขีดในน้ำย่อมลบลื่นไปได้ง่าย ไม่ตั้งอยู่ได้นาน
ชื่อแม้ฉันท บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกบุคคลว่ากล่าว แม่ด้วยคำกระด้างบ้าง
แม่ด้วยคำหยาบ แม่ด้วยคำไม่เป็นที่ชอบใจ ยังคงสนิทกัน ยังคงติดต่อกัน
ยังคงชอบกัน ก็ฉันทนั้น นี้เรียกว่า บุคคลเหมือนรอยขีดในน้ำ

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยผ้าปาน ๓ จำพวก เป็นโฉน

[๕๔] ผ้าปาน ๓ ชนิด คือ

ผ้าแม้ยังใหม่ที่มีสีไม่ดี นุ่งห่มก็ไม่สบายและมีราคาน้อย

ผ้าแม้กลางเก่ากลางใหม่ที่มีสีไม่ดี นุ่งห่มก็ไม่สบายและมีราคาน้อย

ผ้าแม้เก่าที่มีสีไม่ดี นุ่งห่มก็ไม่สบายและมีราคาน้อย คนทั้งหลาย ย่อม
เอาผ้าแม้ผืนเก่าๆ ทำเป็นผ้าเช็ดหม้อข้าวบ้าง เอาผ้าแก่นั้นไปทิ้งเสีย ที่กอง

หยากเยื่อบ้าง

[๕๕] บุคคลเปรียบด้วยผ้าปาน ๓ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในภิกษุทั้งหลายฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคลเปรียบด้วยผ้าปาน ๓ จำพวก

แม้หากว่า ภิกษุใหม่ เป็นผู้ทูล มีธรรมอันลามก ผ้าที่มีสีไม่ดีนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ ก็อุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีวรรณะชั่ว ส่วนคนเหล่าใด ย่อมสมมาคม ย่อมคบ ย่อมเข้าใกล้ ย่อมเอาอย่างบุคคลนี้ การเสพนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่คนเหล่านั้น ตลอดกาลนาน ผ้าที่นุ่มห่มไม่สบายนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ ก็อุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีสัมผัสเป็นทุกข์ ก็บุคคลนี้รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัย-
*เภสัชบริวารของคนเหล่าใดแล ทานของคนเหล่านั้น ย่อมไม่มีผลมาก ย่อมไม่มีอันิสงส์มาก ผ้าที่มีราคาน้อยนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็อุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะ บุคคลนี้มีราคาน้อย

แม้หากว่า ภิกษุชั้นมัชฌิมะ ฯลฯ

แม้หากว่า ภิกษุชั้นพระเถระ เป็นผู้ทูล มีธรรมอันลามก ผ้าที่มีสีไม่ดีนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็อุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีวรรณะชั่ว ส่วนคนเหล่าใดย่อมสมมาคม ย่อมคบ ย่อมเข้าใกล้ ย่อมเอาอย่างบุคคลนี้ การสมมาคมนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่คนเหล่านั้นตลอดกาลนาน ผ้าที่นุ่มห่มไม่สบาย แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็อุปไมยฉันนั้น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีสัมผัสเป็นทุกข์ ก็บุคคลนี้รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ของคนเหล่าใด ทานของคนเหล่านั้น ย่อมไม่มีผลมาก ย่อมไม่มีอันิสงส์มาก ผ้าที่มีราคาน้อย แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น นี้ก็ เพราะบุคคลนี้มีราคาน้อย หากว่าพระเถระเห็นปานนี้ จะว่ากล่าวในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายก็จะกล่าวกับพระเถระผู้นั้นนั้นอย่างนี้ว่า ประโยชน์อะไรด้วยคำกล่าวของท่านผู้โง่เขลาเบาปัญญา ถึงแม้ท่านจะสำคัญว่าควรกล่าวก็ดี พระเถระนั้น โกรธไม่พอใจ ก็จะเปล่งวาจาชนิดที่จะเป็นเหตุให้สงฆ์ยกวัด ดูกคนเอาผ้าไป โยนทิ้งเสียที่กองหยากเยื่อจะนั้น บุคคลเปรียบด้วยผ้าปาน ๓ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในภิกษุทั้งหลาย

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยผ้าแคว้นกาสิ ๓ จำพวก เป็นไฉน

[๕๖] ผ้ากาสิ ๓ ชนิด คือ

ผ้ากาสิแม่ใหม่ก็มีสีงาม นุ่มห่มสบายและมีราคามาก

ผ้ากาสิแม่กลางเก่ากลางใหม่ก็มีสีงาม นุ่มห่มสบายและมีราคามาก

ผ้ากาสีแม้อย่างเก่าก็มีสีงาม นุ่งห่มสบายและมีราคาแพง คนทั้งหลายย่อม
เอาผ้ากาสีแม้เก่าแล้วไปใช้สำหรับห่อรัตนะบ้าง หรือเก็บผ้ากาสีนั้นไว้ในโถของ
หอมบ้าง

[๕๗] บุคคลเปรียบด้วยผ้าแคว้นกาสี ๓ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ใน
ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๓ จำพวก เป็นโฉน

แม้หากว่า ภิกษุใหม่มีศีล มีธรรมอันงาม ผ้ากาสีนั้นมีสีอันงาม แม้ฉนใด
บุคคลนี้ก็อุปไมยฉนนั่น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีวรรณะงาม ส่วนคนเหล่าใด ย่อม
สมาคม ย่อมคบ ย่อมเข้าใกล้ ย่อมเอาอย่างบุคคลนี้ การเสพนั้นย่อมเป็นไป
เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเหล่านั้น ตลอดกาลนาน ผ้ากาสีนั้น
นุ่งห่มสบาย แม้ฉนใด บุคคลนี้ก็อุปไมยฉนนั่น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีสัมผัสสบาย
ก็บุคคลนี้รับจักร วิณฑาต เสนาสนะ คิลานปัจฉัยเภสัชบริหาร ของคนเหล่าใด
ทานของคนเหล่านั้น ย่อมมีผลมาก ย่อมมีอานิสงส์มาก ผ้ากาสีนั้น ย่อมมีราคาแพง
แม้ฉนใด บุคคลนี้ก็อุปไมยฉนนั่น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีราคาแพง

แม้หากว่าภิกษุชั้นมัชฌิมะ ฯลฯ

แม้หากภิกษุชั้นพระเถระ มีศีล มีธรรมอันงาม ผ้ากาสีนั้นสีงาม แม้ฉนใด
บุคคลนี้ก็อุปไมยฉนนั่น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีวรรณะงาม ส่วนคนเหล่าใด ย่อม
สมาคม ย่อมคบ ย่อมเข้าใกล้ ย่อมเอาอย่างบุคคลนี้ การเสพนั้นย่อมเป็นไป
เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเหล่านั้นตลอดกาลนาน ผ้ากาสีนั้นมี
สัมผัสสบาย แม้ฉนใด บุคคลนี้ก็อุปไมยฉนนั่น นี้ก็เพราะบุคคลนี้มีสัมผัสสบาย
ก็บุคคลนี้รับจักร วิณฑาต เสนาสนะ คิลานปัจฉัยเภสัชบริหารของคนเหล่าใด
ทานของคนเหล่านั้น ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ผ้ากาสีนั้น มีราคาแพง
แม้ฉนใด บุคคลนี้ก็อุปไมยฉนนั่น นี้ก็เพราะค่าที่บุคคลนี้มีค่ามาก หากว่า
พระเถระ เห็นปานนี้จะว่ากล่าวในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายก็จะกล่าวกับ
พระเถระผู้นั้นน่อนอย่างนี้ว่า ขอท่านผู้มีอายุทั้งหลายจงเงี้ยวเสียง พระเถระกล่าว
ธรรมและวินัย ถ้อยคำของพระเถระนั้น ย่อมถึงซึ่งความเป็นของควรเก็บไว้ใน
หทัย ดุจผ้ากาสีนั้นอันบุคคลควรเก็บไว้ในโถของหอมฉะนั้น บุคคลเปรียบด้วย
ผ้าแคว้นกาสี ๓ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในภิกษุทั้งหลาย

บุคคลที่ประมาณได้ง่าย เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฟุ้งซ่าน เป็นผู้มีมานะฟูขึ้นดุจไม้้อ เป็นผู้
กลับกลอก เป็นผู้ปากกล้า เป็นผู้มีความจาเกลื่อนกล่น [ไม่สังเกตคำพูด] มีสติ
หลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตหมุนไปผิด มีอินทรีย์เปิดเผย
นี้เรียกว่า บุคคลประมาณได้ง่าย

[๔๘] บุคคลที่ประมาณได้ยาก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฟังชาน เป็นผู้ไม่มีมานะฟูขึ้นดูจไม่อ้อ ไม่เป็นผู้กลับกลอก ไม่เป็นผู้ปากกล้า ไม่เป็นผู้มีวาจาเคลื่อนไหวกลั่น มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีจิตตั้งมั่น มีจิตเป็นสมาธิ มีอินทรีย์อันสำรวมแล้ว นี้เรียกว่า บุคคลประมาณได้ยาก

บุคคลที่ประมาณไม่ได้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ รู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้ว ซึ่งเจโตวิมุตติ ซึ่งปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทวิภวธรรม นี้เรียกว่า บุคคลประมาณไม่ได้

[๔๙] บุคคลไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เสื่อมจากศีล จากสมาธิ จากปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ ควรเว้นจากความเอ็นดู เว้นจากความอนุเคราะห์

บุคคลควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เสมอกันด้วยศีล ด้วยสมาธิ ด้วยปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ ควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า ศีลเถาแห่งสัตบุรุษทั้งหลาย ผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกันด้วยศีล จักมีแก่เราทั้งหลาย ทั้งกลานั้น จักเป็นความผาสุกแก่เราทั้งหลาย และกลานั้นจักเป็นไปแก่เราทั้งหลาย [คือจักไม่เดือดร้อน] สมาธิเถาแห่งสัตบุรุษทั้งหลาย ผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกันด้วยสมาธิ จักมีแก่เราทั้งหลาย ทั้งกลานั้นจักเป็นความผาสุกแก่เราทั้งหลาย และกลานั้นจักเป็นไปแก่เราทั้งหลาย [คือจักไม่เดือดร้อน] ปัญญาเถาของสัตบุรุษทั้งหลาย ผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกันด้วยปัญญา จักมีแก่เราทั้งหลาย ทั้งกลานั้นจักเป็นความผาสุกแก่เราทั้งหลาย และกลานั้นจักเป็นไปแก่เราทั้งหลาย [คือจักไม่เดือดร้อน] เพราะฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ ควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้

บุคคลที่ควรสักการะเคารพ สมาคม คบหา เข้าใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยิ่งด้วยศีล สมาธิ ปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ ควรสักการะเคารพ สมาคม คบหา เข้าใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า เราจักได้บำเพ็ญศีลขั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือเราจักถือเอาตาม ซึ่งศีลขั้นที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ เราจักได้บำเพ็ญสมาธิขั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือเราจักได้ถือเอาตามซึ่งสมาธิขั้นที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ เราจักได้บำเพ็ญซึ่งปัญญาขั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือเราจักได้ถือเอาตามซึ่งปัญญาขั้นที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ เพราะฉะนั้น

บุคคลเห็นปานนี้ ควรสักการะเคารพ สมาคม คบหา เข้าใกล้

[๑๐๐] บุคคลควรเกลียด ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควร
เข้าใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก ผู้ประกอบด้วย
กายกรรมเป็นต้น อันไม่สะอาด และมีสมาจารอันผู้อื่นหรือตนพึงระลึกได้ด้วย
ความระแวง ผู้มีกิจการอันปกปิด ผู้มิใช่สมณะแต่ปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะ
มิใช่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ปฏิญาณตนว่าประพฤติพรหมจรรย์ ผู้นำใน ผู้อัน
ราคะชุ่มแล้ว ผู้รุ่งรัง บุคคลเห็นปานนี้ควรเกลียด ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่
ควรเข้าใกล้ ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะว่าถึงแม้บุคคลผู้คบจะไม่เอาอย่างบุคคลนี้
แต่กิตติศัพท์อันลามก ก็ย่อมฟุ้งขจรไปสู่บุคคลผู้คบบนั้นว่าบุคคลผู้เป็นบุรุษมีมิตรชั่ว
มีสหายชั่ว คบคนชั่ว ดังนี้ งูที่เปื้อนคูด ถึงจะไม่กัดคน ก็จริง ถึงอย่างนั้น ย่อม
เปื้อนบุคคลนั้น ชื่อแม้นินใด ถึงบุคคลผู้คบบนั้น จะไม่เอาอย่างบุคคลเช่นนี้ก็จริง
ถึงอย่างนั้น กิตติศัพท์อันลามก ย่อมฟุ้งไปแก่บุคคลนั้นว่า บุคคลผู้เป็นบุรุษ
มีมิตรชั่ว มีสหายชั่ว คบคนชั่ว ดังนี้ เพราะฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้จึงควร
เกลียด ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้

บุคคลที่ควรเฉยๆ เสีย ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้า
ใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากด้วยความคับแค้น ถูกเขา
ว่าแม้เพียงเล็กน้อย ก็ย่อมข้อง ย่อมกำเริบ ย่อมแสดงอาการพิศปกติ
ย่อมกระด้าง ย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้ายและอาการไม่พอใจ
ให้ปรากฏ เหมือนแผลเรื้อรัง ถูกไม้หรือกระบี่องกระทบ ย่อมมีน้ำเลือด
น้ำหนองไหลออกมากมาย ชื่อแม้นินใด บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ
มากไปด้วยความคับแค้น ถูกเขาว่าแม้เพียงเล็กน้อย ก็ย่อมข้อง ย่อมกำเริบ
ย่อมแสดงอาการพิศปกติ ย่อมกระด้าง ย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษ-
*ร้ายและอาการไม่พอใจให้ปรากฏ ก็ฉนั้นนั้น ไบมะพลับแห่งถูกไม้หรือ
กระบี่องกระทบแล้ว ย่อมมีเสียงดังจิจจิจูะ จิจุจิจูะเกินประมาณ ชื่อแม้นินใด
บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้น ถูกเขาว่าแม้
เพียงเล็กน้อย ก็ย่อมข้อง ย่อมกำเริบ ย่อมแสดงอาการพิศปกติ ย่อมกระด้าง
ย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้ายและอาการไม่พอใจให้ปรากฏ ก็ฉนั้น
นั้น หลุมคูด ถูกไม้หรือกระบี่องกระทบ ย่อมมีกลิ่นเหม็นเกินประมาณ ชื่อแม้
ฉนั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้น ถูกเขา
ว่าเพียงเล็กน้อย ก็ย่อมข้อง ย่อมกำเริบ ย่อมแสดงอาการพิศปกติ ย่อมกระด้าง
ย่อมแสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้ายและอาการไม่พอใจให้ปรากฏก็ฉนั้น

นั่น บุคคลเห็นปานนี้ควรวางเฉยเสียไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าเขาจะฟังดำเราบ้าง ฟังบริภาษเราบ้าง ฟังกระทำ
ความฉิบหายแก่เราบ้าง เพราะฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ จึงควรวางเฉยเสีย ไม่ควร
สมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้

บุคคลควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มั่งคั่ง มีธรรมอันงาม บุคคลเห็นปานนี้
ควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้ ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะว่าถึงแม้ว่า
บุคคลผู้คบ จะไม่เอาอย่างบุคคลเห็นปานนี้ แต่กิตติศัพท์อันงามก็ย่อมฟังขจรไป
สู่บุคคลผู้คบบั้นว่า บุคคลผู้เป็นบุรุษ มีมิตรดี มีสหายดี คบคนดีดังนี้ เพราะ
ฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ ควรสมาคม ควรคบ ควรเข้าใกล้

[๑๐๑] บุคคลผู้มีปกติกระทำให้บริบูรณ์ในศีล มีปกติกระทำ

แต่พอประมาณในสมาธิ มีปกติกระทำแต่พอประมาณในปัญญา เป็นไฉน

พระโสดาบัน พระสกทาคามีเหล่านี้เรียกว่า มีปกติกระทำให้บริบูรณ์
ในศีล มีปกติกระทำแต่พอประมาณในสมาธิ มีปกติกระทำแต่พอประมาณใน
ปัญญา

บุคคลมีปกติกระทำให้บริบูรณ์ในศีล และมีปกติกระทำให้

บริบูรณ์ในสมาธิ มีปกติกระทำแต่พอประมาณในปัญญา เป็นไฉน

พระอนาคามี นี้เรียกว่า บุคคลมีปกติทำให้บริบูรณ์ในศีล และมีปกติทำ
ให้บริบูรณ์ในสมาธิ มีปกติทำแต่พอประมาณในปัญญา

บุคคลมีปกติทำให้บริบูรณ์ในศีลในสมาธิ และในปัญญา เป็นไฉน

พระอรหันต์ นี้เรียกว่า บุคคลมีปกติกระทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ
และปัญญา

[๑๐๒] ในศาสนาเหล่านั้น ศาสนา ๓ จำพวก เป็นไฉน

ศาสนาบางคนในโลกนี้ ย่อมบัญญัติการละกาม แต่ไม่บัญญัติการละรูป
ไม่บัญญัติการละเวทนา

ศาสนาบางคนในโลกนี้ ย่อมบัญญัติการละกามด้วย ย่อมบัญญัติการ
ละรูปด้วย แต่ไม่บัญญัติการละเวทนา

ศาสนาบางคนในโลกนี้ ย่อมบัญญัติการละกามด้วย ย่อมบัญญัติการ
ละรูปด้วย ย่อมบัญญัติการละเวทนาด้วย

บรรดาศาสนา ๓ จำพวกนั้น ศาสนานี้ใด บัญญัติการละกาม แต่ไม่
บัญญัติการละรูป ไม่บัญญัติการละเวทนา ฟังเห็นว่าศาสนานั้นเป็นศาสนาผู้ได้
รูปาวจรสมบัติ โดยการบัญญัตินั้น

ศาสนานี้ใด บัญญัติการละกามด้วย บัญญัติการละรูปด้วย แต่ไม่บัญญัติ

การละเวทนา ฟังเห็นว่าศาสนานั้น เป็นศาสดาผู้ได้อรูปาจรสมาบัติ โดยการ
บัญญัตินั้น

ศาสนานี้ใด บัญญัติการละกามด้วย บัญญัติการละรูปด้วย บัญญัติ
การละเวทนาด้วย ฟังเห็นว่า ศาสนานั้นเป็นศาสดาผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
โดยการบัญญัตินั้น

เหล่านี้เรียกว่า ศาสดา ๓ จำพวก

[๑๐๓] บรรดาศาสดาเหล่านี้ ศาสดา ๓ จำพวก แม้อื่นอีก เป็นโชน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมบัญญัติตนในทิวาธรรม [คืออรรถภาพนี้]

โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน และย่อมบัญญัติตนภายนอก
[ในอรรถภาพอื่น] โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน

ศาสดาบางคนในโลกนี้ ย่อมบัญญัติตนในทิวาธรรม โดยความเป็น
ของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน แต่ไม่บัญญัติตนในภายนอก โดยความ
เป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน

ศาสดาบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่บัญญัติตนในทิวาธรรม โดยความเป็น
ของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน และย่อมไม่บัญญัติตนในภายนอก โดย
ความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน

บรรดาศาสดาเหล่านี้ ศาสนานี้ใด ย่อมบัญญัติตนในทิวาธรรมโดย
ความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน และบัญญัติตนในภายนอก โดย
ความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน ฟังเห็นว่าศาสนานั้น เป็นศาสดาผู้
มีวาทีว่าเที่ยง โดยการบัญญัตินั้น

ศาสนานี้ใด ย่อมบัญญัติตนในทิวาธรรม และย่อมไม่บัญญัติตนภาย
หน้า โดยความเป็นของมีจริง โดยความเป็นของยั่งยืน ฟังเห็นว่าศาสนานั้น
เป็นศาสดาผู้มีวาทีว่าขาดสูญ โดยการบัญญัตินั้น

ศาสนานี้ใด ย่อมไม่บัญญัติตนในทิวาธรรม โดยความเป็นของมีจริง
โดยความเป็นของยั่งยืน และย่อมไม่บัญญัติตนในภายนอก โดยความเป็นของมี
จริง โดยความเป็นของยั่งยืน ฟังเห็นว่าศาสนานั้น เป็นศาสดาผู้เป็นพระสัมมา
*สัมพุทธเจ้า โดยการบัญญัตินั้น

เหล่านี้เรียกว่าศาสดา ๓ จำพวก แม้อื่นอีก

ตักนิเทศ จบ

จตุกกนิเทศ

[บุคคล ๔ จำพวก]

[๑๐๔] คนที่เป็นอัสถบุรุษ เป็นโชน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม

พูดเท็จ ดိêmสุรามรยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่าคนที่เป้นอัสตบรูษ
คนที่เป้นอัสตบรูษยิ่งกว่าอัสตบรูษ เป้นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ฆ่าสัตัวด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตัว
ด้วย ลักทรัพย์ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์ด้วย ประพฤติผิดในกาม
ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติผิดในกามด้วย พูดเท็จด้วยตนเองด้วย
ชักชวนให้ผู้อื่นพูดเท็จด้วย ดิêmสุรามรยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเอง
ด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ดิêmสุรามรยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วย นี้เรียกว่า
คนเป้นอัสตบรูษยิ่งกว่าอัสตบรูษ

คนที่เป้นอัสตบรูษ เป้นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป้นผู้เว้นขาดจากปาณาติปาต เว้นขาดจาก
อทินนาทาน เว้นขาดจากกาเมสุมิฉฉาจาร เว้นขาดจากมุสาวาท เว้นขาดจาก
การดิêmสุรามรยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่าคนที่เป้นอัสตบรูษ

คนที่เป้นอัสตบรูษยิ่งกว่าอัสตบรูษ เป้นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป้นผู้เว้นขาดจากปาณาติปาตด้วยตนเองด้วย
ชักชวนผู้อื่นให้เว้นขาดจากปาณาติปาตด้วย เว้นขาดจากอทินนาทานด้วยตนเองด้วย
ชักชวนผู้อื่นให้เว้นขาดจากอทินนาทานด้วย เว้นขาดจากกาเมสุมิฉฉาจารด้วยตนเอง
ด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นขาดจากกาเมสุมิฉฉาจารด้วย เว้นขาดจากมุสาวาทด้วย
ตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นขาดจากมุสาวาทด้วย เว้นขาดจากการดิêmสุรามรย
อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นขาดจากการดิêm
สุรามรยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วย นี้เรียกว่า คนที่เป้นอัสตบรูษยิ่งกว่า
อัสตบรูษ

[๑๐๕] คนลามก เป้นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป้นผู้ฆ่าสัตัว ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม
พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ โลกอยากได้ของเขา
พยายามปกป้องร้ายเขา เห็นผิดจากคลองธรรม นี้เรียกว่า คนลามก

คนที่ลามกยิ่งกว่าคนลามก เป้นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ฆ่าสัตัวด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตัว
ด้วย ลักทรัพย์ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์ด้วย ประพฤติผิดใน
กามด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติผิดในกามด้วย พูดเท็จด้วยตนเอง
ด้วย ชักชวนผู้อื่นให้พูดเท็จด้วย พูดส่อเสียดด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้
พูดส่อเสียดด้วย พูดคำหยาบด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้พูดคำหยาบด้วย
พูดเพ้อเจ้อด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้พูดเพ้อเจ้อด้วย โลกอยากได้ของ
เขาด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้โลกอยากได้ของเขาด้วย พยายามปกป้องร้าย

เขาด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้พยายาทปองร้ายเขาด้วย เห็นผิดจากคลอง
ธรรมด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เห็นผิดจากคลองธรรมด้วย นี้เรียกว่า
คนลามกยิ่งกว่าคนลามก

คนดี เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต จากอทินนาทาน
จากกาเมสุมิฉฉาจาร จากมุสวาท จากการพูดส่อเสียด จากการพูดคำหยาบ
จากการพูดเพื่อเจ้อ เป็นผู้ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยายาทปองร้ายเขา เห็น
ชอบตามทำนองคลองธรรม นี้เรียกว่า คนดี

คนดียิ่งกว่าคนดี เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาตด้วยตนเองด้วย
ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากปาณาติบาตด้วย เป็นผู้เว้นขาดจากอทินนาทานด้วยตนเอง
ด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากอทินนาทานด้วย เป็นผู้เว้นขาดจากกาเมสุมิฉฉาจาร
ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจารด้วย เป็นผู้เว้นขาดจาก
มุสวาทด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากมุสวาทด้วย เป็นผู้เว้นขาดจาก
การพูดส่อเสียดด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากการพูดส่อเสียดด้วย
เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากการพูด
คำหยาบด้วย เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่น
ให้เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อด้วย เป็นผู้ไม่โลภอยากได้ของเขาด้วยตนเองด้วย
ชักชวนคนอื่นไม่ให้โลภอยากได้ของเขาด้วย ไม่พยายาทปองร้ายเขาด้วยตนเอง
ด้วย ไม่ชักชวนให้ผู้อื่นพยายาทปองร้ายเขาด้วย เป็นผู้เห็นชอบตามทำนอง
คลองธรรมด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมด้วย
นี้เรียกว่า คนดียิ่งกว่าคนดี

[๑๐๖] คนมีธรรมอันลามก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ เห็นผิดจาก
ทำนองคลองธรรม นี้เรียกว่า คนมีธรรมอันลามก

คนมีธรรมลามกยิ่งกว่าคนมีธรรมลามก เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ ฆ่าสัตว์ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตว์
ด้วย ลักทรัพย์ด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์ด้วย ฯลฯ เห็นผิดจาก
ทำนองคลองธรรมด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม
ด้วย นี้เรียกว่า คนมีธรรมอันลามกยิ่งกว่าคนมีธรรมลามก

คนมีธรรมงาม เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต จากอทินนาทาน ฯลฯ
มีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม นี้เรียกว่า คนมีธรรมงาม

คนมีธรรมงามยิ่งกว่าคนมีธรรมงาม เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาตด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เว้นจากปาณาติบาตด้วย ฯลฯ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมด้วย นี้เรียกว่า คนมีธรรมงามยิ่งกว่าคนมีธรรมงาม

[๑๐๗] คนมีที่ติ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรมที่มีโทษ ประกอบด้วยวจีกรรมที่มีโทษ ประกอบด้วยมโนกรรมที่มีโทษ นี้เรียกว่าคนมีที่ติ

คนมีที่ติมาก เป็นไฉน

คนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรมที่มีโทษมาก ประกอบด้วยกายกรรมที่ไม่มีโทษน้อย ประกอบด้วยวจีกรรมที่มีโทษมาก ประกอบด้วยวจีกรรมที่ไม่มีโทษน้อย ประกอบด้วยมโนกรรมที่มีโทษมาก ประกอบด้วยมโนกรรมที่ไม่มีโทษน้อย นี้เรียกว่า คนมีที่ติมาก

คนมีที่ติน้อย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยกายกรรมที่ไม่มีโทษมาก ประกอบด้วยกายกรรมที่มีโทษน้อย ประกอบด้วยวจีกรรมที่ไม่มีโทษมาก ประกอบด้วยวจีกรรมที่มีโทษน้อย ประกอบด้วยมโนกรรมที่ไม่มีโทษมาก ประกอบด้วยมโนกรรมที่มีโทษน้อย นี้เรียกว่า คนมีที่ติน้อย

คนไม่มีที่ติ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยกายกรรมหาโทษมิได้ ประกอบด้วยวจีกรรมหาโทษมิได้ ประกอบด้วยมโนกรรมหาโทษมิได้ นี้เรียกว่า คนไม่มีที่ติ

[๑๐๘] บุคคลผู้อุคตติตัณฺญา เป็นไฉน

การบรรลุมรรคผล ย่อมมีแก่บุคคลใด พร้อมกับเวลาที่ท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้อุคตติตัณฺญา

บุคคลผู้วิปฺยจิ ตัณฺญา เป็นไฉน

การบรรลุมรรคผล ย่อมมีแก่บุคคลใด ในเมื่อท่านจำแนกเนื้อความแห่งภยิตโดยย่อให้พิสดาร บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้วิปฺยจิ ตัณฺญา

บุคคลผู้เนยยะ เป็นไฉน

การบรรลุมรรคผลเป็นชั้นๆ ไป ย่อมมีแก่บุคคลใด โดยเหตุอย่างนี้คือโดยอุทเทส โดยไต่ถาม โดยทำไว้ในใจโดยแยบคาย โดยสมาคม โดยคบหา โดยสนิทสนมกับกัลยาณมิตร บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้เนยยะ

บุคคลผู้ปทปรมะ เป็นไฉน

บุคคลใดฟังพุทธพจน์ก็มาก กล่าวก็มาก จำทรงไว้ก็มาก บอกสอนก็
มาก แต่ไม่มีการบรรลุมรรคผลในชาตินั้น บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้ปทปรมะ

[๑๐๕] บุคคลผู้ได้ตอบถูกต้องแต่ไม่ว่องไว เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกเขถามปัญหา ย่อมแก้ได้ถูกต้องแต่ไม่ว่องไว
นี้เรียกว่า บุคคลผู้ได้ตอบถูกต้องแต่ไม่ว่องไว

บุคคลผู้ได้ตอบว่องไวแต่ไม่ถูกต้อง เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกเขถามปัญหา ย่อมแก้ได้ว่องไว แต่แก้ไม่
ถูกต้อง นี้เรียกว่า บุคคลผู้ได้ตอบว่องไวแต่ไม่ถูกต้อง

บุคคลผู้ได้ตอบถูกต้องและว่องไว เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกเขถามปัญหา ย่อมแก้ได้ถูกต้องและแก้ได้
ว่องไว นี้เรียกว่า บุคคลผู้ได้ตอบถูกต้องและว่องไว

บุคคลผู้ได้ตอบไม่ถูกต้องและไม่ว่องไว เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกเขถามปัญหา ย่อมแก้ไม่ได้ถูกต้องและไม่
ว่องไว นี้เรียกว่า บุคคลผู้ได้ตอบไม่ถูกต้องและไม่ว่องไว

[๑๑๐] บุคคลเป็นธรรมกถึก ๔ จำพวก เป็นโฉน

ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวน้อยและกล่าวคำไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ ทั้งบริษัทก็ไม่รู้ค้ำนั้นว่าประกอบด้วยประโยชน์ หรือไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ ธรรมกถึกเช่นนี้ ย่อมถึงซึ่งอันนับว่าเป็นธรรมกถึกของบริษัทเห็นปาน
นี้เท่านั้น

ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวน้อย และกล่าวคำที่ประกอบด้วย
ประโยชน์ และบริษัทรู้ค้ำนั้นว่าประกอบด้วยประโยชน์ หรือไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ ธรรมกถึกเช่นนี้ ย่อมถึงซึ่งอันนับว่าเป็นธรรมกถึกของบริษัทเห็น
ปานนี้เท่านั้น

ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวมาก และกล่าวคำไม่ประกอบ
ด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็ไม่รู้ค้ำนั้นว่าประกอบด้วยประโยชน์ หรือไม่ประกอบ
ด้วยประโยชน์ ธรรมกถึกเช่นนี้ ย่อมถึงซึ่งอันนับว่าเป็นธรรมกถึกของบริษัทเห็น
ปานนี้เท่านั้น

ส่วนธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวมาก และกล่าวคำที่ประกอบ
ด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็รู้ค้ำนั้นว่าประกอบด้วยประโยชน์ หรือไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ ธรรมกถึกเช่นนี้ ย่อมถึงซึ่งอันนับว่าเป็นธรรมกถึกของบริษัทเห็น
ปานนี้เท่านั้น

เหล่านี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นธรรมกถึก ๔ จำพวก

บุคคลเปรียบด้วยเวลาหก ๔ อย่าง เป็นโฉน

[๑๑๑] วลาหก ๔ อย่าง

ฟ้าร้องฝนไม่ตก

ฝนตกฟ้าไม่ร้อง

ฟ้าร้องฝนตก

ฟ้าไม่ร้องฝนไม่ตก

[๑๑๒] บุคคลเปรียบด้วยวลาหก ๔ อย่างนี้ มีปรากฏอยู่ในโลกก็ฉัน
นั้นเหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

บุคคลเหมือนฟ้าร้องฝนไม่ตก

บุคคลเหมือนฝนตกฟ้าไม่ร้อง

บุคคลเหมือนฟ้าร้องฝนตก

บุคคลเหมือนฟ้าไม่ร้องฝนไม่ตก

บุคคลเหมือนฟ้าร้องฝนไม่ตก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้พูดแต่ไม่ทำ อย่างนี้เป็นคนเหมือนฟ้า
ร้องฝนไม่ตก ฟ้านั้นร้องแต่ฝนไม่ตก แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเหมือนฝนตกฟ้าไม่ร้อง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทำแต่ไม่พูด อย่างนี้เป็นคนเหมือนฝนตก
ฟ้าไม่ร้อง ฝนตกฟ้าไม่ร้องแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเหมือนฟ้าร้องฝนตก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้พูดด้วยทำด้วย อย่างนี้เป็นคนเหมือนฟ้า
ร้องฝนตก ฟ้าร้องฝนตกแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเหมือนฟ้าไม่ร้องฝนไม่ตก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่พูดไม่ทำ อย่างนี้เป็นคนเหมือนฟ้าไม่ร้อง
ฝนไม่ตก ฟ้าไม่ร้องฝนไม่ตกแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยวลาหก ๔ อย่างเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวก เป็นไฉน

[๑๑๓] หนู ๔ จำพวก

หนูที่ขุดรูไว้ แต่ไม่อยู่

หนูที่อยู่ แต่มิได้ขุดรู

หนูที่ขุดรูด้วย อยู่ด้วย

หนูที่ทั้งไม่ขุดรู ทั้งไม่อยู่

[๑๑๔] บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวก เป็นไฉน

บุคคลเป็นผู้ทำที่อยู่ แต่ไม่อยู่

บุคคลเป็นผู้อยู่ แต่ไม่ทำที่อยู่

บุคคลเป็นผู้ทำที่อยู่ และอยู่ด้วย

บุคคลทั้งไม่ทำที่อยู่ ทั้งไม่อยู่ด้วย

บุคคลทำที่อยู่ แต่ไม่อยู่ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยา-

*กรณะ คาถา อุทาน อติวุตตะกะ ชาตก อัပ္ภุตธรรม เวทลละ บุคคลนั้น

ไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธ-

*คามินีปฏิบัติ บุคคลอย่างนี้เชื่อว่าเป็นผู้ทำที่อยู่ แต่ไม่อยู่ หนูนั่นทำรังไว้แต่ไม่อยู่

แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเป็นผู้อยู่ แต่ไม่ทำที่อยู่ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ

เวยยากรณะ คาถา อุทาน อติวุตตะกะ ชาตก อัပ္ภุตธรรม เวทลละ บุคคล

นั้นรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธ-

*คามินีปฏิบัติ บุคคลอย่างนี้เชื่อว่าเป็นผู้อยู่ แต่ไม่ทำที่อยู่ หนูที่เป็นผู้อยู่ แต่

ไม่ทำรังกั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมย ฉันนั้น

บุคคลเป็นผู้ทำที่อยู่ และอยู่ด้วย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ

เวยยากรณะ คาถา อุทาน อติวุตตะกะ ชาตก อัပ္ภุตธรรม เวทลละ บุคคล

นั้น ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกข-

*นิโรธคามินีปฏิบัติ บุคคลอย่างนี้เชื่อว่าเป็นผู้ทำที่อยู่ และอยู่ด้วย หนูที่ทำรังอยู่

และอยู่ด้วยนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลทั้งไม่ทำที่อยู่ ทั้งไม่อยู่ด้วย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ

เวยยากรณะ คาถา อุทาน อติวุตตะกะ ชาตก อัပ္ภุตธรรม เวทลละ

บุคคลนั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกข-

*นิโรธคามินีปฏิบัติ บุคคลอย่างนี้เชื่อว่าจะทั้งไม่ทำที่อยู่ ทั้งไม่อยู่ด้วย หนูที่ทั้ง

ไม่ทำรัง ทั้งไม่อยู่ด้วยนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยมะม่วง ๔ จำพวก เป็นไฉน

[๑๑๕] มะม่วง ๔ ชนิด

มะม่วงดิบ แต่ดีเป็นมะม่วงสุก

มะม่วงสุก แต่สีเป็นมะม่วงดิบ

มะม่วงดิบ สีก็เป็นมะม่วงดิบ

มะม่วงสุก สีก็เป็นมะม่วงสุก

[๑๑๖] บุคคลเปรียบด้วยมะม่วง ๔ ชนิด มีปรากฏอยู่ในโลกฉนั้น
เหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

บุคคลเช่นมะม่วงดิบ แต่สีเป็นมะม่วงสุก

บุคคลเช่นมะม่วงสุก แต่มีสีเป็นมะม่วงดิบ

บุคคลเช่นมะม่วงดิบ มีสีก็เป็นมะม่วงดิบ

บุคคลเช่นมะม่วงสุก มีสีก็เป็นมะม่วงสุก

บุคคลที่เป็นเช่นมะม่วงดิบ แต่มีสีเป็นมะม่วงสุก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ซ้ายแลขวา คู้เข้าเหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร นำเลื่อมใส บุคคล
นั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธ-
*คามินีปฏิบัติ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นเช่นมะม่วงดิบ แต่มีสีเป็นมะม่วงสุก
มะม่วงดิบแต่มีสีเป็นมะม่วงสุกนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉนั้น

บุคคลที่เป็นเช่นมะม่วงสุก แต่มีสีเป็นมะม่วงดิบ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ซ้ายแลขวา คู้เข้าเหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร ไม่นำเลื่อมใส บุคคล
นั้น รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธ-
*คามินีปฏิบัติ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นเช่นมะม่วงสุก แต่มีสีเป็นมะม่วงดิบ
มะม่วงสุกแต่มีสีเป็นมะม่วงดิบนั้นฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉนั้น

บุคคลเช่นมะม่วงดิบมีสีก็เป็นมะม่วงดิบ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร ไม่นำเลื่อมใส
บุคคลนั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ ย่อมไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิบัติ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นเช่นมะม่วงดิบ มีสีก็เป็น
มะม่วงดิบ มะม่วงดิบมีสีเป็นมะม่วงดิบนั้นแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉนั้น

บุคคลเช่นมะม่วงสุก มีสีก็เป็นมะม่วงสุก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงผ้าสังฆาฏิบาตรและจีวร นำเลื่อมใส
บุคคลนั้นรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์-
*นิโรธคามินีปฏิบัติ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นเช่นมะม่วงสุก มีสีก็เป็นมะม่วง

สูง มะม่วงสูงมีสีเป็นมะม่วงสุกนั้นแม่ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยมะม่วง ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยหม้อ ๔ จำพวก เป็นไฉน

[๑๑๗] หม้อ ๔ ชนิด

หม้อเปล่าปิด

หม้อเต็มเปิด

หม้อเปล่าเปิด

หม้อเต็มปิด

[๑๑๘] บุคคลเปรียบด้วยหม้อ ๔ ชนิด เหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

ฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

คนเปล่าปิด

คนเต็มเปิด

คนเปล่าเปิด

คนเต็มปิด

บุคคลที่เป็นคนเปล่าปิด เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ซ้ายแลขวา คู้เข้า เขยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร นำเลื่อมใส บุคคล

นั้นย่อมไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคล

อย่างนี้ชื่อว่า เป็นคนเปล่าปิด หม้อเปล่าปิดแม่ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลที่เป็นคนเต็มเปิด เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ซ้ายแลขวา คู้เข้า เขยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร ไม่นำเลื่อมใส บุคคล

นั้นรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่าง

นี้ชื่อว่า เป็นคนเต็มเปิด หม้อเต็มเปิดนั้นแม่เป็นฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลที่เป็นคนเปล่าเปิด เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ซ้ายแลขวา คู้เข้า เขยียดออก ทรงผ้าสังฆาฏิบาตรและจีวร ไม่นำเลื่อมใส

บุคคลนั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคล

อย่างนี้ชื่อว่า เป็นคนเปล่าเปิด หม้อเปล่าเปิดนั้นแม่ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมย

ฉันนั้น

บุคคลที่เป็นคนเต็มปิด เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ชายแลขวา คู่เข้า เขียดออก ทรงสังฆาภิบาลและจีวร นำเลื่อมใส บุคคล
นั้นรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่าง
นี้ชื่อว่า เป็นคนเต็มปิด หม้อเต็มปิดนั้นแม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยหม้อ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยห้วงน้ำ ๔ จำพวก

เป็นไฉน

[๑๑๕] ห้วงน้ำ ๔ ชนิด

ห้วงน้ำตื้นเงาลึก

ห้วงน้ำลึกเงาตื้น

ห้วงน้ำตื้นเงาตื้น

ห้วงน้ำลึกเงาลึก

[๑๒๐] บุคคลเปรียบด้วยห้วงน้ำ ๔ ชนิด มีปรากฏอยู่ในโลกก็ฉันนั้น

เหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

คนตื้นเงาลึก

คนลึกเงาตื้น

คนตื้นเงาตื้น

คนลึกเงาลึก

คนตื้นเงาลึก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ชายแลขวา คู่เข้า เขียดออก ทรงสังฆาภิบาลและจีวร นำเลื่อมใส บุคคล
นั้นไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคล
อย่างนี้ชื่อว่า คนตื้นเงาลึก ห้วงน้ำตื้นเงาลึกนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมย
ฉันนั้น

คนลึกเงาตื้น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ชายแลขวา คู่เข้า เขียดออก ทรงสังฆาภิบาลและจีวร ไม่นำเลื่อมใส บุคคล
นั้นรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่าง
นี้ชื่อว่า คนลึกเงาตื้น ห้วงน้ำลึกเงาตื้นนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมย
ฉันนั้น

คนตื้นเงาตื้น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ชายแลขวา คู่เข้า เขียดออก ทรงสังฆาภิบาลและจีวร ไม่นำเลื่อมใส บุคคล

ฉันไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคล
อย่างนี้ชื่อว่า คนตื่นเงาตื่น หัวงน้ำตื่นเงาตื่นนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมย
ฉันนั้น

คนลึกลับเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีการก้าวไปข้างหน้า ถอยหลังแลตรง เหลียว

ซ้ายแลขวา คู้เข้า เหยียดออก ทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร นำเลื่อมใส บุคคล
นั้นรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอย่างนี้
ชื่อว่า คนลึกลับ หัวงน้ำลึกลับนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยหัวงน้ำ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยโคถึก ๔ จำพวก เป็นไฉน

[๑๒๑] โคถึก ๔ จำพวก

โคดูพวกของตน ไม่ดูพวกอื่น

โคดูพวกอื่น ไม่ดูพวกของตน

โคดูทั้งพวกของตน ดูทั้งพวกอื่น

โคไม่ดูทั้งพวกของตน ไม่ดูทั้งพวกอื่น

[๑๒๒] บุคคลเปรียบด้วยโคถึก ๔ จำพวกเหล่านี้ ปรากฏอยู่ในโลก

ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

คนดูพวกของตน แต่ไม่ดูพวกอื่น

คนดูพวกอื่น แต่ไม่ดูพวกของตน

คนดูทั้งพวกของตน ดูทั้งพวกอื่น

คนไม่ดูทั้งพวกของตน ไม่ดูทั้งพวกอื่น

บุคคลดูพวกของตนไม่ดูพวกอื่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ชอบเบียดเบียนบริษัทของตน แต่ไม่เบียดเบียน

บริษัทของผู้อื่น บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เปรียบด้วยโคที่ดูแต่ในพวกของตน ไม่ดู
พวกอื่น โคถึกที่ดูพวกของตนแต่ไม่ดูพวกอื่น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลดูพวกอื่นไม่ดูพวกของตน เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ชอบเบียดเบียนบริษัทของผู้อื่น แต่ไม่เบียด

เบียนบริษัทของตน บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เปรียบด้วยโคที่ดูพวกอื่นแต่ไม่ดูพวก
ของตน โคถึกที่ดูพวกอื่นแต่ไม่ดูพวกของตน แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มีอุปไมย
ฉันนั้น

บุคคลดูทั้งพวกของตน ดูทั้งพวกอื่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เบียดเบียนทั้งบริษัทของตน เบียดเบียนทั้ง

บริษัทของผู้อื่น บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เปรียบด้วยโคที่ดูทั้งพวกของตน ดูทั้งพวกอื่น โคลิที่ดูทั้งพวกของตนดูทั้งพวกอื่น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลไม่ดูทั้งพวกของตน ไม่ดูทั้งพวกอื่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เบียดเบียนทั้งบริษัทของตน ไม่เบียดเบียนทั้งบริษัทของคนอื่น บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เปรียบด้วยโคที่ไม่ดูทั้งพวกของตนและพวกอื่น โคลิที่ไม่ดูทั้งพวกของตน ไม่ดูทั้งพวกอื่น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยโคลิ ๔ จำพวก เหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวก

เป็นไฉน

[๑๒๓] อสรพิษ ๔ จำพวก

อสรพิษมีพิษแล่นเร็ว แต่ไม่ร้าย

อสรพิษมีพิษร้าย แต่ไม่แล่นเร็ว

อสรพิษมีพิษแล่นเร็วด้วย มีพิษร้ายด้วย

อสรพิษมีพิษไม่แล่นเร็วด้วย มีพิษไม่ร้ายด้วย

[๑๒๔] บุคคลเปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลกฉันนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน

บุคคลมีพิษแล่นเร็ว แต่ไม่ร้าย

บุคคลมีพิษร้าย แต่ไม่แล่นเร็ว

บุคคลมีพิษแล่นเร็วด้วย มีพิษร้ายด้วย

บุคคลมีพิษแล่นไม่เร็วด้วย มีพิษไม่ร้ายด้วย

บุคคลมีพิษแล่นเร็ว แต่ไม่ร้าย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนืองๆ แต่ว่าความโกรธของเขานั้นแล ย่อมไม่นอนเนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ผู้มีพิษแล่นเร็วแต่ไม่ร้าย อสรพิษที่มีพิษแล่นเร็วแต่มีพิษไม่ร้ายนั้น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลมีพิษร้าย แต่ไม่แล่นเร็ว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่โกรธเนืองๆ แต่ความโกรธของเขา นั้นแล ย่อมนอนเนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า มีพิษร้ายแต่มีพิษไม่แล่นเร็ว อสรพิษที่มีพิษร้ายแต่มีพิษไม่แล่นเร็ว แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น

บุคคลมีพิษแค้นเร็วด้วย มีพิษร้ายด้วย เป็นโงน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนืองๆ และความโกรธของเขา
นั้นแล ย่อมนอนเนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า มีพิษแค้นเร็ว
ด้วย มีพิษร้ายด้วย อสรพิษนี้มีพิษแค้นเร็วด้วย มีพิษร้ายด้วย แม้นันใด
บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉนั้น

บุคคลมีพิษไม่แค้นเร็วด้วย มีพิษไม่ร้ายด้วย เป็นโงน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่โกรธเนืองๆ ทั้งความโกรธของเขา
นั้น ไม่นอนเนื่องอยู่ตลอดกาลยาวนาน บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า มีพิษไม่แค้นเร็ว
ด้วย มีพิษไม่ร้ายด้วย อสรพิษที่มีพิษไม่แค้นเร็วด้วย มีพิษไม่ร้ายด้วย แม้นันใด
บุคคลนี้ก็มิอุปไมยฉนั้น

บุคคลเปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

[๑๒๕] บุคคลไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว พุทธสรรเสริญคนที่

ไม่ควรสรรเสริญ เป็นโงน

บุคคลบางคนในโลกนี้ พุทธสรรเสริญพวกเดียรฉิย สวากของเดียรฉิย
ผู้ปฏิบัติชั่วปฏิบัติผิด เป็นผู้ปฏิบัติดีบ้าง เป็นผู้ปฏิบัติชอบบ้าง บุคคลอย่าง
นี้ชื่อว่า ไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว พุทธสรรเสริญคนที่ไม่ควรสรรเสริญ

บุคคลไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว พุทธิเตียนคนที่ควรสรรเสริญ

เป็นโงน

บุคคลบางคนในโลกนี้ พุทธิเตียนพระพุทธรเจ้า พระสาวกของพระ-

*พุทธรเจ้า ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นผู้ปฏิบัติชั่วบ้าง เป็นผู้ปฏิบัติผิดบ้าง บุคคล
อย่างนี้ชื่อว่า ไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว พุทธิเตียนคนที่ควรสรรเสริญ

บุคคลไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว มีความเลื่อมใสในฐานะ

ที่ไม่ควรเลื่อมใส เป็นโงน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้น ในข้อปฏิบัติชั่ว

ปฏิบัติผิด เป็นผู้ปฏิบัติดีบ้าง เป็นผู้ปฏิบัติชอบบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า
ไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว มีความเลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส

บุคคลไม่ใคร่ครวญแล้วไม่ไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะ

ที่ควรเลื่อมใส เป็นโงน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังความไม่เลื่อมใสให้เกิดขึ้น ในข้อปฏิบัติดี

ปฏิบัติชอบ เป็นผู้ปฏิบัติชั่วบ้าง เป็นผู้ปฏิบัติผิดบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า
ไม่ใคร่ครวญไม่ไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

[๑๒๖] บุคคลใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว พุทธิเตียนคนที่ควรติเตียน

เป็นโงน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพูดดีเตือนพวกเดียรฉัตร สวากเดียรฉัตร ผู้ปฏิบัติชั่วปฏิบัติผิด เป็นผู้ปฏิบัติชั่วบ้าง เป็นผู้ปฏิบัติผิดบ้าง บุคคลอย่างนี้ ชื่อว่า ใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว พูดดีเตือนคนที่ควรเตือน

บุคคลใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว พูดสรรเสริญคุณของคนที่ไม่ควรสรรเสริญ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมสรรเสริญพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นผู้ปฏิบัติดีบ้าง ปฏิบัติชอบบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว พูดสรรเสริญคุณของคนที่ไม่ควรสรรเสริญ

บุคคลใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังความไม่เลื่อมใสให้เกิดขึ้น ในข้อปฏิบัติชั่ว ข้อปฏิบัติผิด ว่าข้อปฏิบัตินี้ชั่วบ้าง ข้อปฏิบัตินี้ผิดบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว ไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส

บุคคลใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้น ในข้อปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ว่านี่เป็นข้อปฏิบัติดีบ้าง นี่เป็นข้อปฏิบัติชอบบ้าง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ใคร่ครวญไตร่ตรองแล้ว เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

[๑๒๗] บุคคลพูดดีเตือนคนที่ควรเตือนจริงแท้ตามกาล แต่ไม่พูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ควรสรรเสริญก็มี ควรเตือนก็มี ในคน ๒ คนนั้น ผู้ใดควรเตือน ย่อมเตือนผู้นั้น จริงแท้ตามกาล ผู้ใดควรสรรเสริญ ย่อมไม่พูดสรรเสริญผู้นั้น จริงแท้ตามกาล บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า พูดดีเตือนคนที่ควรเตือนจริงแท้ตามกาล แต่ไม่พูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ จริงแท้ตามกาล

บุคคลพูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล แต่ไม่พูดดีเตือนคนที่ควรเตือนจริงแท้ตามกาล เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ควรสรรเสริญก็มี ควรเตือนก็มี ใน ๒ คนนั้น ผู้ใดควรสรรเสริญ ย่อมพูดสรรเสริญผู้นั้น จริงแท้ตามกาล ผู้ใดควรเตือน ย่อมไม่พูดเตือนผู้นั้น จริงแท้ตามกาล บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า พูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล แต่ไม่พูดดีเตือนคนที่ควรเตือนจริงแท้ตามกาล

บุคคลพูดดีเตือนคนที่ควรเตือนจริงแท้ตามกาลและพูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ควรสรรเสริญก็มี ควรเตือนก็มี ใน ๒ คนนั้น

ผู้ใดควรคติเตียน ย่อมพุดคติเตียนผู้นั้นจริงแท้ตามกาล ผู้ใดควรสรรเสริญ ย่อม
พุดสรรเสริญแม้บุคคลนั้นจริงแท้ตามกาล เป็นผู้รู้กาล เพื่อจะแก้ปัญหาใน
ที่นั้น บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า พุดคติเตียนคนที่ควรคติเตียนจริงแท้ตามกาล และพุด
สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล

บุคคลไม่พุดคติเตียนคนที่ควรคติเตียนจริงแท้ตามกาล ทั้งไม่พุด
สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล เป็นโงน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ควรสรรเสริญก็มี ควรคติเตียนก็มี ใน ๒ คนนั้น
ผู้ใดควรคติเตียน ย่อมไม่พุดคติเตียนผู้นั้นจริงแท้ตามกาล ผู้ใดควรสรรเสริญ
ย่อมไม่พุดสรรเสริญแม้ผู้นั้นจริงแท้ตามกาล เป็นผู้วางเฉย มีสติ มีสัมปชัญญะ
บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ไม่พุดคติเตียนคนที่ควรคติเตียนจริงแท้ตามกาล ทั้งไม่พุด
สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญจริงแท้ตามกาล

[๑๒๘] บุคคลดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น มีไช้ดำรงชีพ
อยู่ด้วยผลแห่งบุญ เป็นโงน

อาชีพของบุคคลใด ย่อมเจริญรุ่งเรืองเพราะความหมั่น ความขยัน
ความเพียรพยายาม มิได้บังเกิดแต่บุญ นี้เรียกว่า บุคคลผู้ดำรงชีพ อยู่ด้วยผล
แห่งความหมั่น มีไช้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญ

บุคคลดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญ มีไช้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่ง
ความหมั่น เป็นโงน

เทวดาชั้นสูงๆ ขึ้นไป ตลอดถึงเทวดาเหล่าปรนิมมิตวสดี ชื่อว่า
ผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญ มีไช้ผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น
บุคคลดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่นด้วย ดำรงชีพอยู่ด้วยผล
แห่งบุญด้วย เป็นโงน

อาชีพของบุคคลใด ย่อมเจริญรุ่งเรืองเพราะความหมั่น ความขยัน
ความเพียรพยายามด้วย เพราะบุญด้วย นี้เรียกว่า บุคคลผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยผล
แห่งความหมั่นด้วย ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญด้วย

บุคคลผู้มีไช้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น ทั้งมีไช้ดำรงชีพ
อยู่ด้วยผลแห่งบุญด้วย เป็นโงน

สัตว์นรกทั้งหลาย ชื่อว่ามีไช้ผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งความหมั่น ทั้ง
มีไช้ดำรงชีพอยู่ด้วยผลแห่งบุญด้วย

[๑๒๙] บุคคลผู้มีดีมาดีไป เป็นโงน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในภายหลัง ในตระกูลต่ำ คือตระกูล
คนจัณฑาล ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างसान ตระกูลช่างหนัง ตระกูลคนเท
ดอกไม้ ซึ่งขัดสน มีข้าวน้ำโภชนะน้อย มีความเป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหารที่จะ

ฟังกิน มีผ้าถุงห่มหาได้ยาก และบุคคลนั้นเป็นผู้มีผิวพรรณจืดขาว ไม่นำดู เป็นคนเตี้ย มีอาพาธมาก เป็นคนบอด คนมือเท้ากุด คนกระจอก หรือเป็นคนง่อย มักไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องดูบได้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย วัตถุเป็นอุปกรณ์แก่ประทีป เขาย่อมประพติตุจจริตทางกาย ประพติตุจจริตทางวาจา ประพติตุจจริตทางใจ ครั้นเขาประพติตุจจริตทางกาย วาจา ใจแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะความแตกแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก บุคคลอย่างนี้ชื่อว่ามิดมามีตไป

บุคคลผู้มีตมาสว่างไป เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในภายหลัง ในตระกูลต่ำ คือตระกูลคนจัณฑาล ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างसान ตระกูลช่างหนัง ตระกูลคนเทดอกไม้ ซึ่งขัดสน มีข้าวน้ำโภชนะน้อย มีความเป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหารที่จะฟังกิน มีผ้าถุงห่มหาได้ยาก และบุคคลนั้นเป็นผู้มีผิวพรรณจืดขาว ไม่นำดู เป็นคนเตี้ย มีอาพาธมาก เป็นคนบอด คนมือเท้ากุด คนกระจอก หรือเป็นคนง่อย มักไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องดูบได้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย วัตถุอุปกรณ์แก่ประทีป เขาย่อมประพติสุจจริตทางกาย ประพติสุจจริตทางวาจา ประพติสุจจริตทางใจ ครั้นเขาประพติสุจจริตทางกาย วาจา ใจแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะความแตกแห่งกาย ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่ามิดมาสว่างไป

บุคคลผู้สว่างมามืดไป เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดแล้วในภายหลัง ในตระกูลสูง คือตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล ตระกูลคหบดีมหาศาล ซึ่งมีอำนาจวาสนามาก มีทรัพย์มาก มีโศคะมาก มีทองและเงินเพียงพอ มีอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจเพียงพอ มีทรัพย์และข้าวเปลือกเพียงพอ และบุคคลนั้นเป็นผู้มีรูปร่างหน้าดูน่าชม น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยเป็นผู้มีสรีระมีสีราวกับทอง มีปกติได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องดูบได้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย วัตถุเป็นอุปกรณ์แก่ประทีป เขาย่อมประพติตุจจริตทางกาย ประพติตุจจริตทางวาจา ประพติตุจจริตทางใจ ครั้นเขาประพติตุจจริตทางกาย วาจา ใจแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะความแตกแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก บุคคลอย่างนี้ ชื่อว่าสว่างมามืดไป

บุคคลที่สว่างมาสว่างไป เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดแล้วในภายหลัง ในตระกูลสูง คือตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล ซึ่งมีอำนาจวาสนามาก มีทรัพย์มาก มีโศคะมาก มีทองและเงินเพียงพอ มีอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจเพียงพอ มีทรัพย์และข้าวเปลือกเพียงพอ และบุคคลนั้นเป็นผู้มี

รูปงาม น่าดูน่าชม น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเป็นผู้มีสรีระมีสีราวกับทอง มีปกติได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องดูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย วัตถุ เป็นอุปกรณ์แก่ประทีป เขาย่อมประพาศสุจริตทางกาย ประพาศสุจริตทางวาจา ประพาศสุจริตทางใจ ครั้นเขาประพาศสุจริตทางกาย วาจา ใจแล้ว เบื้องหน้า แต่ตาย เพราะความแตกแห่งกาย ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ บุคคลอย่างนี้ ชื่อว่า สว่างมาสว่างไป

[๑๓๐] บุคคลผู้ต่ำมาต่ำไป เป็นโฉน ๑๗ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ต่ำมาต่ำไป

บุคคลผู้ต่ำมาสูงไป เป็นโฉน ๑๗ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ต่ำมาสูงไป
บุคคลผู้สูงมาต่ำไป เป็นโฉน ๑๗ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า สูงมาต่ำไป
บุคคลผู้สูงมาสูงไป เป็นโฉน ๑๗ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า สูงมาสูงไป
บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยต้นไม้ ๔ จำพวก เป็นโฉน

[๑๓๑] ต้นไม้ ๔ ชนิด คือ

ไม้กระพี้ แต่บริวารมีแก่น

ไม้มีแก่น แต่บริวารมีกระพี้

ไม้กระพี้ บริวารก็มีกระพี้

ไม้มีแก่น บริวารก็มีแก่น

[๑๓๒] บุคคลเปรียบด้วยต้นไม้ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ก็ฉนั้นเหมือนกัน

บุคคล ๔ จำพวก เป็นโฉน

บุคคลกระพี้ แต่บริวารมีแก่น

บุคคลมีแก่น แต่บริวารมีกระพี้

บุคคลกระพี้ บริวารก็เป็นกระพี้

บุคคลมีแก่น บริวารก็มีแก่น

บุคคลกระพี้ แต่บริวารมีแก่น เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีธรรมอันลามก แต่บริษัทของ บุคคลนั้น เป็นคนมีศีล มีธรรมอันงาม บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า บุคคลกระพี้แต่ บริวารมีแก่น ต้นไม้นั้นเป็นกระพี้ แต่บริวารมีแก่น แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมย ฉนั้น

บุคคลมีแก่น แต่บริวารมีกระพี้ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ส่วนบริษัทของ

บุคคลนั้น เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า บุคคลมีแก่น แต่ บริวารมีกระพี้ ต้นไม้นั้นมีแก่น แต่บริวารมีกระพี้ แม้ฉันใด บุคคลนี้ก็มิอุปไมย

ฉันนั้น

บุคคลกระพี้ บริวารก็เป็นกระพี้ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก แม้บริษัทของ
บุคคลนั้น ก็เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า บุคคลกระพี้
บริวารก็เป็นกระพี้ ต้นไม้กระพี้ มีบริวารเป็นกระพีนั่น แม้อันใด บุคคลนี้ก็มี
อุปไมยฉันนั้น

บุคคลมีแก่น บริวารก็มีแก่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีศีล มีธรรมอันลามก ฝ่ายบริษัทของ
บุคคลนั้นก็เป็นผู้มีศีล มีธรรมอันงาม บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า บุคคลมีแก่น บริวาร
ก็มีแก่น ต้นไม้มีแก่น บริวารก็มีแก่นนั้น แม้อันใด บุคคลนี้ ก็มีอุปไมยฉันนั้น

บุคคลเปรียบด้วยต้นไม้ ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

[๑๓๓] บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นรูปที่สูง รูปที่ไม่อ้วนไม่ผอม รูปที่มีอวัยวะ
สมส่วน หรือรูปที่งามพร้อมไม่มีที่ติ ถือเอาเป็นประมาณในรูปนั้น แล้วจึงยังความ
เลื่อมใสให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป

บุคคลถือเสียงเป็นประมาณ เลื่อมใสในเสียง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถือเอาประมาณในเสียงนั้น โดยการสรรเสริญคุณ
ที่คนอื่นพูดในที่ลับหลัง โดยการชมเชยที่คนอื่นนิพนธ์ขึ้น โดยการยกย่องที่คนอื่น
พูดต่อหน้า โดยการสรรเสริญที่ผู้อื่นนำไปพรรณนาต่างๆ กันไป แล้วจึงยังความ
เลื่อมใสให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า บุคคลถือประมาณในเสียง เลื่อมใสในเสียง

บุคคลถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ เลื่อมใสในความ

เศร้าหมอง เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นความเศร้าหมองแห่งจิตร เห็นความ

เศร้าหมองแห่งบาตร เห็นความเศร้าหมองแห่งเสนาสนะ หรือเห็นการทำทุกกร-
*กรรมอย่างต่างๆ ถือเอาประมาณในความเศร้าหมองนั้นแล้ว จึงยังความเลื่อมใส
ให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ เลื่อมใสในความ
เศร้าหมอง

บุคคลถือธรรมเป็นประมาณ เลื่อมใสในธรรม เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นศีล เห็นสมาธิ เห็นปัญญา ถือเอาประมาณ
ในธรรมนั้นแล้ว ยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า บุคคลถือธรรมเป็น
ประมาณ เลื่อมใสในธรรม

[๑๓๔] บุคคลปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์

คนอื่น เป็นไฉน

เพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่น

[๑๓๕] บุคคลทำตนให้เดือดร้อน ขวนขวายประกอบสิ่งที่ทำตน

ให้เดือดร้อน เป็นไหน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเปลือย ไม่มีอาจารย์ บริโภคอุจจาระ
ซึ่งติดที่มือ คนเรียกให้มารับรักษาไม่มา คนบอกให้หยุดไม่หยุด ไม่ยินดีรักษา
ที่เขารับก่อนแล้วนำมา ไม่ยินดีรักษาที่เขาทำอุทิศเพื่อตน ไม่รับนิมนต์เขา ไม่
รับรักษาที่เขาจดจากหม้อแล้วก็ให้ ไม่รับจากหม้อข้าวหรือกระเช้า ไม่รับรักษา
ที่มีธรรณีประตูปะเป็นระหว่างคั้น ไม่รับรักษาที่มีท่อนไม้เป็นระหว่างคั้น ไม่รับรักษา
ที่มีสากเป็นระหว่างคั้น ไม่รับรักษาของคนทั้ง ๒ ซึ่งกำลังบริโภคอยู่ ไม่รับ
รักษาของหญิงมีครรภ์ ไม่รับรักษาของหญิงที่กำลังให้ลูกดื่มน้ำนมอยู่ ไม่รับ
รักษาของหญิงผู้อยู่ในระหว่างบรูษ ไม่รับรักษาในภักดิ์ที่เขาทำรวมกันไว้ ไม่
รับรักษาในที่เขาเลี้ยงสุนัข ไม่รับรักษาในที่มิมีแสงวันอยู่เป็นหมู่ๆ ไม่รับปลา
เนื้อ ไม่ดื่มสุราเมรัย น้ำสาหมัก บุคคลผู้นั้นเป็นผู้รับรักษาในเรือนหลังเดียว
ยังอศภาพให้เป็นไปด้วยข้าวเพียงคำเดียวบ้าง เป็นผู้รับรักษาในเรือนสองหลัง
ยังอศภาพให้เป็นไปด้วยข้าวสองคำบ้าง ฯลฯ เป็นผู้รับรักษาในเรือนเจ็ดหลัง
ยังอศภาพให้เป็นไปด้วยข้าวเจ็ดคำบ้าง ยังอศภาพให้เป็นไปด้วยรักษาอันเขาจัด
ไว้ให้ ๑ ที่บ้าง ยังอศภาพให้เป็นไปด้วยรักษาอันเขาจัดไว้ให้ ๒ ที่บ้าง ฯลฯ
ยังอศภาพให้เป็นไปด้วยรักษาอันเขาจัดไว้ให้ ๓ ที่บ้าง ย่อมบริโภคอาหารวัน
ละ ๑ ครั้งบ้าง ย่อมบริโภคอาหารสองวันต่อครั้งบ้าง ฯลฯ ย่อมบริโภคอาหาร
เจ็ดวันต่อครั้งบ้าง เป็นผู้ชวนขวยประกอบในการบริโภคอาหารโดยปริยาย ถึง
เดือนต่อครั้งบ้าง เห็นปานน้อยอยู่ ด้วยประการฉะนี้ บุคคลผู้นั้นเป็นผู้มีผักเป็น
รักษาบ้าง เป็นผู้มีข้าวฟ่างเป็นรักษาบ้าง เป็นผู้มีลูกเดือยเป็นรักษาบ้าง เป็นผู้มี
เศษหนังเป็นรักษาบ้าง เป็นผู้มียางไม้เป็นรักษาบ้าง เป็นผู้มีปลายข้าวเป็นรักษาบ้าง
เป็นผู้มีข้าวตังเป็นรักษาบ้าง เป็นผู้มีน้ำข้าวเป็นรักษาบ้าง เป็นผู้มีหญ้าเป็น
รักษาบ้าง เป็นผู้มีโคมัยเป็นรักษาบ้าง ยังอศภาพให้เป็นไปด้วยมูลผลาหารในป่า
มีปกติบริโภคผลไม้ที่หล่นแล้ว บุคคลผู้นั้นย่อมครองผ้าปานบ้าง ย่อมครองผ้าเจือ
ปานบ้าง ย่อมครองผ้าที่เขาทิ้งจากซากศพบ้าง ย่อมครองผ้าบังสุกุลบ้าง ย่อมครอง
ผ้าเปลือกไม้บ้าง ย่อมครองผ้าหนังเสือบ้าง ย่อมครองผ้าหนังเสือผ่ากลางบ้าง
ย่อมครองผ้าคากรองบ้าง ย่อมครองผ้าเปลือกไม้กรองบ้าง ย่อมครองผ้าผลไม้ม
กรองบ้าง ย่อมครองผ้ากัมพลที่ทำด้วยผมมนุษย์บ้าง ย่อมครองผ้ากัมพลที่ทำด้วย
หนังสัตว์ร้ายบ้าง ย่อมครองผ้าที่ทำด้วยปีกนกเค้าบ้าง เป็นผู้ถอนผมและหนวด
ขวนขวายประกอบในการถอนผมและหนวดบ้าง เป็นผู้ยืนอยู่โดยไม่ต้องการที่นั่ง
บ้าง เป็นผู้นั่งกระโหยงประกอบความเพียรในการนั่งกระโหยงบ้าง เป็นผู้ทำการ

ยื่นและจงกรมเป็นต้นบนเหล็กแหลม สำเร็จการนอนบนเหล็กแหลมนั้นบ้าง เป็นผู้
ชวนขวยประกอบความเพียรในการลงน้ำลอยบาปมีเวลาเย็นเป็นครั้งที่ ๓ อยู่บ้าง
เป็นผู้ชวนขวยประกอบในการยังกายให้ร้อนทั่ว และให้ร้อนรอบ มีประการมิใช่
น้อยเห็นปานนี้ ด้วยประการฉะนี้อยู่ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ยังตนให้เดือดร้อน และ
ชวนขวยประกอบในสิ่งที่ทำตนให้เดือดร้อน

บุคคลทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ชวนขวยประกอบสิ่งที่ยังผู้อื่นให้
เดือดร้อน เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าแกะ ฆ่าสุกร ฆ่าเนื้อ ฆ่านก เป็น
พราน เป็นชาวประมง เป็นโจร เป็นโจรผู้ฆ่าคน เป็นคนฆ่าโค เป็นผู้รักษา
เรือนจำ ก็หรือว่าบุคคลบางพวกแม่เหล่าอื่น ผู้มีภาระงานอันทารุณ บุคคล
อย่างนี้ชื่อว่า ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ชวนขวยประกอบสิ่งที่ยังผู้อื่นเดือดร้อน

บุคคลทำตนให้เดือดร้อน และชวนขวยประกอบสิ่งที่ยังตนให้
เดือดร้อน ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และชวนขวยประกอบสิ่งที่ยังผู้อื่นให้
เดือดร้อน เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นกษัตริย์ผู้พระราชารับมูรธาภิเษกแล้ว
หรือเป็นพราหมณ์มหาศาล บุคคลนั้นให้สร้างสันถาคารใหม่สำหรับพระนคร
ด้านทิศบูรพา ปลูกผมและหนวด นุ่งห่มหนังเสือพร้อมทั้งเล็บ ทากายด้วยเนย
ใสและน้ำมัน เกาหลังด้วยขานเนื้อ เข้าไปสู่สันถาคารพร้อมมเหสีและพราหมณ์
ปุโรหิต ผู้นั้นยอมสำเร็จการนอนในที่นั้น บนพื้นดินปราศจากเครื่องลาด
ซึ่งบุคคลเข้าไปมาบทาด้วยของเขียว พระราชาย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปด้วย
น้ำนมในถันข้างหนึ่งของแม่โคนั้น ซึ่งมีลูกเช่นกับแม่ [คือแม่ขาวลูกก็ขาว แม่
แดงลูกก็แดง] มเหสียอมยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยน้ำนมในถันที่สองนั้น
พราหมณ์ปุโรหิตยอมยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยน้ำนมในถันที่สามนั้น ย่อมบูชา
ไฟด้วยน้ำนมในถันที่สี่นั้น ลูกโคยอมยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยน้ำนมที่เหลื่อ
พระราชานั้นกล่าวแล้วอย่างนี้ว่า พวกท่านจงฆ่าโคตัวผู้ประมาณเท่านี้เพื่อบูชา
ยัญ จงฆ่าลูกโคตัวผู้ประมาณเท่านี้ ตัวเมียประมาณเท่านี้เพื่อบูชายัญ จงฆ่า
แพะประมาณเท่านี้ จงฆ่าแกะประมาณเท่านี้เพื่อบูชายัญ จงฆ่าม้าประมาณเท่านี้
เพื่อบูชายัญ จงตัดไม้ประมาณเท่านี้เพื่อปลูกโรงพิธี จงเกี่ยวแฝกประมาณเท่านี้
เพื่อประโยชน์แก่การทำเครื่องแวดล้อม แม้คนเหล่าใดเป็นทาส เป็นคนใช้ หรือ
เป็นกรรมกรของพระราชานั้น แม้คนเหล่านั้นก็ถูกอาชญาคุกคามแล้ว ถูกภัย
คุกคามแล้ว มีหน้าชุ่มด้วยน้ำตาร้องไห้อยู่ ย่อมต้องทำการงานรอบข้างทั้งหลาย
บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน และชวนขวยประกอบสิ่งที่ทำตน
ให้เดือดร้อน ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และชวนขวยประกอบสิ่งที่ยังผู้อื่นให้เดือดร้อน

บุคคลที่ไม่ทำตนให้เดือดร้อน และไม่ชวนชวายเป็นประกอบสิ่งที่ทำ
ตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และไม่ชวนชวายเป็นประกอบสิ่ง
ที่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นโงน

บุคคลนั้น ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่มีตัณหา
ดับกิเลสได้แล้ว เป็นผู้เยือกเย็น เสดยความสุข มีตนอันประเสริฐอยู่ในทิฐฐ-
*ธรรม พระตถาคตทรงอุบัติขึ้นในโลกนี้ พระองค์เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้
เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี ทรงรู้โลก เป็น
สารถิฝักบุรุษไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระ
พุทธเจ้า เป็นผู้มิชค พระองค์ทรงทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก สมณพราหมณ์ ประชาพร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ เพราะ
รู้ยิ่งด้วยพระองค์เองแล้วทรงประกาศ พระองค์ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น
งามในท่ามกลาง งามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์
บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง คหบดีหรือบุตรแห่งคหบดี หรือผู้ที่เกิดเฉพาะแล้วใน
ตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ย่อมฟังธรรมนั้น ผู้นั้น ครั้นฟังธรรมแล้ว ย่อมได้
ความเลื่อมใสในพระตถาคต เขาประกอบด้วยการได้เฉพาะซึ่งความเลื่อมใส
นั้น ย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ฆราวาสคับแคบ เป็นทางแห่งธุลี บรรพชา
มีโอกาสดียิ่ง การที่เราอยู่ครองเรือน จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์โดย
ส่วนเดียว เช่นกับสังข์ที่ขัดดีแล้วเป็นของทำได้ยาก ถ้ากระไรแล้ว เราพึงปลง
ผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตผู้ไม่มีเรื่อนดังนี้
โดยสมัยอื่นเขาละกองแห่งโภคะน้อยหรือมาก ละเครื่องอาศวน้อยหรือมาก ปลง
ผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตผู้ไม่มีเรื่อน
ผู้นั้นเป็นผู้บวชแล้วอย่างนี้ ถึงพร้อมด้วยสิกขาสาขาของภิกษุทั้งหลาย ละปาณา
ติบาต เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศัสตรา มีความละอาย
มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่ภูตแก่ปวงสัตว์อยู่ ละการลัก
ทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่
เขาให้ไม่ประพฤตินเป็นขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่ ละกรรมเป็นข้าศึกแก่
พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ มีความประพฤติห่างไกลจากกรรมอันเป็นข้าศึก
แก่พรหมจรรย์ เว้นขาดจากเมถุนธรรมอันเป็นกิจของชาวบ้าน ละการพูดเท็จ
เว้นจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์เป็นนิจ มีถ้อยคำมั่นคง ไม่
พูดพล่อย ไม่พูดลวงโลก ละคำพูดส่อเสียด ฟังข้างนี้แล้วไม่ไปบอกข้างโน้น
เพื่อให้คนหมู่นี้แตกร้าวกัน หรือฟังข้างโน้นแล้วไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อให้คน
หมู่นี้แตกร้าวกัน สมานคนที่แตกร้าวกันแล้วบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกัน
แล้วบ้าง ชอบความพร้อมเพรียงกัน ยินดีให้ความพร้อมเพรียงกัน เพลิดเพลินใน

หมู่คนที่พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้คนพร้อมเพรียงกัน ละคำหยาบ
เว้นขาดจากคำหยาบ กล่าวแต่คำที่ไม่มีโทษ เพราะหู เป็นที่ตั้งแห่งความรัก
จับใจ เป็นของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ ละคำเพื่อเจ้า เว้นขาด
จากคำเพื่อเจ้า พุดถูกกาล พุดแต่คำที่เป็นจริง พุดอิงอรรถ พุดอิงธรรม
พุดอิงวินัย พุดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่กำหนดประกอบด้วยประโยชน์
โดยการอันควร ผู้นั้นเป็นผู้เว้นขาดจากการพรากรพิชคาม และกุตคาม เป็น
ผู้ฉันหนเดียว เว้นการฉันในราตรี งดจากการฉันในเวลาวิกาล เว้นขาดจากการ
พื่อนรำขบร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพระศาสนา
เว้นขาดจากการทัดทรงประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ของหอม และ
เครื่องประเทืองผิว อันเป็นที่ตั้งแห่งการแต่งตัว เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่ง
ที่นอนสูงและใหญ่ เว้นขาดจากการรับทองและเงิน เว้นขาดจากการรับธัญญา-
*หารดิบ เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี เว้นขาด
จากการรับทาสีและทาสา เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ เว้นขาดจากการรับ
ไก่อและสุกร เว้นขาดจากการรับช้าง ม้า ลา เว้นขาดจากการรับไร่นา และ
ที่ดิน เว้นขาดจากการประกอบพุทธกรรมและการรับใช้ เว้นขาดจากการซื้อการ
ขาย เว้นขาดจากการโกงด้วยเครื่องตวงเครื่องวัด เว้นขาดจากการคดโกงโดยการ
รับสินบน โดยการหลอกลวง โดยการทำของเทียมของปลอม เว้นขาดจากการ
ตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และการกรรโชก เธอเป็นผู้ยินดี
ด้วยจิวรสำหรับบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตสำหรับบริหารท้อง เธอยอมถือ
เอาเพียงบริขาร ๘ เท่านั้นแล้ว หลีกไปโดยทิศที่ตนปรารถนาจะไป นกซึ่งมี
ปีก มีเกาะเพียงปีกของตนอย่างเดียวเท่านั้น ย่อมบินไปตามทิศที่ตนประสงค์
จะไป ชื่อแม้นั้นใด เธอก็นั้นนั้นเหมือนกัน ย่อมยินดีด้วยจิวรสำหรับบริหาร
กาย ด้วยบิณฑบาตสำหรับบริหารท้อง ย่อมถือเอาเพียงบริขารเท่านั้นแล้วหลีก
ไปโดยทิศที่ตนปรารถนาจะไป เธอประกอบแล้วด้วยศีลชั้นอันประเสริฐนี้ยอม
เสวยเฉพาะซึ่งสุขอันหาโทษมิได้ในภายใน เธอเห็นรูปด้วยตา ไม่เป็นผู้ถือเอา
ซึ่งนิमित ไม่เป็นผู้ถือเอาซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คือ
อภิชณาและโทมนัส พึงชานไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ คือจักขุนี้อยู่
เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์คือจักขุใดเป็นเหตุ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์คือ
จักขุนั้น ย่อมรักษาอินทรีย์คือจักขุ ย่อมถึงความสำรวมในอินทรีย์คือจักขุ
พึงเสียดด้วยหู ๑๗๑ สูดกลิ่นด้วยจมูก ๑๗๑ ลิ้มรสด้วยลิ้น ๑๗๑ ถูกต้อง
โผฏฐัพพะด้วยกาย ๑๗๑ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่เป็นผู้ถือเอาซึ่งนิमित
ไม่เป็นผู้ถือเอาซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก คือ อภิชณา
และโทมนัส พึงชานไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ คือใจนี้อยู่เพราะการไม่

สำรวจอินทรีย์ คือใจใด ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวจอินทรีย์คือใจนั้น ย่อมรักษา
อินทรีย์คือใจนั้น ย่อมถึงความสำรวจในอินทรีย์คือใจนั้น เธอประกอบแล้ว
ด้วยอินทรีย์สังวรอันประเสริฐนี้ ย่อมเสวยเฉพาะซึ่งความสุขอันสรรเพชญ์
รตไม่ได้ เธอย่อมทำความรู้ทั่วพร้อมในการก้าวไป ในการถอยกลับ ย่อมทำ
ความรู้ทั่วพร้อมในการแลไปข้างหน้า และเหลียวไปข้างๆ ย่อมทำความรู้ทั่ว
พร้อมในการคู้เข้า เหยียดออก ย่อมทำความรู้ทั่วพร้อมในการทรงสังขาภิบาล
และจีวร ย่อมทำความรู้ทั่วพร้อมในการกิน ดื่ม เคี้ยว ลิ้ม ย่อมทำความรู้
ทั่วพร้อมในการถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ย่อมทำความรู้ทั่วพร้อมในการเดินไป
ในการยืน ในการนั่ง ในการหลับ ในการตื่น ในการพูด ในการนิ่งๆ เธอ
ประกอบด้วยศีลชั้นอันประเสริฐนี้ ประกอบด้วยอินทรีย์สังวรอันประเสริฐนี้
ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะอันประเสริฐนี้ และประกอบด้วยความสันโดษอัน
ประเสริฐนี้ ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา
ถ้ำในเขา ป่าช้า ป่าดง กลางแจ้ง กองฟาง เธอกลับจากภิมณฑาทกาย
หลังภัตต นิ่งขัดสมาธิ ตั้งกายให้ตรง ดำรงสติให้มั่น เธอละอภิขณาใน
โลกเสียได้ มีจิตปราศจากอภิขณาอยู่ ยังจิตให้ผ่องใสจากอภิขณา ละความ
ขัดเคือง คือ พยาบาทแล้ว มีจิตไม่เบียดเบียน มีความอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์
เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์อยู่ ยังจิตให้ผ่องใสจากความขัดเคือง คือ พยาบาท
ละถิ่นมัทธา เป็นผู้ปราศจากถิ่นมัทธาอยู่ มีสัญญาในแสงสว่าง มีสติ มี
สัมปชัญญะ ยังจิตให้ผ่องใสจากถิ่นมัทธา ละอุทัจจกุกกัจจะ เป็นผู้มิจิตไม่ฟุ้ง
ซ่านอยู่ ผู้มิจิตสงบระงับในภายใน ยังจิตให้ผ่องใสจากอุทัจจกุกกัจจะ ละ
วิจิจจนา มีวิจิจจนาอันข้ามได้แล้ว ไม่มีการกล่าววาทอย่างไรในกุศลธรรมทั้งหลาย
อยู่ ยังจิตให้ผ่องใสจากวิจิจจนา เธอละนิรวณห์ห่าเหล่านั้นได้แล้ว สัจจจาก
กามทั้งหลาย สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึงปฐมฌานมีวิตก มีวิจารณ์
มีปีติ และสุข อันเกิดแต่เวทีก สำเร็จอิริยาบถอยู่ เพราะความสงบแห่ง
วิตกและวิจารณ์ เข้าทุติยฌานอันยังจิตใจให้ผ่องใส เป็นธรรมเอกผุดขึ้นภายใน
ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ สำเร็จอิริยาบถอยู่ เพราะ
เบื่อหน่ายปีติ เป็นผู้มิจิตเป็นอุเบกขาอยู่ มีสติสัมปชัญญะอยู่ และเสวยสุขด้วยกาย
เข้าตติยฌาน มีนัยอันพระอรียะทั้งหลายกล่าวว่า เป็นผู้มิจิตเป็นอุเบกขา มีสติ
อยู่เป็นสุขดังนี้ สำเร็จอิริยาบถอยู่ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะความดับ
ไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในก่อนเทียว เข้าจตุตถฌาน ไม่มีสุข ไม่มีทุกข์
มีสติบริสุทธิเกิดแต่อุเบกขาสำเร็จอิริยาบถอยู่ เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ
ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อน ควรแก่การงาน
ตั้งมั่นแล้วถึงความไม่หวั่นไหวแล้วดังนี้ เธอย่อมหม่อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุส

สติญาณ เขื่อย่อมระลึกชาติที่เคยเกิดมาก่อนได้เป็นอันมาก นี้คืออย่างไร คือ
หนึ่งชาติบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบ
ชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง
แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏะกัลป์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏะกัลป์เป็นอันมากบ้าง
ตลอดสังวัฏฏะกัลป์เป็นอันมากบ้างว่า ในภพนั้น เราชื่ออย่างนั้น มีโคตร
อย่างนั้น มีวรรณะอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้น มี
กำหนดอายุเพียงนั้น ครั้นเขาจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพนั้น แม้ในภพ
นั้นก็ชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้น
มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นเขาจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เขื่อย่อม
ระลึกถึงชาติที่เคยเกิดมาก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุทเทส
ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุหนึ่ง เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจาก
อุปกิเลสเป็นธรรมชาติอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ถึงความไม่หวั่นไหวแล้วอย่างนี้
เขื่อย่อมโน้มจิตไปเพื่อรู้จุตติ และอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เขื่อย่อมเห็นหมู่
สัตว์ที่กำลังจุตติ กำลังเกิดอยู่แล้ว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทรม
ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่งจักขุแห่งมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่
มนุษย์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วิจิทุจริต
มโนทุจริต ตีเตียนพระอรียเจ้า เป็นมิจฉาทิฏฐิ ยึดถือเอาการกระทำด้วย
อำนาจมิจฉาทิฏฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์
เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอรียเจ้า
เป็นสัมมทิฏฐิ ยึดถือเอาการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ เมื่อตายไป เข้าถึง
สุคติโลกสวรรค์ ดังนี้ เขื่อย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุตติ กำลังเกิด เลว
ประณีต มีผิวพรรณดีได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุ อันบริสุทธิ์ล่งจักขุของมนุษย์
ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมด้วยประการฉะนี้ เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ
ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อน ควรแก่การงาน
ตั้งมั่นถึงความไม่หวั่นไหวแล้ว อย่างนี้ เขื่อย่อมโน้มจิตไปเพื่ออัสวักขยญาณ
ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อ
ปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า เหล่านี้อัสวะ นี้เหตุเกิด
อัสวะ นี้ความดับอัสวะ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอัสวะ เมื่อเธอรู้อย่าง
นี้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จาก
อวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็มีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่าง
นี้มิได้มีบุคคลอย่างนี้ชื่อว่าไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ชวนชวายประกอบสิ่งที่ทำตน
ให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ชวนชวายประกอบสิ่งที่ทำผู้อื่นให้

เดือคร้อน บุคคลผู้ไม่ทำตนเดือคร้อน ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือคร้อน เป็นผู้ไม่มี
ตัณหา เป็นผู้มีกิเลสอันดับแล้ว เป็นผู้เย็นแล้ว ย่อมเป็นผู้เสวยความสุข มีตน
อันประเสริฐ สำเร็จอริยาบถอยู่ในทฤษฏธรรม

[๑๓๖] บุคคลมีราคะ เป็นโณน

บุคคลใดละราคะยังไม่ได้ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีราคะ

บุคคลมีโทสะ เป็นโณน

บุคคลใดละโทสะยังไม่ได้ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีโทสะ

บุคคลมีโมหะ เป็นโณน

บุคคลใดละโมหะยังไม่ได้ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีโมหะ

บุคคลมีมานะ เป็นโณน

บุคคลใดละมานะยังไม่ได้ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีมานะ

[๑๓๗] บุคคลผู้ได้เจโตสมณะในภายใน แต่ไม่ได้ปัญญาที่เห็น

แจ้งในธรรม กล่าวคืออธิปัญญา เป็นโณน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้สมบัติที่สหุคตด้วยรูป หรือสหุคตด้วย
อรูปร แต่ไม่ได้โลกุตรมรรค หรือโลกุตรผล บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ได้
เจโตสมณะในภายใน แต่ไม่ได้ปัญญาที่เห็นแจ้งในธรรม กล่าวคือ อธิปัญญา

บุคคลผู้ได้ปัญญาเห็นแจ้งในธรรม กล่าวคืออธิปัญญา แต่ไม่

ได้เจโตสมณะเป็นภายใน เป็นโณน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้โลกุตรมรรคหรือโลกุตรผล แต่
ไม่ได้สมบัติที่สหุคตด้วยรูป หรือสหุคตด้วยอรูปร บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็น
เป็นผู้ได้ปัญญาที่เห็นแจ้งในธรรมกล่าวคืออธิปัญญา แต่ไม่ได้เจโตสมณะเป็น
ภายใน

บุคคลผู้ได้เจโตสมณะเป็นภายในด้วย ได้ปัญญาธรรมวิปัสสนา
ด้วย เป็นโณน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ได้สมบัติที่สหุคตด้วยรูป หรือสหุคต
ด้วยอรูปร เป็นผู้ได้โลกุตรมรรค หรือโลกุตรผล บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็น
ผู้ได้เจโตสมณะเป็นภายในด้วย ได้ปัญญาที่เห็นแจ้งในธรรม กล่าวคืออธิปัญญา
ด้วย

บุคคลผู้ไม่ได้เจโตสมณะเป็นภายในด้วย ไม่ได้ปัญญาที่เห็นแจ้ง
ในธรรมกล่าวคืออธิปัญญาด้วย เป็นโณน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้ได้สมบัติที่สหุคตด้วยรูป หรือสหุคต
ด้วยอรูปร ไม่เป็นผู้ได้โลกุตรมรรค หรือโลกุตรผล บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็น
ผู้ไม่ได้เจโตสมณะเป็นภายในด้วย ไม่ได้ปัญญาที่เห็นแจ้งในธรรม กล่าวคือ

อธิปัญญาด้วย

[๑๓๘] บุคคลไปตามกระแส เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเสพกาม ย่อมกระทำความอันลามก

นี้เรียกว่า บุคคลไปตามกระแส

บุคคลไปทวนกระแส เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เสพกามและไม่กระทำความอันลามก บุคคล

นั้นถึงจะมีทุกข์ มีโทมนัส มีหน้าชุ่มด้วยน้ำ ร้องไห้อยู่ ก็ยังประพฤติ

พรหมจรรย์บริบูรณ์บริสุทธิ์อยู่ นี้เรียกว่าบุคคลไปทวนกระแส

บุคคลผู้ตั้งตัวได้แล้ว เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดผุดขึ้น เพราะความสิ้นไปแห่ง

โอรัมภาคิยสังขโยชน์ ๕ ปรินิพพานในโลกนั้น มีการไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็น

ธรรมดา นี้เรียกว่า บุคคลตั้งตัวได้แล้ว

บุคคลข้ามถึงฝั่งยืนอยู่บนบก เป็นพราหมณ์ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ กระทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้วซึ่งเจโตวิมุติ

ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะ

รู้ยิ่งด้วยตนเอง สำเร็จอริยาบถอยู่ในทวิภูตรธรรม นี้เรียกว่า บุคคลข้ามถึงฝั่ง

ยืนอยู่บนบก เป็นพราหมณ์

[๑๓๙] บุคคลผู้มีสัจจะน้อย และไม่ได้ประโยชน์เพราะสัจจะ

เป็นโฉน

สัจจะคือสุตร เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาตก

อัพภูตธรรม เวทัลละ ของบุคคลบางคนในโลกนี้มีน้อย บุคคลนั้นไม่รู้

อรรถ ไม่รู้ธรรมแห่งสัจจะอันน้อยนั้น ไม่เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีสัจจะน้อย ไม่ได้ประโยชน์เพราะสัจจะนั้น

บุคคลผู้มีสัจจะน้อย แต่ได้ประโยชน์เพราะสัจจะ เป็นโฉน

สัจจะคือสุตร เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาตก

อัพภูตธรรม เวทัลละ ของบุคคลบางคนในโลกนี้มีน้อย บุคคลนั้นรู้อรรถ

รู้ธรรม ของสัจจะน้อยนั้น เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลอย่างนี้

ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีสัจจะน้อย แต่ได้ประโยชน์เพราะสัจจะ

บุคคลผู้มีสัจจะมาก แต่ไม่ได้ประโยชน์เพราะสัจจะ เป็นโฉน

สัจจะ คือสุตร เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ

ชาตก อัพภูตธรรม เวทัลละ ของบุคคลบางคนในโลกนี้มีมาก บุคคลนั้น

ไม่รู้อรรถ ไม่รู้ธรรมของสัจจะมากนั้น ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคล

อย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีสัจจะมาก แต่ไม่ได้ประโยชน์เพราะสัจจะ

บุคคลผู้มีสุตะมาก และได้ประโยชน์เพราะสุตะ เป็นโฉน

สุตะคือสูตร เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดก

อัฏฐุทธธรรม เวทลละ ของบุคคลบางคนในโลกนี้มาก บุคคลนั้นรู้ธรรมธรรม
ของสุตะอันมากนั้น เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า
เป็นผู้มีสุตะมาก และได้ประโยชน์เพราะสุตะ

[๑๔๐] บุคคลผู้เป็นสมณะไม่หวั่นไหว เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ว่าเป็นพระโสดาบันเพราะความสิ้นไปแห่ง
สัญโญชน์ ๓ มีอันไม่ตกไปในอบายภูมิ เป็นผู้เที่ยง เป็นผู้จักตรัสรู้ในเบื้อง
หน้า นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสมณะไม่หวั่นไหว

บุคคลผู้เป็นสมณะบัวหลวง เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ว่าเป็นพระสกทาคามี เพราะความสิ้นไป
แห่งสัญโญชน์ ๓ เพราะทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง จะมาสู่โลก
นี้อีกเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ก็จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็น
สมณะบัวหลวง

บุคคลผู้เป็นสมณะบัวขาว เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดผุดขึ้น เพราะความสิ้นไปแห่ง
โอรัมภาคิยสัญโญชน์ ๕ และปรินิพพานในเทวโลกนั้น มีอันไม่กลับมาจาก
โลกนั้นเป็นธรรมดา นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสมณะบัวขาว

บุคคลผู้เป็นสมณะสุขุมาลในหมู่สมณะ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ รู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึง
แล้วจึงเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะ
ทั้งหลายแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทิฏฐุธรรมเทียว นี้ เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสมณะ
สุขุมาลในหมู่สมณะ

จตุกกนิทเทส จบ

ปัญจกนิทเทส

[บุคคล ๕ จำพวก]

[๑๔๑] บรรดาบุคคลที่ได้แสดงไว้แล้วนั้นๆ บุคคลนี้ใดต้องอาบัติด้วย

เดือตร้อนด้วย ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ซึ่งปัญญาวิมุตติ อันเป็น
ที่ดับโดยไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลนั้นเหล่านั้น
บุคคลนั้นเป็นผู้อันบุคคลที่ ๑- ๕ พึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า อาสวะทั้งหลายเกิดแต่การ
ต้องอาบัติ ย่อมมีแก่ท่านแล อาสวะทั้งหลายเกิดแต่ความเดือตร้อน ย่อมเจริญ
ยิ่งแก่ท่าน ทางดีที่สุด ขอท่านผู้มีอายุ จงละอาสวะทั้งหลายที่เกิดแต่การต้องอาบัติ
จงบรรเทาอาสวะทั้งหลายอันเกิดแต่ความเดือตร้อน จงยังจิตและปัญญาให้เจริญ

ด้วยอาการอย่างนี้ ท่านจักเป็นผู้เสมอด้วยบุคคลที่ ๕ นี้

บุคคลนี้ใด ต้องอาบัติ แต่ไม่เดือดร้อน ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่ง
เจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอันลามก
ที่เกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลนั้นเหล่านั้น บุคคลนั้นเป็นผู้อันบุคคลที่ ๕ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า
อาสวะทั้งหลายเกิดแต่การต้องอาบัติ ย่อมมีแก่ท่านแล้ว อาสวะทั้งหลายเกิดแต่
ความเดือดร้อน ย่อมไม่เจริญยิ่งแก่ท่าน ทางดีที่สุด ขอท่านผู้มีอายุ จงละ
อาสวะทั้งหลาย ซึ่งเกิดแต่การต้องอาบัติ จงยังจิตและปัญญาให้เจริญ ด้วย
อาการอย่างนี้ ท่านจักเป็นผู้เสมอด้วยบุคคลที่ ๕ นี้

@๑. บุคคลที่ ๕ หมายเอาพระชีณาสพ

บุคคลนี้ใด ไม่ต้องอาบัติแต่มีความเดือดร้อน ทั้งไม่รู้ชัดตามความ
เป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งอกุศลธรรม
อันลามก ซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลนั้น บุคคลนั้นเป็นผู้อันบุคคลที่ ๕ ฟังว่ากล่าว
อย่างนี้ว่า อาสวะทั้งหลายเกิดแต่การต้องอาบัติ ย่อมไม่มีแก่ท่านแล อาสวะ
ทั้งหลายเกิดแต่ความเดือดร้อน ย่อมไม่เจริญยิ่งแก่ท่าน ทางที่ดีที่สุด ท่านผู้มีอายุ
จงบรรเทาอาสวะทั้งหลายซึ่งเกิดแต่ความเดือดร้อน จงยังจิตและปัญญาให้เจริญ
ด้วยอาการอย่างนี้ ท่านจักเป็นผู้เสมอด้วยบุคคลที่ ๕ นี้

บุคคลนี้ใดไม่ต้องอาบัติ ไม่มีความเดือดร้อน ทั้งไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง
ซึ่งเจโตวิมุติ ซึ่งปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งอกุศลธรรมอันลามก
ซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลนั้น บุคคลนั้นเป็นผู้อันบุคคลที่ ๕ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า
อาสวะทั้งหลายซึ่งเกิดแต่การต้องอาบดีย่อมไม่มีแก่ท่านแล อาสวะซึ่งเกิดแต่
ความเดือดร้อน ย่อมไม่เจริญยิ่งแก่ท่าน ทางดีที่สุด ขอท่านผู้มีอายุ จงยังจิต
และปัญญาให้เจริญด้วยอาการอย่างนี้ ท่านจักเป็นผู้เสมอด้วยบุคคลที่ ๕ นี้

บุคคล ๔ จำพวกเหล่านี้ อันบุคคลที่ ๕ นี้ กล่าวสอนอยู่อย่างนี้
พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะโดยลำดับ

[๑๔๒] บุคคลให้แล้วดูหมิ่น เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ให้จิ๋วร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉัย
เภสัชบริวาร แก่บุคคลใด แล้วพูดแก่บุคคลนั้นว่า คนนี้ได้แต่รับของที่เขาให้
ดังนี้ชื่อว่า ให้แล้วดูหมิ่นบุคคลนั้น บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าให้แล้วดูหมิ่น

บุคคลดูหมิ่นด้วยการอยู่ร่วม เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนยอมอยู่ร่วมกับด้วยบุคคลใด สิ้น ๒ ปี
หรือ ๓ ปี ย่อมดูหมิ่นบุคคลนั้นด้วยการอยู่ร่วม บุคคลอย่างนี้ชื่อว่าดูหมิ่นด้วย
การอยู่ร่วม

บุคคลผู้เชื่อง่าย เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อเขาสรรเสริญหรือติเตียนผู้อื่น ย่อมเชื่อทันที
บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ผู้เชื่อง่าย

บุคคลโหด เป็นโหนด

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความรักที่ไม่จริงจัง มีความแค้นที่ไม่จริงจัง
มีความรักที่ไม่จริงจัง มีความเลื่อมใสที่ไม่จริงจัง บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โหด

บุคคลผู้โง่งมง่าย เป็นโหนด

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้กุตสกรรม อุตสกรรม ย่อมไม่รู้
สวัชชกรรม อนวัชชกรรม ย่อมไม่รู้หีนกรรม ปณีตกรรม ย่อมไม่รู้ธรรมที่มี
ส่วนเปรียบด้วยของดำของขาว บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า ผู้โง่งมง่าย

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวก
เป็นโหนด

[๑๔๓] นักรบอาชีพ ๕ จำพวก

นักรบบางคนในโลกนี้ พอเห็นปลายธูตีเท่านั้น ย่อมชะงัก ย่อมหยุด
ย่อมไม่ตั้งมั่น ย่อมไม่อาจเข้าสู่รบ นักรบอาชีพบางคน แม้เห็นปานนี้ ย่อมมี
ในโลกนี้ นี้เป็นนักรบจำพวกที่ ๑ ที่มีปรากฏอยู่ในโลก

นักรบอาชีพอื่นยังมีอยู่อีก คือ นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ เห็นปลายธูตี
แล้วยังอดทนได้ แต่ว่าพอเห็นปลายธงเท่านั้น ย่อมชะงัก ย่อมหยุด ย่อมไม่ตั้งมั่น
ย่อมไม่อาจเข้าสู่รบ นักรบอาชีพบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ นี้เป็น
นักรบอาชีพจำพวกที่สอง ที่มีปรากฏอยู่ในโลก

นักรบอาชีพอื่นยังมีอยู่อีก คือ นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ เห็นปลายธูตี
ยังอดทนได้ เห็นปลายธงยังอดทนได้ แต่พอได้ยินเสียงพลนิกายอีกทีก็เท่านั้น
ย่อมชะงัก ย่อมหยุด ย่อมไม่ตั้งมั่น ย่อมไม่อาจเข้าสู่รบ นักรบอาชีพบางคน
แม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๓ ที่มีปรากฏอยู่ในโลก

นักรบอาชีพอื่นยังมีอยู่อีก คือนักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ เห็นปลายธูตี
ยังอดทนได้ เห็นปลายธงยังอดทนได้ ได้ยินเสียงพลนิกายอีกทีก็อดทนได้
แต่พอถูกอาวุธแม้แต่เล็กน้อย ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสาย นักรบอาชีพบางคน
แม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๔ ที่มีปรากฏอยู่ในโลก

นักรบอาชีพอื่นยังมีอยู่อีก คือนักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ เห็นปลายธูตี
เห็นปลายธง ได้ยินเสียงพลนิกายอีกที ก็ถูกอาวุธก็อดทนได้ นักรบนั้นชนะ
สงครามนั้นแล้ว ได้ชื่อว่า ผู้มีสงครามอันชนะวิเศษแล้ว ย่อมครอบครองความ
เป็นยอดสงครามนั้นนั้นแล้วไว้ได้ นักรบอาชีพบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้
นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๕ ที่มีปรากฏอยู่ในโลก

นักรบอาชีพ ๕ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

[๑๔๔] บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุฉันนั้นเหมือนกัน

ภิกษุ ๕ จำพวก เป็นไฉน

ภิกษุบางรูปในศาสนา นี้ พอเห็นปลายธูลีเท่านั้น ย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุด ย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ ย่อมไม่อาจสืบทอดพรหมจรรย์ได้ แสดงความเป็นผู้ทุรพลในสิกขาออกให้ปรากฏ บอกลาสิกขาเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว ถามว่า ปลายธูลีของภิกษุนั้น เป็นอย่างไร? คือภิกษุในศาสนา นี้ ได้ยินข่าวว่า ในบ้านหรือในนิคมชื่อนั้น มีสตรีหรือกุมารี รูปงามน่ารักน่าเลื่อมใส ประกอบพร้อมด้วยผิวพรรณและทรวดทรงอันงามยิ่ง ภิกษุนั้นครั้งได้ยินข่าวนั้นแล้ว ย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุด ย่อมไม่ดำรงอยู่ได้ ย่อมไม่อาจสืบทอดพรหมจรรย์ได้ แสดงความเป็นผู้ทุรพลในสิกขาออกให้ปรากฏ บอกลาสิกขาแล้วเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว นี้ชื่อว่า ปลายธูลีของภิกษุนั้น นักรบอาชีพนั้น พอเห็นปลายธูลีเหล่านั้น ย่อมชะงัก ย่อมหยุด ย่อมไม่ตั้งมั่น ย่อมไม่อาจเข้าสู่รบ แม้ฉันใด ภิกษุนี้ก็อุปมาฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๑ นี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ

ภิกษุจำพวกอื่นยังมีอยู่อีก คือภิกษุบางรูปในศาสนา นี้ เห็นปลายธูลี ยังอดทนได้ แต่พอเห็นปลายธงเท่านั้น ย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุด ย่อมไม่ดำรงอยู่ได้ ย่อมไม่อาจสืบทอดพรหมจรรย์ได้ แสดงความเป็นผู้ทุรพลในสิกขาออกให้ปรากฏ บอกลาสิกขาแล้วเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว ปลายธงของภิกษุนั้น เป็นอย่างไร? คือภิกษุในศาสนา นี้ ไม่เพียงแต่ได้ยินข่าวเล่าลือว่า ในบ้านหรือในนิคมชื่อนั้น มีสตรีหรือกุมารี รูปงามน่ารักน่าเลื่อมใส ประกอบพร้อมด้วยผิวพรรณและทรวดทรงอันงามยิ่งดังนี้ แต่เขาได้เห็นสตรีหรือกุมารี รูปงามน่ารักน่าเลื่อมใส ประกอบพร้อมด้วยผิวพรรณและทรวดทรงอันงามยิ่งด้วยตนเอง ครั้งเขาเห็นเขาแล้วย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุด ไม่ดำรงอยู่ได้ ไม่อาจสืบทอดพรหมจรรย์ได้ แสดงความเป็นผู้ทุรพลในสิกขาออกให้ปรากฏ บอกลาสิกขา เวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว นี้ชื่อว่า ปลายธงของภิกษุนั้น นักรบอาชีพนั้น เห็นปลายธูลียังอดทนได้ แต่พอเห็นปลายธงเท่านั้น ย่อมชะงัก ย่อมหยุด ย่อมไม่ตั้งมั่น ย่อมไม่อาจเข้าสู่รบได้ แม้ฉันใด ภิกษุนี้ ก็มีอุปมาฉันนั้น บุคคลบางคนเห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ บุคคลเปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๒ นี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ

ภิกษุจำพวกอื่นยังมีอยู่อีก คือภิกษุบางรูปในศาสนา นี้ เห็นปลายธูลี เห็นปลายธง ยังอดกลั้นได้ แต่ว่าพอได้ยินเสียงพลนิกายอีกทีก็เท่านั้น ย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุด ย่อมไม่ดำรงอยู่ได้ ย่อมไม่อาจเพื่อสืบทอดพรหมจรรย์

ได้ แสดงความเป็นผู้ทรพลในลิกขาออกให้ปรากฏ บอกลาสิกขาแล้วเวียนมาเพื่อ
ความเป็นคนเลว การไต่ยืนเสียงพลนิกายอิกทิกของภิกษุนั้น เป็นอย่างไร?
คือมาตุคามในโลกนี้ เข้าไปหาภิกษุผู้อยู่ในป่าอยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่างเปล่า
แล้ว ย่อมยิ้ม ย่อมทักทาย ย่อมซิกซี้ ย่อมยั่วเย้า เธอถูกมาตุคามยิ้มยั่ว ทักทาย
ซิกซี้ ยั่วเย้าอยู่ ย่อมจมอยู่ในมิจฉาวิตก ย่อมหยุด ย่อมไม่ดำรงอยู่ได้ ย่อมไม่อาจ
สื่อต่อพรหมจรรย์ได้ แสดงความเป็นผู้ทรพลในลิกขาออกให้ปรากฏ บอกลาสิกขา
เวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว นี้ชื่อว่า การไต่ยืนเสียงพลนิกายอิกทิกของภิกษุนั้น
นักรบอาชีพนัน เห็นปลายธูตีเห็นปลายธง ย่อมอดทนได้ แต่พอไต่ยืนเสียงดัง
เท่านั้น ย่อมชะงัก ย่อมหยุด ย่อมไม่ตั้งมั่น ย่อมไม่อาจเข้าสู่รบ แม้ฉันใด
ภิกษุนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลกนี้ บุคคล
เปรียบด้วยนักรบอาชีพคนที่ ๓ นี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ

ภิกษุจำพวกอื่นยังมีอยู่อีก คือภิกษุบางรูปในศาสนานี้ เห็นปลายธูตี
เห็นปลายธง ไต่ยืนเสียงพลนิกายอิกทิก ย่อมอดทนได้ แต่เมื่อถูกอาวุธเล็กน้อย
ย่อมเดือดร้อน ย่อมกระสับกระส่าย การถูกอาวุธเล็กน้อยของภิกษุนั้นเป็น
อย่างไร? คือมาตุคามในโลกนี้ เข้าไปหาภิกษุผู้อยู่ในป่า อยู่โคนไม้ อยู่เรือน
ว่างเปล่า ย่อมนั่งใกล้ชิด ย่อมนอนใกล้ชิด ย่อมกอดรัดภิกษุนั้น ถูกมาตุคาม
นั่งใกล้ชิด นอนใกล้ชิด กอดรัด ก็ไม่ลาสิกขา ไม่แสดงความเป็นผู้ทรพล ย่อม
เสพเมถุนธรรม นี้ชื่อว่า การถูกอาวุธเล็กน้อยของภิกษุนั้น นักรบอาชีพนัน
เห็นปลายธูตี เห็นปลายธง ไต่ยืนเสียงพลนิกายอิกทิก ย่อมอดทนไว้ได้ แต่
ว่าย่อมเดือดร้อน ย่อมระส่ำระสายในเมื่อถูกอาวุธเล็กน้อย แม้ฉันใด ภิกษุนี้
ก็มีอุปไมยฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีในโลก บุคคลเปรียบด้วย
นักรบอาชีพคนที่ ๔ นี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ

ภิกษุจำพวกอื่นยังมีอยู่อีก คือภิกษุบางรูปในศาสนานี้ เห็นปลายธูตี
เห็นปลายธง ไต่ยืนเสียงพลนิกายอิกทิก ถูกอาวุธเล็กน้อย ย่อมอดทนได้
บุคคลนั้นขณะสงครามนั้นแล้ว ชื่อว่าผู้มีสงครามอันชนะวิเศษแล้ว ย่อมบรรลु
ความมีชัยในสงครามนั้นนั่นแล การไต่ชัยชนะสงครามของภิกษุนั้น เป็นอย่างไร?
คือมาตุคามบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาภิกษุผู้อยู่ป่า อยู่โคนไม้ อยู่เรือนว่างเปล่า
แล้วย่อมนั่งใกล้ชิด ย่อมนอนใกล้ชิด กอดรัดภิกษุนั้น ถูกมาตุคามนั่งใกล้ชิด
นอนใกล้ชิด กอดรัด ก็ปลดเปลื้องเอาตัวรอด แล้วหลีกไปตามปรารถนา ภิกษุนั้น
ย่อมเสพเสนาสนะอันสดัด เช่นป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำเขา ป่าช้า ป่าดง
กลางแจ้ง กองฟาง เธอไปอยู่ในป่า โคนต้นไม้ หรือเรือนว่างเปล่า นั่งคู้
บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอย่อมละอภิชฌาในโลก มีจิต
ปราศจากอภิชฌา สำเร็จอิริยาบถอยู่ ยังจิตให้่องใสจากอภิชฌา ละความ

ขัดเคืองคือพยาบาลแล้ว มีจิตไม่เบียดเบียน มีความอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์
เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ สำเร็จอิริยาบถอยู่ ยังจิตให้ผ่องใสจากความขัดเคือง
คือพยาบาลละถีนมิทระ เป็นผู้ปราศจากถีนมิทระ มีสัญญาในแสงสว่าง มีสติ
มีสัมปชัญญะ สำเร็จอิริยาบถอยู่ ยังจิตให้ผ่องใสจากถีนมิทระ ละอุทซังจุกกจะ
เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตเข้าไปสงบระงับในภายใน ยังจิตให้ผ่องใสจากอุทซังจ-
*กุกจะ ละวิจิจจนา เป็นผู้ข้ามพ้นจากวิจิจจนา ไม่เป็นผู้มีการกล่าววาทะอย่างไร
ในกุศลธรรมทั้งหลาย ยังจิตให้ผ่องใสจากวิจิจจนา ภิกษุเหล่านั้นนิรวรรณเหล่านี้
อันเป็นอุปกิเลสแห่งใจ อันทำปัญญาให้ทุรพลเสียได้แล้ว สัจจจากามทั้งหลาย
สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึงปฐมฌาน มีวิตก วิจารณ์ มีปีติ และมีสุขเกิด
แต่วิเวก สำเร็จอิริยาบถอยู่ เพราะความสงบแห่งวิตกวิจารณ์ เข้าถึงทุติยฌาน
ตติยฌาน จตุตถฌาน สำเร็จอิริยาบถอยู่ ภิกษุเหล่านั้นครั้นจิตเป็นสมาธิ บริสุทธี
ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสจูงเหิน ปราศจากอุปกิเลสเป็นธรรมชาติอ่อนน้อมแก่การงาน
ตั้งมั่นแล้ว ถึงความไม่หวั่นไหวแล้วอย่างนี้ ย่อมยังจิตให้แนบไปในฌาน
เป็นเครื่องสันนิบาตแห่งอาสวะทั้งหลาย เธอย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์
นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า
เหล่านี้อาสวะ นี้เหตุเกิดขึ้นแห่งอาสวะ นี้ความดับไปแห่งอาสวะ นี้ข้อปฏิบัติ
ให้ถึงความดับอาสวะ เมื่อเธอรู้้อย่างนี้ เห็น้อย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้น
แม้จากกามาสวะ แม้จากภवासวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้น
แล้ว ความรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว ย่อมมี ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์
ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
ไม่มี นี่คือการได้ชัยชนะในสงครามของภิกษุเหล่านั้น นครบอาชีพนั้น เห็นปลายธูลี
ปลายธง ได้ยินเสียงพลนิกายอีกทีก็ ถูกอาวุธเล็กน้อย ย่อมอดทนได้ บุคคลนั้น
ชนะสงครามแล้ว ชื่อว่า ผู้มีสงครามอันชนะพิเศษแล้ว ย่อมบรรลุลูกความมีชัยใน
สงครามนั้นนั่นแล แม้ฉันใดภิกษุนี้ก็มิอุปไมยฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เห็นปานนี้
ย่อมมีในโลกนี้ บุคคลเปรียบด้วยนครบอาชีพที่ ๕ นี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ
บุคคลเปรียบด้วยนครบอาชีพ ๕ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ
[๑๔๕] บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๕ จำพวก
เป็นไฉน
ภิกษุเป็นผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะเป็นผู้เขลา เป็นผู้มงาย
ภิกษุเป็นผู้มีความปรารถนาลามก ถูกความอยากได้เข้าครอบงำ จึงถือ
บิณฑบาตเป็นวัตร
ภิกษุถือบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะเป็นบ้า เพราะมีจิตฟุ้งซ่าน
ภิกษุถือบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะคิดว่าองค์แห่งภิกษุ ผู้ถือบิณฑบาต

เป็นวัตรนี้ เป็นข้อที่พระพุทธเจ้า พระสาวกแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายสรรเสริญ
อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะอาศัยความ
ปรารถนาน้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียว เพราะอาศัยความ
ขัดเกลากิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัยความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามนี้
อย่างเดียว

บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุนี้ได้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะอาศัย
ความปรารถนาน้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียว เพราะอาศัย
ความขัดเกลากิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัยความต้องการด้วย ข้อปฏิบัติอันงามนี้
อย่างเดียว ภิกษุนี้เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐสุด เป็นประมุข เป็นผู้สูงสุด
เป็นผู้ประเสริฐกว่าบรรดาภิกษุผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๕ จำพวกเหล่านี้ น้ำนมเกิด
จากแม่โค นมส้มเกิดจากน้ำนม เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น
ก้อนเนยใสเกิดจากเนยใส บรรดาภิกษุ ๕ นั้น ก้อนเนยใส ชาวโลกกล่าวว่าเลิศ
ชื่อแม้ฉันใด ภิกษุถือบิณฑบาตเป็นวัตร นี้ได้ เป็นผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร
เพราะอาศัยความปรารถนาน้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียว
เพราะอาศัยความขัดเกลากิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัยความต้องการด้วยข้อปฏิบัติ
อย่างเดียว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุนี้ เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นประมุข
เป็นผู้สูงสุด เป็นผู้ประเสริฐกว่าภิกษุผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๕ จำพวกเหล่านี้
เหล่านี้ชื่อว่า ภิกษุถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๕ จำพวก

[๑๔๖] ภิกษุถือห้ามภักตร์อันนำมาถวาย ต่อภายหลังเป็นวัตร ๕ จำพวก
ภิกษุถือหนึ่งฉันอาสาณะเดียวเป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ๕ จำพวก
ภิกษุถือไตรจีวรเป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถืออยู่
โคนไม้เป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถือการ
นั่งเป็นวัตร ๕ จำพวก ภิกษุถืออยู่ในเสนาสนะที่ท่านจัดไว้เป็นวัตร ๕ จำพวก
ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๕ จำพวก เป็นไฉน

บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๕ จำพวก
เป็นไฉน

ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพราะความเป็นผู้เขลา เพราะความเป็นผู้
มมกาย

ภิกษุมีความปรารถนาลามก ถูกความปรารถนาครอบงำ จึงถือการอยู่
ป่าช้าเป็นวัตร

ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพราะเป็นบ้า เพราะจิตฟุ้งซ่าน

ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพราะคิดว่า การอยู่ป่าช้าเป็นวัตรนี้
เป็นข้อที่พระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้าทั้งหลายสรรเสริญ

อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพราะอาศัยความปรารถนา
น้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียว เพราะอาศัยความขัดเกลา
กิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัยความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามนี้
บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุนี้ใดถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพราะอาศัย
ความปรารถนาน้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียว เพราะอาศัย
ความขัดเกลากิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัยความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามนี้
อย่างเดียว ภิกษุนี้เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นประมุข เป็นผู้สูงสุด และเป็น
ผู้ประเสริฐกว่าภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๕ จำพวกเหล่านี้ น้ำนมเกิดจากแม่โค
นมส้มเกิดจากน้ำนม เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น ก้อนเนยใส
เกิดจากเนยใส บรรดาภิกษุเหล่านั้น ก้อนเนยใส ชาวโลกกล่าวว่าเป็นเลิศ ชื่อแม่ฉันได
ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตรนี้ใด เป็นผู้ถืออภินิหารเป็นวัตร เพราะอาศัยความ
ปรารถนาน้อยอย่างเดียว เพราะอาศัยความสันโดษอย่างเดียว เพราะอาศัย
ความขัดเกลากิเลสอย่างเดียว เพราะอาศัยความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามนี้
อย่างเดียว ก็ฉันทันเหมือนกัน ภิกษุนี้เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นประมุข
เป็นผู้สูงสุด เป็นผู้ประเสริฐกว่าภิกษุผู้ถืออภินิหารเป็นวัตร ๕ จำพวกเหล่านี้
เหล่านี้ชื่อว่า ภิกษุถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๕ จำพวก

ปัญจกนิทเทศ จบ

ฉกกนิทเทศ

[บุคคล ๖ จำพวก]

[๑๔๗] บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลนี้ใด ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วย
ตนเอง ในธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ได้สดับมาแล้วในกาลก่อน ทั้งบรรลุความเป็น
สัพพัญญูในธรรมนั้นด้วย ทั้งถึงความชำนาญในธรรม เป็นกำลังทั้งหลายด้วย
บุคคลนั้น พึงเห็นว่าเป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยพระสัพพัญญุตญาณนั้น
บุคคลนี้ใด ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้
สดับมาแล้วในกาลก่อน แต่มิได้บรรลุความเป็นสัพพัญญูในธรรมนั้นด้วย ทั้งมิได้
ถึงความชำนาญในธรรมเป็นกำลังทั้งหลายด้วย บุคคลนั้น พึงเห็นว่าเป็น พระ-
*ปัจเจกพุทธเจ้า ด้วยปัจเจกโพธิญาณนั้น

บุคคลนี้ใด มิได้ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้
สดับมาแล้วในกาลก่อน เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้ในทิฏฐธรรมเทียว ทั้งบรรลุสาวก
บารมีด้วย บุคคลเหล่านั้น พึงเห็นว่าเป็น พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ
ด้วยสาวกบารมีญาณนั้น

บุคคลนี้ใด มิได้ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้
สดับมาแล้วในกาลก่อน เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้ในทิฏฐธรรมเทียว แต่ไม่บรรลุ

สาวกบารมี บุคคลเหล่านั้น พึงเห็นว่าเป็น พระอรหันต์ ที่เหลือ ด้วยการกระทำ
ที่สุดแห่งทุกขนั้น

บุคคลนี้ได้ มิได้ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้
สดับมาแล้วในกาลก่อน ทั้งมิได้กระทำที่สุดทุกขในทิวฏฐธรรมเทียว เป็นพระ-
*อนาคามี ไม่มาแล้วสู่ความเป็นอย่างนี้ บุคคลนั้น พึงเห็นว่าเป็น พระอนาคามี
ด้วยการไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้นั้น

บุคคลนี้ได้ มิได้ตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้
สดับมาแล้วในกาลก่อน ทั้งไม่ได้ทำที่สุดทุกขในทิวฏฐธรรมเทียว ยังมาสู่ความ
เป็นอย่างนี้ บุคคลเหล่านั้น พึงเห็นว่าเป็น พระโสดาบัน พระสกทาคามี
ด้วยการมาสู่ความเป็นอย่างนี้นั้น

นักกนิทเทศ จบ

สัตตกนิทเทศ

[บุคคล ๗ จำพวก]

[๑๔๘] บุคคลจมนแล้วคราวเดียว ย่อมจมนอยู่นั้นเอง เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยยอกุศลธรรมอันดำโดย
ส่วนเดียว บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า บุคคลจมนแล้วคราวเดียว ย่อมจมนอยู่นั้นเอง

บุคคลโผล่ขึ้นแล้ว จมลงอีก เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ย่อมโผล่
ขึ้นในกุศลธรรมคือหิริอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือโอตตปปะอันดี ย่อมโผล่
ขึ้นในกุศลธรรมคือวิริยะอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี สัทธา
ของบุคคลนั้นย่อมไม่ตั้งอยู่ได้ ย่อมไม่เจริญ ย่อมเสื่อมไปถ้ายเดียว หิริของ
บุคคลนั้นไม่ตั้งอยู่ได้ ย่อมไม่เจริญ ย่อมเสื่อมไปถ้ายเดียว โอตตปปะของ
บุคคลนั้น ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้ ย่อมไม่เจริญ ย่อมเสื่อมไปโดยถ้ายเดียว วิริยะ
ของบุคคลนั้นย่อมไม่ตั้งอยู่ได้ ย่อมไม่เจริญ ย่อมเสื่อมไปถ้ายเดียว ปัญญา
ของบุคคลนั้น ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้ ย่อมไม่เจริญ ย่อมเสื่อมไปถ้ายเดียว บุคคล
อย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นแล้ว จมลงอีก

บุคคลโผล่ขึ้นแล้ว หยุดอยู่ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ใน
กุศลธรรมคือหิริอันดี ในกุศลธรรมคือโอตตปปะอันดี ในกุศลธรรมคือวิริยะอันดี
ในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี สัทธาของบุคคลนั้น ไม่เสื่อม ไม่เจริญ คงตั้งอยู่
หิริของบุคคลนั้น ไม่เสื่อม ไม่เจริญ คงตั้งอยู่ โอตตปปะของบุคคลนั้น ไม่เสื่อม
ไม่เจริญ คงตั้งอยู่ วิริยะของบุคคลนั้น ไม่เสื่อม ไม่เจริญ คงตั้งอยู่ ปัญญา
ของบุคคลนั้น ไม่เสื่อม ไม่เจริญ คงตั้งอยู่ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นแล้ว

หยุดอยู่

บุคคลโผล่ขึ้นแล้ว เหลียวมองดู เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ในกุศลธรรมคือหิริอันดี ในกุศลธรรมคือโอตตปปะอันดี ในกุศลธรรมคือวิริยะอันดี ในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี บุคคลนั้นเป็นพระโสดาบัน เป็นผู้มิอันไม่ตกไปในอบายภูมิเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง เป็นผู้มีความตรัสรู้เป็นที่ในเบื้องหน้า เพราะสัญญาชั้น ๓ สิ้นไปแล้ว บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นแล้ว เหลียวมองดู

บุคคลโผล่ขึ้นแล้ว วายข้ามไป เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ในกุศลธรรมคือหิริอันดี ในกุศลธรรมคือโอตตปปะอันดี ในกุศลธรรมคือวิริยะอันดี ในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี บุคคลนั้นชื่อว่า เป็นพระสกทาคามี เพราะสัญญาชั้น ๓ สิ้นไปแล้ว เพราะราคะ โทสะ และโมหะ เบาลง มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นแล้ว วายข้ามไป

บุคคลโผล่ขึ้นแล้วและวายเป็นไปถึงที่ตื่นพอหยั่งถึงแล้ว เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ในกุศลธรรมคือหิริอันดี ในกุศลธรรมคือโอตตปปะอันดี ในกุศลธรรมคือวิริยะอันดี ในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี บุคคลนั้นเป็นอุปปาติกะ เพราะโอรัมภาคิย-
*สัญญาชั้น ๕ สิ้นไปแล้ว จะปรินิพพานในเทวโลกนั้น เป็นผู้มิอันไม่กลับมาจากเทวโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นแล้วและวายเป็นไปถึงที่ตื่นพอหยั่งถึงแล้ว

บุคคลโผล่ขึ้นและวายเป็นไปถึงฝั่งแล้ว เป็นพราหมณ์ยืนอยู่

บนบก เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือสัทธาอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือหิริอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือโอตตปปะอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือวิริยะอันดี ย่อมโผล่ขึ้นในกุศลธรรมคือปัญญาอันดี บุคคลนั้นรู้ยิ่งด้วยตนเองแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เข้าถึงแล้วซึ่งเจโตวิมุตติ ซึ่งปัญญาวิมุตติ ชื่อว่าหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ในทวิภูตรธรรมเทียว บุคคลอย่างนี้ชื่อว่า โผล่ขึ้นและวายเป็นไปถึงฝั่งแล้วเป็นพราหมณ์ยืนอยู่บนบก

[๑๔๕] บุคคลผู้เป็นอุภโตภาควิมุต เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จอิริยาบถอยู่ และอาสวะทั้งหลายของบุคคลนั้น สิ้นไปแล้วเพราะเห็นด้วยปัญญา นี้เรียกว่า

บุคคลผู้เป็นอุภโตภาควิมุต

บุคคลผู้เป็นปัญญาวิมุต บุคคลผู้เป็นกายสักขี บุคคลผู้เป็นทิลี-
*ปัตตะ บุคคลผู้เป็นสัทธาวิมุต บุคคลผู้เป็นธัมมานุสारी เป็นไฉน? และ
บุคคลผู้เป็นสัทธานุสारी เป็นไฉน

สัทชินทรีย์ของบุคคลใด ผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้ง โสดาปัตติผลมีประมาณ
ยิ่ง อบรมอริยมรรค มีสัทธาเป็นตัวนำ มีสัทธาเป็นประธาน นี้เรียกว่า บุคคล
ผู้เป็นสัทธานุสारी บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งโสดาปัตติผล ชื่อว่าสัทธานุสारी
ผู้ตั้งอยู่แล้วในผล ชื่อว่าสัทธาวิมุต ด้วยประการดังนี้แล

สัตตกนิทเทส จบ

อัฐกนิทเทส

[บุคคล ๘ จำพวก]

[๑๕๐] บุคคลผู้พร้อมเพียงด้วยมรรค ๔ ผู้พร้อมเพียงด้วยผล ๔
เป็นไฉน

บุคคลผู้เป็นพระโสดาบัน

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งโสดาปัตติผล

บุคคลผู้เป็นพระสกทาคามี

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งสกทาคามีผล

บุคคลผู้เป็นพระอนาคามี

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอนาคามีผล

บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเป็นพระอรหันต์

เหล่านี้ชื่อว่า บุคคลผู้พร้อมเพียงด้วยมรรค ๔ ผู้พร้อมเพียงด้วย

ผล ๔

อัฐกนิทเทส จบ

นวกนิทเทส

[บุคคล ๙ จำพวก]

[๑๕๑] บุคคลผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเอง ในธรรม
ทั้งหลายที่ตนมิได้เคยสดับมาแล้วในกาลก่อน บรรลุความเป็นพระสัมพุทธะใน
ธรรมนั้นๆ และบรรลุความเป็นผู้มีความชำนาญในธรรม เป็นกำลังทั้งหลาย
นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บุคคลผู้เป็นพระปัจเจกพุทธะ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยตนเอง ในธรรม

ทั้งหลายที่ตนมิได้เคยสดับมาแล้วในกาลก่อน แต่มิได้บรรลุความเป็นพระสัพพัญญู
ในธรรมนั้น ทั้งไม่ถึงความเป็นผู้ชำนาญในธรรมอันเป็นกำลังทั้งหลาย นี้เรียกว่า
บุคคลผู้เป็นพระปัจเจกพุทธะ

บุคคลผู้เป็นอุกโตภาควิมุต เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จอิริยาบถอยู่
ทั้งอาสวะของผู้นั้นก็หมดสิ้นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็น
อุกโตภาควิมุต

บุคคลผู้เป็นปัญญาวิมุต เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จอิริยาบถ
อยู่ แต่อาสวะของผู้นั้นก็หมดสิ้นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา นี้เรียกว่า บุคคล
ผู้เป็นปัญญาวิมุต

บุคคลผู้เป็นกายสักขี เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย สำเร็จอิริยาบถอยู่
ทั้งอาสวะบางอย่างของผู้นั้นก็หมดสิ้นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา นี้เรียกว่า
บุคคลผู้เป็นกายสักขี

บุคคลผู้เป็นทิกฺขฐิปัตตะ เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ อนึ่งธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว
ผู้นั้นเห็นชัดด้วยปัญญา ดำเนินไปด้วยดีแล้วด้วยปัญญา อนึ่งอาสวะบางอย่าง
ของผู้นั้นก็หมดสิ้นแล้วเพราะเห็นด้วยปัญญา นี้เรียกว่าบุคคลผู้เป็นทิกฺขฐิปัตตะ

บุคคลผู้เป็นสัทธาวิมุต เป็นโฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ อนึ่งธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศ ผู้นั้น
เห็นชัดด้วยปัญญา ดำเนินไปด้วยดีแล้วด้วยปัญญา อนึ่งอาสวะบางอย่างของผู้นั้นก็
หมดสิ้นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา แต่มิใช่เหมือน บุคคลผู้เป็นทิกฺขฐิปัตตะ
นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสัทธาวิมุต

บุคคลผู้เป็นธัมมานุสारी เป็นโฉน

ปัญญินทรีย์ ของบุคคลใดผู้ปฏิบัติแล้ว เพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล
มีประมาณยิ่ง บุคคลนั้นย่อมอบรมอริยมรรคอันมีปัญญาเป็นตัวนำ มีปัญญาเป็น
ประธาน นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นธัมมานุสारी บุคคลผู้ปฏิบัติแล้ว เพื่อทำให้แจ้ง
โสดาปัตติผล ชื่อว่าธัมมานุสारी บุคคลผู้ตั้งแล้วอยู่ในผล ชื่อว่าทิกฺขฐิปัตตะ

บุคคลผู้เป็นสัทธานุสारी เป็นโฉน

สัทธินทรีย์ ของบุคคลใดผู้ปฏิบัติ เพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล มี

ประมาณยี่ง ย่อมอบรมอริยมรรค มีสัทธาเป็นตัวนำ มีสัทธาเป็นประธาน
นี้เรียกว่า บุคคลผู้เป็นสัทธานุสारी บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งโศดาปัตติผล
ชื่อว่าสัทธานุสारी บุคคลผู้ตั้งอยู่แล้วในผล ชื่อว่าสัทธาวิมุต

นวกนิตเทศ

ทสกนิตเทศ

[บุคคล ๑๐ จำพวก]

[๑๕๒] ความสำเร็จในกามาวจรภูมินี้ของพระอริยบุคคล ๕ จำพวก
เหล่านี้

ความสำเร็จในกามาวจรภูมินี้ ของพระอริยบุคคล ๕ จำพวก เหล่านี้ คือ

พระอริยะประเภทสัคคักขัตตปุรณะ

พระอริยะประเภทโกลังโกละ

พระอริยะประเภทเอกพิชี

พระอริยะประเภทสกทาคามี

ผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในอภัพนี้

ความละอิตภาพในกามาวจรนี้ไปแล้วจึงสำเร็จของพระอริย-
*บุคคล ๕ จำพวก เหล่านี้

ความละอิตภาพในกามาวจรนี้ไปแล้วจึงสำเร็จของพระอริยบุคคล ๕
จำพวกเหล่านี้ คือ

พระอริยะประเภทอันตราปรินิพพายี

พระอริยะประเภทอุพหัจจปรินิพพายี

พระอริยะประเภทอสังขารปรินิพพายี

พระอริยะประเภทสังขารปรินิพพายี

พระอริยะประเภทอุทังโโสโตกนิฏฐคามี

ทสกนิตเทศ จบ

การบัญญัติจำพวกบุคคลของบุคคลทั้งหลาย ย่อมมีด้วยบัญญัติเพียงเท่านี้
บุคคลบัญญัติประการ ๑ ภาณวาร จบ
